ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1984

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1984 Торонто — Нью-Йорк — ч. 2(130)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Воянів Українців в Амариці, Головна Упраав Братства кол. аояиів І УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Україкських Січових Стрільців, Об'єдкакня кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:
VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:
Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1984 РІК:

В Канаді річна передплата 15.00 долярів. В США і інших країнах 15.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ:

Англія:
AUFC - H. Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG

або:
Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silver Dale, Wilford
Nottingham, N911 7SJ

Австралія:
Mr. N. Vysotsky
P. O. Box 293
Salisbury, S. A. 5108

Printed by KIEV PRINTERS LTD - **2466 Dundas St. West, Toronto, Ont., Canada M6P 1W9**

Коментар

М. Малецький

ПАРАДОКСИ МИРУ

Мир і стабільність у міжлюдських й міжнародних відносинах — це стан, якого більшість населення завжди бажала, до нього змагала та про нього старалася. Вправді історія не записала на сторінках періоду часу, в якому існував би правдивий, ідеальний мир, такого не було. Найближче під поняття миру підходив стан, в якому конфлікти полагоджувалися переговорами, взаємними поступками, вирозумілістю, толеранцією, усвідомивши собі, що в даному часі збройний конфлік не принесе нікому з зацікавлених користи. В сьогоднішніх часах теж не перестають про мир думати, говорити, і хоч як це нелогічно звучить, не вагаються за нього послуговуватися насильством і терором. Справа комплікується, бо не всі під словом "мир" розуміють те саме.

Над сучасним світом домінують супердержави, яких ідеології, підхід до життя, мета й методи дії різні — протилежні й одна одній ворожі. Ці антагонізми зчаста виявляються у льокальних війнах і, хоч вони небезпечні, ще до ґльобального конфлікту від 1945 року не довели. Можна сподіватися, що і не доведуть, поминаючи якийсь незвичайний припадок. Ґльобальна війна не принесе добра великим державам, — не в їхньому інтересі одна одну знищити. Усвідомивши собі цей один з парадоксів сучасної дійсности, можна припускати, що ядерна зброя не веде до війни, а радше запевняє співжиття, вправді незадовільне, але всетаки терпиме. Керівники держав, з СРСР включно, краще розуміють, ніж пересічний вуличний демонстрант, небезпеку ядерної війни і її нищівних наслідків, після яких не буде ні переможців ні переможених. Тому якісна рівновага, в можливостях вживати ядерну зброю, хоч виглядає нелогічно й парадоксально, але вона є радше запорукою, ніж небезпекою для миру.

Багато на Заході вважає Радянський Союз державою миру. На їхню думку війни бажають американці й саме вони, зокрема адміністрація Реґена, йому загрожують. Таке переконування піддають, ініціюють та розповсюднюють радянські пропаґандисти. Визначні втікачі з радянської імперії "миру" однозгідно твердять і доказують, що саме Кремль, при помочі свого дезінформаційного й розвідувального апарату, явно й тайно організує і підсилює "масові рухи за мир" на Заході. Мета таких рухів, організованих професійними "боєвиками за мир", ясна — заколочувати спокій серед західніх суспільств, підкопувати довір'я до їхніх урядів і ширити хаос та анархію. Парадокс в цьому, що ніхто інший, а тільки СРСР є сьогодні єдиною державою, аґресивна експанзивність якої загрожує мирові і взагалі людству. Не згадуючи тут про загарбницьку політику російських царів, тільки від 1945 року червоні володарі поширили своє жорстоке панування на пів Европи, в Азії, в Африці, — навіть не завагалися вдержувати свої експозитури під носом Америки (Куба, Нікараґуа). У цілому світі, де ще безпосередньо вони не домінують, стали джерелом неспокою, колотнечі, вбивства, терору.

Характеристичне те, що більшість, часто навіть ідеологічно мотивованих західніх миролюбителів ("пісніків"), не бачить або не хоче бачити різниці в політиці великих держав. До них належать інтелектуалісти лівого напрямку, ліберальні політики, добродійні активісти, всякого роду демагоги, а навіть церковні достойники. В них подвійне мірило — стандарт при оцінці політики обох бльоків. Всі дії СРСР схвалюють, або як вже їм дуже невигідні — скромно промовчують; недотягнення західньої політики, часом дійсні, але односторонньо інтерпретовані, перебільшують — з мухи роблять вола. Колись Ленін називав того типу людей "корисними ідіотами", які у відповідний час помагають поширювати революцію пролетаріяту на весь світ. Вистачить трохи послідкувати за передачами, наприклад, американського телебачення, на яких виживаються прихильники одностороннього роззброєння, замороження продукції ядерної зброї, проголошення певних частин території ядерно вільних і такого іншого нонсенсу, щоб принаймні в цьому одному признати рацію Ленінові. Вони вважають, що всі нещастя ядерної війни впадуть на Захід, але про це, що і СРСР матиме свій "Канзас" (як на фільмі "День опісля") промовчують.

Редактор Іван Кедрин пише, що таке колись гарне в людському спілкуванні слово "товариш" більшовики скомпромітували, його правильне значення викривили і спотворили. Додати б, що в цей процес попало більше слів — чи не більшість з політичного словника. В них демократія, що на Заході тоталітаризм, політична свобода — диктатура і неволя, в них економічний проґрес і добробут, що на Заході відсталість і закостенілість економічної системи, а впарі з тим, нужда, їхня ядерна зброя чомусь мирна, а західня — "аґресивна" та імперіялістична. Цей словник можна б продовжувати, однак і цього вистачає, щоб всім зрозуміти правдиві наміри володарів СРСР, очевидно всім, крім "миролюбителів".

Оці прихильники СРСР на Заході, не важливо чи з панічного страху, розрахунку чи наївности, залюбки виправдовують радянську аґресивність потребою самооборони своїх границь. Самооборонна перечуленість, на їх думку, така сильна, що часто зроджує прояви розвиненої параної. Тому треба розуміти СРСР. Росія, а тепер СРСР (оці окреслення вживають нарочно, як синоніми), твердять вони, мають право на леґітимну оборону своєї країни. Території, які сусідують з СРСР, мусять бути під домінацією СРСР, бо вони створюють його оборонне передпілля. Цілком згідне з думкою давнього російського міністра, який твердив, що російський кордон тільки тоді безпечний, коли по обох його боках стоять росіяни. Пригадують, що на Росію напав Наполеон, а на СРСР — Гітлер. Справді — інших прикладів годі знайти в цілій російській історії, навпаки, легко нею доказати, хто був дійсним аґресором і поневолювачем. Тільки подумати, що з малого князівства, на протязі сторіч, росіяни створили коштом поневолених народів імперію, що дорівнює території одної шостої земного глобу. Цю дійсність оправдують володарі імперії і їхні прихильники тим, що це сталося мирним шляхом, з потреб самооборони, а вже в нинішніх часах, на прохання таки самих народів, які забажали жити під "проґресивною" радянською владою. Цинізм такої інтерпретації очевидний і наявний, — це попросту глузування з здорового людського розсудку.

Замрячення мирних болільників мира ще більше дивне й незрозуміле, бо СРСР зовсім не ховається зі своїми аґресивними плянами. Ось, для прикладу, зацитуємо померлого Андропова, який сказав в 1979 році: "Марксизм-Ленінізм — це підручник, як

осягнути соціялістичну революцію у світі та як збудувати нове суспільство в кожній країні світу".

Минулого року Андропов твердив: "Революція буває нищівна, але без знищення неможливо створити новий соціялістичний лад". (З брошур "Мир і війна" — говорить радянська Росія).

І ще один не менш яскравий парадокс в сучасній міжнародній дійсності. СРСР, поневолювач і гнобитель інших народів, творець ґулаґів, перший терорист у світі, проголошує себе, при прихильному акомпаньяменті західніх приклонників, "чемпіоном поневолених і гноблених" капіталізмом народів, речником їх інтересів, борцем за їх визволення. Вони свідомо горлають про свою уявну ролю, хочуть свідомо голосним криком закрити й зменшити, мабуть, найбільшу небезпеку для імперії, її Ахіллеву п'яту, — питання визволення поневолених СРСР народів. Це питання — це динаміт, який, при відповідних умовинах, розвалить останню імперію. В опінії багатьох знавців, ця імперія приречена на розвал; спірне тільки — питання часу.

Ядерна й модерна зброя не мусить довести до війни, дотепер вона забезпечувала співіснування, в майбутньому може навіть забезпечити тривкий мир. В теорії, космічна військова технологія зменшує потребу оборонних передпіль великих держав. Скорість та ефективність ракет та іншої, загалові ще невідомої зброї, впорається з завданням знищення стратегічних об'єктів та взагалі ворожої держави доосновніше, ніж величезні армії з минулого. Цю істину повинні зрозуміти навіть у Кремлі. Їм тільки зрезиґнувати б з божевільної ідеї завоювання світу для радянського соціялізму, а старих керівників нинішньої, росіянами контрольованої "партократії" замінити б "людяними" людьми. Одначе кремлівська дійсність не заохочує до оптимізму.

Тим часом на Заході, при чергових змінах урядів, до влади приходять люди, які щораз чіткіше й правильніше розуміють політику СРСР. Ці зміни непокоять Кремль. СРСР шанує і розуміє тільки силу, тільки їй поступається. Відколи США і Захід почали збільшувати свої оборонні спроможності, преса не повідомляє про нові радянські підбої. Цей факт повинен переконати навіть скептиків про правильність політики привернути й збільшити мілітарну силу Заходу. Ця політика виявилася найбільш успішною в минулому та тепер, не зважаючи на голосні заперечування західніми мілітарними "миролюбцями".

Однаково важливим з мілітарним аспектом західньої політики супроти СРСР, стоїть питання визволення поневолених Москвою народів. Наслідки правильної і обережної такої політики небезпечні для цілости імперії або й її існування. Не вистачає, як часто сьогодні чується, засудити радянський комунізм, назвати його "пошестю" світу, — треба дати й підтримувати надію свободи для поневолених народів. Це не значить, що Захід повинен ризикувати світовою війною для визволення з-під більшовицької влади котроїсь з сателітніх держав. Амбасадор США до Організації Об'єднаних Націй, пані Джін Кіркпатрік, (Jean Kirkpatrick) в інтерв'ю з журналом "Енкоунтер" від листопада 1983, признається, що США і адміністрація президента Реґена замало роблять для піддержання прав народів у Східній Европі та всередині СРСР. Вона думає, що США не повинні свідомо підсичувати невдоволення у радянському бльоці, але мають обов'язок і моральне право вказувати й держати завжди актуальною альтернативну інтерпретацію дійсности, вказуючи на інші, ніж радянські, вартості. На запитання, чи вона була б за підтримуванням визвольних рухів в Україні, Литві чи Латвії, вона відповіла: "Так". Кіркпатрік рекомендувала б мирно забезпечити цим рухам всієї потрібної інформації для їхнього успіху.

В сучасному світі треба посилити боротьбу ідей в границях між миром і війною, в якій Захід має вирішальну перевагу, але дотепер її не використовував. Поневолені народи зможуть самі визволитися, але вони потребують надії, що Захід не приглядатиметься обоятно, а то й вороже до їхньої боротьби.

Сучасне

Іван Кедрин

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА: ПОЛЬЩА Й УКРАЇНА

Польсько-українська війна 1918-1919 рр., зокрема боїв за Львів, — погана поведінка з українськими полоненими в таборі у Домбю, — злочинна й винятково ідіотська польська урядова політика національної асиміляції в 1919-1939 рр. з такими ганебними епізодами, як "пацифікація" у 1930 р., — криваві польсько-українські розправи під час Другої світової війни, врешті варварське переселення лемків на "відзискані землі", де піддається їх процесові польонізації, — вся ця найновіша історія польсько-українських взаємин притьмарила й затемнила в умах обох народів факт, що бували між ними не тільки події рясно скроплені кров'ю, але й періоди співпраці і союзу.

Адже був Гадяцький договір з 7 вересня 1658 р. за гетьмана Івана Виговського й польського короля Яна Казимира, — була Варшавська конференція з 21 квітня 1920 року популярно звана договором Симона Петлюри і Юзефа Пілсудского, — Ян III Собєский не хотів іти своїм військом на поміч Відневі у 1683 р. поки не дістане козацької піхоти (що й сталося), Іван Мазепа найкраще збагнув загрозу для України і Польщі від московського імперіялізму і після трагічного бою під Полтавою 1709 р. помазепинська еміґрація — Пилип і Григор Орлики та Войнаровський — намагалися створити союз Франції, Туреччини, Польщі й України проти Росії (назва "Росія" вперше появилася після Полтавської битви). І ніхто інший, як саме Григор Орлик, що став у французькій армії генералом, перевів щасливо почерез Німеччину до Польщі претендента до польського престолу Лещинського, як прихильника тієї антиросійської концепції, — всі ті історичні моменти польсько-української співпраці забулися. Забулася й аксіомна правда політичних наук, що в політиці рішає тільки розум, а не сантимент.

Створена кривавими польсько-українськими зударами атмосфера відбилася у злощасному, історично фальшивому творі Генриха Сєнкевіча "Оґнєм і мечем", на якому виховалося новітнє польське покоління: з погордою до українства, як до "хамства", збунтованого проти законної на всьому українському Правобережжі польської шляхетської влади.

Але існує такий неписаний закон історії і закон Божий, що правда таки швидше чи пізніше випливає наверх та що розум таки швидше чи пізніше бере верх над глупотою. Вже за нашого часу розпочався і тепер на наших очах продовжується ревізіонізм у польській історіографії у підході до України. Професор історії Варшавського університету Ольґерд Ґурка написав цілу книгу "Оґнєм і мечем у світлі історичної правди", в якій розторощив протиукраїнську тенденцію того — з великим оповідацьким талантом — написаного польського твору. Польські історики в американських університетах Галецький (дійсний член НТШ, вже покійний), Вандич, Дзєвановський, Камінський, щоби назвати тільки кількох, заступають концепцію так званого прометеївського руху, за яким треба створити союзницький бльок України, Польщі, Прибалтики й Кавказу на протимосковському фронті, як єдину ґарантію своєї державницької самостійности. Польський місячний журнал "Культура" з його книжковими виданнями у Парижі став центром тієї прометеївської політичної думки. Названі вгорі польські історики вже признали, що Гадяцький договір провалився з вини Польщі, а не України, — вони признали, що Андрусівський договір з 1667 р. і Ризький договір з 1921 р., в яких схід Европи поділено на сферу впливів Польщі й Московщини, зокрема Ризький договір, де формально визнано також "Українську Радянську Соціялістичну Республіку", але став насправді за зразком договору Андрусівського поділом України між Польщу й Росію, ті польські новітні історики визнають вже, що такий підхід до проблеми Сходу Европи — це катастрофа не тільки України, але й Польщі. Коли у висліді Другої світової війни не тільки Україна, але й Польща стали фактично залежними всебічно від Москви (на 100 відс. політично і економічно при одночасній культурній русифікаторській політиці) — то сам "хлопський розум" диктує, що визволення України і Польщі,

як і інших поярмлених російською імперією народів може прийти тільки почерез їхню згоду, співпрацю і союз.

Це не значить, що накопичені сторіччями такі почування, як недовір'я, нехіть, жаль, претенсії чи навіть ненависть мають через ніч щезнути і має їх заступити симпатія, співчуття і любов. У політиці немає любови ані ненависти. Любов існує між мужчиною і жінкою, атмосфера любови мусить (повинна, бо — на жаль — не завжди так буває) існувати в родині, глибока щира приязнь існує між товаришами зброї чи в'язничної келії, — але в політиці і єдино мусить рішати розум, мусить рішати національний інтерес.

Коли політикою керує сантимент — то він мусить довести таку політику до катастрофи. Але, очевидно, на успіх чи невдачу політики у величезній, інколи вирішній мірі впливає атмосфера, створена власне почуваннями, а не розумом. Свідомі цього діячі мусять старатися перш за все змінити атмосферу, щоб вона стала пригожою для проведення непопулярної політичної дії. Треба створити психологічний ґрунт, без якого політична дія згори засуджена на невдачу. Ми мали доказ цієї правди у згаданих вище договорах між Польщею і Україною: і Гадяцький договір з 17-го сторіччя і Варшавський з 20-го сторіччя були страшенне непопулярні по обох сторонах. Коли би підхід польських керівних кіл і всього польського суспільства до потреби спільного з Україною антисовєтського фронту у 1920-му році був інший, то польська сторона не зважилась би зламати тайну військову концепцію, в якій Польща зобов'язалася була дати зброю і виряд для повстання на Правобережжі найменше трьох українських дивізій і Пілсудський не так легко був би погодився на зраду у Ризі супроти свого союзника Головного Отамана Симона Петлюри.

Кожна політична еміґрація має за найпершу ціль — плекання державницької політичної думки і поглиблювання її по лінії національно- державної рації свого народу. І це стосується і нас і поляків — бо хоча поляки мають свою державу — її режим генерала Ярузельського, який докотився до такої супроти Москви ганебної підлеглости, що заборонено у шкільних клясах у Польщі тримати на стіні хрест, — цей сучасний стан в Україні і в Польщі диктує інтелектуальній верхівці обох народів у вільному світі шукати наближення на базі прометеївської кон-

цепції. Але для цього треба в першу чергу змінити атмосферу. І для цієї цілі науковці по обох сторонах рішили влаштовувати спільні конференції. Це суто наукові конференції істориків і дослідників, фахівців у ділянці польсько-українських взаємин вправах політики і культури, які власне дійшли до переконання, що без самостійної України не може бути самостійної Польщі і без самостійної Польщі не може бути самостійної України. Це звучить трохи парадоксально, але насправді суто наукові польсько-українські конференції мають суто політичну ціль — створити таку атмосферу, в якій верхівки обох народів розуміли би і знали би, що коли виб'є нова історична година, пригожа для визвольницького зриву, треба обом цим народам забути про те, що було та йти разом в ім'я теперішнього і майбутнього спільного державницького інтересу.

Ці завваги писані у зв'язку з переведеною 10 березня 1984 р. в Нью-Йорку науковою українсько-польською конференцією, в якій — як на подібній конференції 2 жовтня 1982 року теж у Нью-Йорку, знову виступили з обох сторін 6 університетських професорів, фахівців історії й літератури, які доповідали про різні аспекти українсько-польських відносин, але ще не торкалися суто політичної сторінки — як мають у майбутньому скластися відносини між обома народами, коли вони відзискають свої суверенні держави. Ініціятиву до таких конференцій дало американське Наукове Товариство ім. Шевченка, але отримало згоду на співпрацю в організації таких конференцій від Української Вільної Академії Наук та стрінули прихильну відповідь від учених Українського Наукового Інституту при Гарвардському університеті. Насправді піонером таких конференцій був українець — професор Петро Потічний з МекМастер університету в Гамільтоні біля Торонта, Канада. Діставши фонди з канадських офіційних джерел, він зміг запросити до участи в такій конференцій також прелеґентів з різних країн Европи (Німеччина, Франція, Еспанія) і провів таку конференцію впродовж цілого тижня з 18 першорядними доповідачами та обширною дискусією. Документальним доказом тієї історичної конференції була англомовна книга, видана професором Петром Потічним "Польща й Україна — минуле і сучасне", Едмонтон-Торонто 1980, стор. 366). 6-7 жовтня 1980 року відбулася в Українському Вільному Університеті в Мюнхені дводенна ук-

раїнсько-польська наукова конференція. Ото ж ініціятива НТШ в Америці мала вже прецеденти. За прикладом згаданої першої такої конференції в Гамілтоні — доповіді і дискусії ведено у трьох мовах — англійській, польській чи українській, як до вподоби даному доповідачеві чи дискутантові. Організатори вийшли тут з засновку, що і доповідачі і учасники чи гості таких конференцій — це настільки освічені люди, що володіють всіма тими трьома мовами, чи бодай добре розуміють їх. Наприклад, на конференції в Гамілтоні по-польськи доповідав видатний польський поет-публіцист Юзеф Лободовський, замешкалий постійно в Еспанії, автор чудової поеми "Пісня про Україну", яку на українську мову переклав Ярослав Гординський. На останній нью-йоркській науковій конференції по-польськи промовляв редактор "Бюлетеню польсько-українського" і "Проблем Східньої Европи" з 20-ох і 30-ох років у Варшаві Влодзімерж Бончковський, а по-українськи промовляв — спеціяльно на субестію організаторів — професор Марта Богачевська-Хом'як. Ексеримент три-мовности цілком виправдався.

Виправдалася ідея таких наукових українсько-польських конференцій, які мають мудру і шляхетну ціль — підготовити психологічний ґрунт під розмови вже суто політичного характеру. "Польща впала і нас завалила" — писав Шевченко. Тепер у 1984 році у будь-котрій країні вільного світу поза Україною і Польщею можна би тільки теоретично, чи навіть тільки гіпотетично розглядати подробиці устрою, влади х,арактеру майбутніх ні від кого незалежних держав Украіни і Польщі. Бо розвал сучасної евразійської імперії залежить не від нас тут. і авторитетними речниками обох народів будуть уряди в суверенних столицях — Києві і Варшаві. Але уладжувати вже тепер такі конференції — річ добра, корисна і потрібна.

Автора цих рядків обрали на голову окремої Комісії НТШ для таких культурних польсько-українських зв'язків. Це нелегка і морочлива місія, яка вимагає багато часу і терпцю. Бо нелегко зібрати шість авторитетних доповідачів на високому рівні, які мали б час і змогу виступити в той сам день і годину, і нелегко так організувати ті конференції, щоб одна доповідь не була чи дублюванням чи запереченням другої та щоб цілість "трималася купи", була цікава і дала змогу видрукувати потім виголошені доповіді окремим томом "Записок НТШ".

Можна сміливо твердити, що майбутній дослідник українського поселення у діяспорі зарахує ті конференції до позитивів.

Ярослав Курдидик

НОВА ЗАГРОЗА ВІД "ЛЕЙЗЕРНОЇ ЗБРОЇ"

У фаховій пресі, як і теж в інших засобах масової інформації, почали щоразу то частіше появлятися огляди про найновішу розбудову та постійне вдосконалювання "лейзерних променів". Дуже часто ці промені мають серед ширшого загалу відмінну назву — "променів смерти". Їх плянується вжити в недалекому майбутньому як одну із невідомої досі — "лейзерної зброї".

Незабаром технологічний світ обходитиме 20-річчя від того часу, коли у відомій американській дослідній фірмі "Гюз Еркреферт" було продемонстровано цей зовсім новий технологічний здобуток. Це був новосконструйований лейзерний апарат, що створив струмінь окремо сконцентрованого безкольорового світла.

Лейзерне світло діє силою природньої концентрації і дозволяє струмові світла такої приблизно товщини, як олівець, або ж такої самої поемности, як видовжений кусень загостреного дроту, проявити неймовірну потужність. Технологи наголошують, що коли б це світло скерувати на поверхню Місяця, воно освітило б на ньому поверхню у 8-10 квадратних кілометрів.

Найбільше непокоїть втаємничених дослідників факт, що лейзерні промені можуть причинитися не лиш до розвитку зовсім нових видів комунікаційних систем із-за своєї дешевости для загального вжитку, але цю саму, дотепер ще повністю не контрольовану, енергію, можна буде вжити як жахливий нищівний засіб для військових цілей.

Дія та значення лейзерних променів основується на тому, що апарат випроменьовує препотужні, точно означені, найточніше скеровані, сконцентровані струмені світла. Перепроваджувані досі проби з вдосконалюваними апаратами виявляють, що деякі лейзерні пристрої можуть продукувати електрич-

ну енергію силою в кілька мільярдів ватів і їх можна "вимірювати чи розділювати" при допомозі дуже скомплікованої комп'ютерної системи.

СРСР також з неменшою наполегливістю, як і США, проводить безперервно приспішені досліди над лейзерними проміннями, з тією різницею, що Москва видає на цю ціль шестикратно більше грошей, як Вашінґтон. В одному тільки СРСР залишається позаду Америки, в чому йому важко її наздігнати — це недомагання у вищезгаданій будові вельми скомплікованої комп'ютерської системи для самого основного — "вимірювання, контролі і розподілу" цієї нової зброї, яка появилася на своєму нищівному горизонті.

Велика нищівна сила лейзерних променів основується на тому, що вони біжать не тільки паралельно, але що їхні фази мають тотожний ритм, тобто, що вершки їхніх амплітуд збігаються завжди разом і зміцнюють силово одна одну.

Головну увагу в Пентаґоні відводять намаганням СРСР перекинути лейзерну нищівність у понадземний простір, щоби звідти паралізувати або і нищити розвідочно-шпигунські штучні супутники США. У дальшому пляновики СРСР намагатимуться вибити з ладу мережу всіх тих супутників щ,о кермують всією комунікацією, навіґацією і ракетними системами. Подібні намагання проводиться у США. Без огляду на домовлення між США і СРСР з 1967 року, що забороняє вживання будь-якого типу зброї в космічних просторах, включаючи сюди деякі типи ракет проти супутників — у цій ділянці досі не осягнули ніякого домовлення.

Американська та радянська мілітарні сили в однаковій мірі, дуже узалежнюють усі свої стратегічні плянування від контрольних супутників. При чому виявляється, що найновіші американські т. зв. "мікроелектронічні фотокамери" потраплять схопити і побільшити у мільйон разів, якщо потрібно, кожну деталь. У цю сучасну фотографічну засяжність входять всі евентуальні пересування чи будова нових типів ракет, слідкування за всіми важливими змінами у маршрутах совєтської фльоти, переносність окремих військових транспортів, поповнювання у постачанні із найточнішим встановлюванням їхнього характеру та типу вантажу.

Лейзерну зброю можна вже заздалегідь вважати за нову нищівну силу, що доповнятиме ядерну зброю.

Наприкінці минулого року була висвітлювана на телебаченні серія, зложена із трьох частин, якої основною метою було показати "заінсценізовані маневри", як у приблизній формі виглядатиме і діятиме сила лейзерних променів у застосуванні їх нищівности — на суходолі, у повітрі чи на морю. Із цих "лейзерних маневрів" можна було дуже легко прийти до переконання, що поруч атомового розгрому, лейзерні промені готові виявитися найжорстокішою зброєю, що була досі в руках людини. "Лейзерна зброя" буде відносно легкою для переносного вжитку, тому може докорінно змінити всю теперішню стратегію ведення війни.

На цих "лейзерних маневрах" показували, як з гелікоптерів лейзерними пристроями пропалювано з досить помітної віддалі панцир танка, виготовленого із найновішого аліяжу непробивної сталі, у блискавично короткому мигові часу, або продемонстровувано, як були знищені безпілотні джетові літаки, що розривалися на шкамаття від експлозії, яка постала зі суміші пального й амуніції. Така сама загроза готова зустрінути у майбутньому всі морські кораблі.

Тепер розпочався вже третій рік, від коли перестерігаються приватні та комерційні літаки, щоб вони обминали і трималися у належній віддалі від літунської бази Кіркленд у Новому Мехіко, бо існує загроза пошкодження від лейзерних променів, з якими там проводяться постійні досліди над їхнім вдосконаленням для суто мілітарних цілей.

Одним з дуже важливих досягнень, крім нищівности лейзерних променів, був винахід у дослідніх ляборатоpіях архимініятюрного нового типу лейзерів. Він величиною завбільшки зеренця маку, але коли вімкнути його у світляну батерію, він може заряжувати її у понад один мільйон годин. Цей новостворений тип лейзера може зробити таку саму революцію у технології світла, як це зробив мініятюрний транзистор у електронній технології. В електронічних журналах подається, що нині вже нараховують близько однієї сотні пристроїв, при чому кожний з них випромінює окремий тип світляних променів, які служать за побудників для рідини, газів а навіть твердих речовин. Деякі нові типи лейзерів, що діють на протязі різ-

ного часу, контролюють окремі лябораторії, використовуючи їхню різночасову спроможність для мілітарних застосувань.

Коли додати, що у майбутніх війнах будуть вжиті т. зв. "хемічно-лейзерні розпилювачі", які із кількакілометрової віддалі можуть пропалити наскрізь тіло кожної живої істоти, то ми дійсно наближаємося до беззахистя перед неминучою смертю. Коли майбутньому воякові доведеться стріляти або боронитися перед обстрілом "лейзерних пістоль", тоді напевно кожному із нас, колишніх вояків, здаватиметься, що вся дотеперішня зброя — це дитячі іграшки...

Не менше моторошно теж від інформацій, що майбутня зброя вможливить бойову активність вночі при допомозі "нічних далековидів" у кожну оперативну ділянку, починаючи від нападів на військові бази, транспорти, а кінчаючи на викриванні будь-котрого місця, де скриваються або приміщуються ворожі вояки.

Сьогодні вже слід прийняти як "дійсну неможливість" для довшого засекречування будь-якого роду дослідів або винаходів, які роблять у майже кожній царині нової технології, тим більше, коли візьметься до уваги сучасну погоню за новими типами зброї, над якими працюють одночасно США і СРСР. У всіх досі перепроваджуваних дослідах та випробуваннях на першому місці стоїть нищення міжконтинентальних ракет. Черговим об'єктом, для якого плянується вжити "лейзерну нищівність" буде космічна плятформа, з якої можна буде знищувати космічні супутники.

Хоч може воно виглядає і нагадує нам в дечому американський фантастичний фільм "Війна між зорями", але коли підсумувати останні здобутки та освоювання "лейзерної нищівної сили", тоді майбутню війну між супутниками за контролювання ними усієї глобальної мережі, можна розглядати, як зовсім нову добу в історії технологічного зброєння.

Темпо у пристосовуванні зброєння у цій добі можна розглядати із подвійного аспекту: поперше: воно ускладнює політичне спілкування між Москвою і Вашінґтоном; подруге: воно скріплює непоступливість у принциповому становищі, у якому домовлення про роззброєння перейшло у "хронічне обосторонне непогоджування".

В цьому важлива одна істина, коли котрійсь стороні вдасться першою продемонструвати діючу лейзерну зброю, тоді, таке досягнення готове вирішити "апріорну перевагу", можливого знищення свого противника.

Люди і опінії

Роман Нгохмалюк

Д-р ГАНС КОХ:*) СПОМИНИ З ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Видання євангельської преси для Австрії.
(Dr. Hans Koch: Erinnerungen aus dem zweiten Weltkrieg. Herausgeber: Der Evangelische Presseverband für Österreich, 1967.)

Автор споминів, сотник німецької армії д-р Ганс Кох, експерт від українських справ при штабі головної команди німецької сухопутньої армії у Полтаві, описує у своїх споминах зустріч та переговори з командиром української повстанської армії отаманом Т. Бульбою - Боровцем.

Спомини сот. Г. Коха є для нас тим більше важні і цікаві, бо про подію яку автор описує не находимо жадної згадки

---

*) Д-р Ганс Кох німецький історик та протестантський теолог, родом зі Львова, професор Кенігсберґського, Бреслявського, Віденського та Мюнхенського університетів, відомий як дослідник історії Східньої Европи, був дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка, брав участь у наших Визвольних війнах, як сотник генерального штабу Української Галицької Армії. У 1940 році допоміг, як член німецької переселенчої комісії, багатьом загроженим українцям виїхати з окупованої СРСР Галичини до Німеччини. Кох є відомий теж як перекладач деяких поезій Т. Шевченка на німецьку мову.

у смоминах отамана Т. Бульби-Боровця.**) Тому теж варто нам докладніше запізнатися з розповіддю д-ра Г. Коха.

Справа мусіла бути поважна та поспішна, пише автор, коли його збудили в ночі і щойно почало світати, як він сидів уже в літаку в дорозі з Полтави до Рівного. Пільот, якого він питав учому справа ,теж не знав, про що йдеться. По якомусь часі минули Здолбунів і внедовзі літак осів на літунському майдані міста Рівне. Тут чекав уже на нього адьютант генерала й вкоротці автор найшовся у кімнаті штабу німецьких збройних сил на Волині. Ще відносно молодий шеф штабу, поінформував сот. Г. Коха про ціль його приїзду.

Похилений над мапами, шеф штабу пояснював: "Бачите тут у глибоких та густих лісах Волині діють партизани, яких політичною програмою не є комунізм, а вільна Україна. Ці групи українських партизанів добре озброєні; вони мають переважно німецьку зброю, а їхнім командиром є бувший учитель, якого псевдо є Тарас Бульба. Число українських партизанів вагається чотири - п'ять тисяч, однак їхнє практичне військове значення є значно більше, бо ж вони воюють на своїй землі і мають безперечно підтримку місцевого українського населення". — Тут штабовий старшина, знизивши дещо голос, додав: "Їхній запал до боротьби підсилює особливо фатальна поведінка німецького цивільного правління з українським населенням ,а зокрема наших партійних урядовців. На наказ нашого головного командування сухопутніх військ (Oberkommando des Heeres) ми розпочали акцію окруження повстанців Т. Бульби, в якій беруть участь кілька військових бриґад та кілька поліційних полків. Мимо тяжкого багнистого терену ,нам удалося окружити головні сили повстанців, так що успіх цієї акції здавалося був цілком певний. Та під час цих наших операцій повстанцям удалося захопити до полону школу наших підхорунжих ,що саме кінчали свій вишкіл. Крім цього, повстанці взяли до неволі німецького обласного комісаря (Gebietskommisar) міста Рівне разом з його штабом. Акція проти повстанців мусіла бути нагло стримана, бо повстанці запропонували нам виміну полонених. Наше головне командування сухопутніх військ

**) Отаман Тарас Бульба-Боровець: "Армія без держави". Накладом Товариства Волинь, Вінніпеґ 1981.

(ОКН) дало свою згоду на переговори, при чому заявило, що потвердження висліду переговорів буде вирішене за 48 годин, до 6 год. ранку.

У пошуках за відповідною людиною на парляментаря, нам рекомендовано Вас як фахівця від українських справ. Нас поінформовано, що ви симпатизуєте з українцями і мали в Першій світовій війні відділ українських повстанців під своєю командою".

Тут сот. Кох був примушений спростувати ці неправдиві інформації, кажучи, що служив в українській армії штабовим старшиною, а щодо симпатії, то він уважає, що український нарід повинен, подібно як і інші народи, мати свою незалежну державу.

"Тоді ви є згідні з нами, бо поладнання цих справ вимагає багато зрозуміння, терпеливости, а перш за все знання цих скомплікованих обставин. Дальші інформації і накази дасть вам наш командир".

Тут шеф штабу звернувся до когось, що непомітно ввійшов був у кімнату і стояв за нами. Це був ґенерал — командир боєвої групи. Він тут зазначив, що українські повстанці можуть, крім виміни полонених, зажадати теж достави зброї.

"Такі ситуації бували часто коли я служив в армії Чіян-Кай-Шека. Моє рішення є таке: виміна полонених, зокрема ранених та хворих є дозволена, зате достава зброї відпадає цілковито. Коли переговори випадуть неґативно, ми приступимо до атаки, згідно з наказом, точно позавтра о годині 6 ранку".

Ґенерал підчеркнув, що шофер авта, який завезе сот. Коха до повстанців, є радистом, так, що він буде міг через нього бути в постійному контакті з штабом дивізії. Під кінець розмови, ґенерал поінформував сот. Коха, що поміж схопленими хорунжими-кандидатами на старшин є теж його 18-літній син.

"Надіюся, що повстанці не довідалися про це, бо це погіршило б значно вигляди на позитивне ведення наших переговорів. Якщо Вам вдалося б побачити його, поздоровіть його від мене".

Автор споминів пише, що він побоювався за свою місію, яка ограничена таким коротким часом, могла легко закінчитися невдачею, а тим самим смертю багатьох полонених.

Від післанця отамана Т. Бульби сот. Кох одержав інформації, як повстанці позначили дорогу, якою мас їхати до їхнього табору. З ним їхали два німецькі вояки; шофер, що був радистом і перед війною студіював у Відні слов'янські мови, та підстаршина, галицький німець, що знав добре українську мову. Перед самим від'їздом, адьютант передав сот. Кохови повновласть на ведення переговорів, підписану генералом Дітріхом бароном Зонтаґом фон Левенгауптом (Gen.-Ltn. Dietrich Baron Sonntagh von Lövenhaupt).

Минувши Сарни авто в'їхало в багнисту долину ріки Горині. Через дві години їзди болотнистою дорогою, виложеною частково дерев'яними брусами, авто доїхало до місця, де дорога кінчалася і не було вже дальших знаків. Тут побачили селянина, що, як показалося, був післаний повстанцями. Він, сівши до авта, показував, куди треба далі їхати. По добрій годині їзди поміж кущами та небезпечними мочарами провідник зупинив авто. Ми були в багнистій околиці ріки Стир.

З кущів вийшов повстанець, що представився як сотник УПА, і мав наказ, як адьютант отамана Т. Бульби, запровадити сот. Коха до табору повстанців. Авто з шофером мусіли залишити на місці, бо дальша дорога була тільки для піхотинців. Після важкого маршу через гущавину волинського пралісу та багнисті місця, що тривало добру годину, відкрилася перед нами галявина, по середині якої повівав на стовпі синьо-жовтий прапор. Навкруги галявини було видно побудовані з брусів та бальків напів сховані в землю землянки.

Адьютант отамана Т. Бульби запровадив сот. Коха з німецьким підстаршиною до більшої землянки. Це була штабова квартира отамана. Сот. Кох описує Т. Бульбу як людину з гострими рисами лиця, густими бровами, дещо вірлиним носом, та коротко стриженою бородою. У товаристві отамана було кілька молодих старшин, по яких поведінці можна було пізнати німецький військовий вишкіл. По скорому військовому сніданку приступлено до обговорювання справи.

Під час переговорів отаман Т. Бульба показав список полонених школи, що нараховував зі старшинами 198 людей. На окремому списку були прізвища німецьких партійних урядовців, включно з полоненим окружним комісарем міста Рівне. Коло кожного прізвища полоненого-німця стояло прізвище повстан-

ця, що попав у німецький полон і мав бути виміняний за німецького вояка. За звільнення партійного комісаря отаман Бульба жадав звільнення двох визначних націоналістичних діячів, що були в німецькій тюрмі. Перед закінченням переговорів, отаман Бульба зажадав, щоби йому було передано відповідну кількість німецької зброї. У своїх бажаннях отаман був неуступливий і сот. Кохові не лишалося нічого іншого, як приступити до передачі імен полонених через радіо до штабу німецької армії.

Коли сот. Кох хотів відійти, щоб передати список полонених своєму радистові, отаман Бульба, усміхнувшися хитро, сказав: "Ми долучилися до вашої військової телефонічної лінії, щоб влекшити вам контакт з вашим штабом"; причому подав сот. Кохові телефонічну слухавку. Через кілька хвилин сот. Кох повідомив штаб дивізії, що полонені є усі здорові, а опісля, німецький підстаршина почав передавати довгий список. Згідно з інформацією головного штабу, відповіді можна було очікувати на другий день рано.

Зайшовши до своєї квартири, сот. Кох почав передумувати свою розмову з отаманом Бульбою та його скарги на дику поведінку партійних "ґольдфазанен"*) (золоті бажанти) на Україні, зокрема окружного комісара міста Рівне. Він згадує у своїх споминах, що йому було стидно за некультурну та часто брутальну поведінку пануючої верстви його власного народу.

Ці його роздумування перервала група повстанців, які, довідавшись, що він був старшиною у штабі української армії в час нашої визвольної війни, просили його, щоб він розповів їм про це. Інші запитували його, чи він знав головного отамана С. Петлюру та полк. Коновальця. Сот. Кох розповідав про наші визвольні змагання, про труднощі і деякі помилки, про отамана С. Петлюру в якого штабі він служив, та про полк. Коновальця, якого він теж знав дуже добре. Його розповідь, якій уважно прислухувалися повстанці, закінчив апель на вечірню

---

*) Так називали самі німці урядовців державного Комісаріяту України, яких однострої були прибрані ріжного рода золотими прикрасами.

збірку. Під спів "Ще не вмерла Україна", повстанці спустили синьо-жовтий прапор та розійшлися до своїх землянок.**)

На другий день сот. Кох получився телефонічно зі штабом дивізії і в розмові з генералом довідався, що з передачею полонених повстанців, які є в руках німецького війська, труднощів не буде, бо штаб устійнив уже, згідно зі списком отамана Т. Бульби, їхні прізвища та місця, де вони перебувають. Командуючий генерал не згодився доставити повстанцям німецької зброї, зате був готовий передати їм три тайні большевицькі склади зброї, що були на його терені. Отаман Т. Бульба погодився на цю пропозицію та прийняв її з великим вдоволенням. Коли одначе прийшло до переговорів у справі звільнення і виміни німецьких партійних урядовців, німецький уряд почав робити труднощі, вимовляючись, що подані у списку українці не є у німецьких тюрмах, а щодо двох українських політичних діячів, що мали бути виміняні за полоненого німецького комісаря міста Рівне, прийшла відповідь, що вони не сидять у тюрмі, а під домашнім арештом у своїх помешканнях.

В одному з останніх телефонів до штабу дивізії сот. Кох устійнив місце, де мають бути вимінені в присутності сот. Коха військові полонені за повстанців. Всеж таки Головна квартира сухопутніх військ у Берліні (ОКН) застереглася, що ще не одержала від націонал-соціялістичного уряду Німеччини згоди на виміну полонених. Штаб дивізії повідомив сот. Коха, що не чекаючи на остаточне рішення уряду, полонені повстанці отамана Т. Бульби будуть доставлені автами до роздоріжжя при в'їзді до міста Столин точно о год. шостій рано, де сот. Кох має їх відібрати і доставити на умовлене з отаманом місце. Від німецького уряду далі не було вістки, що не подобалося сот. Кохові.

Для сот. Коха справа переговорів була закінчена. Прощаючись з ним, отаман Т. Бульба сказав: "Це продовжування справи вашим урядом викликає у мене недовір'я". По неспокійно переспаній ночі він вирушив з підстаршиною і провідником у поворотну дорогу. Добившись через гущавину до авта, вони

**) Автор споминів подає повний текст "Ще не вмерла Україна"... для німецьких читачів у власному перекладі на німецьку мову .

поїхали крутою лісовою дорогою, виложеною часто перегнилими дерев'яними брусами, в напрямі гостинця. По якомусь часі вони почули далекий шум моторів, що більшав з кожною хвилиною. Крізь дерева побачили світла довгої колони тягарових авт, а далі ряди німецької піхоти, що йшла широкою розстрільною у сторону ліса. Їхній провідник, що мав доїхати з ними до гостинця, почувши шум моторів, зіскочив нагло з авта і зник у гущавині, щоб дати знати повстанцям про несподіваний наступ німців.

"Нам стало ясно", — пише сот. Кох, — "що німецький уряд не дозволив на виміну полонених і наказав атакувати повстанців". Через кілька хвилин їх обскочили вояки, а німецький старшина ніяк не хотів вірити, що вони були вислані, як парляментарі, на переговори з повстанцями. Добившись остаточно до гостинця, вони поїхали в напрямі містечка Столин. Незабаром побачили перед сільською хатою, що стояла при дорозі, коругву командуючого генерала. Сот. Кох здав звіт генералові та довідався, що від 12-ої години вночі військовий код при помочі якого Головна команда в Берліні порозумівалася з ними, змінено й вони не мають контакту з Берліном. Лишилося ще 8 хвилин до год. 6-ої рано, коли, згідно з наказом, генерал мусітиме почати акцію проти повстанців Т. Бульби. Не маючи вістки з Берліну, генерал дав точно о шостій годині наказ і, як знак до наступу, спалахнули червоні ракети.

Майже рівночасно поблизу головної квартири сів на полі військовий літак. З нього висів генерал бриґади зброї СС і по короткій розмові з командуючим генералом перебрав, на підставі наказу райхсфюрера Г. Гіммлера, команду над боєвою акцією проти партизанів.

Він теж покликав до себе сот. Коха та сказав йому, що всі старшини, які причинилися до ведення переговорів з бандитами, будуть відповідати перед військовим судом. "А ви — сказав до сот. Коха новий командуючий генерал, — вертайтеся, звідки приїхали, але не літаком, а залізницею".

Три дні тривала їзда сот. Коха поїздами до Полтави. У штабі застав він уже звіт з боєвої акції німців проти повстанців отамана Т. Бульби. Мимо чисельної переваги німецького війська та кількох полків партійної поліції, головні сили повстанців вийшли з окруження з відносно малими людськими

втратами їм відомими стежками в недоступних багнах. Німцям попали в руки склади з військовим матеріялом та важкою зброєю. В одному збірному пункті для полонених найдено розстріляних 177 німецьких підхорунжих та двох старшин. Німці понесли великі втрати в людях. Згинув теж у рукопашнім бою новоназначений командуючий генерал зброї СС.

Пів року пізніше, сот. Кох найшов, у зв'язку з атентатом на Гітлера, поміж прізвищами високих старшин, які, щоб не дістатися в руки ґестапо, поповнили самогубство, прізвище***) генерал-поручника Дітріха барона Зонтаґ фон Левенгавпта.

Валентин Мороз

ПЕРША ДИВЕРСІЯ

На другий день після смерти Андропова в "Торонто Стар" поряд з коментарями була карикатура. Двоє з носилками приходять до кімнати у Кремлі, де засідає політбюро (розуміється, щоб забрати тіло Андропова). Зупиняються, і один питає другого: "which one?" ("Якого виносити?". Дійсно, є від чого розгубитися. Бо ті, що сидять за столом, всі однакові: старезні діди з довгими бородами. І всі з заплющеними очима: невідомо, чи сплять, а чи померли. Тобто: всі однаково здохлі. Кого з них виносити на цвинтар?

Фактично все політбюро проситься на цвинтар. В західній журналістиці навіть утвердився спеціяльний термін для кремлівського керівництва: *"геронтологія"*. Що є геронтологія? Це наука про властивості дуже довго живучих людей. Недавно ховали Брежнєва. Тепер Андропова. Перед тим — Косигін, Суслов, Підгорний, Пельше... Справа пішла жвавіше. Коли темп збережеться, то в Кремлі мусять утворити спеціяльну посаду: член політбюра, який спеціялізується на похоронних промовах.

***) По атентаті на Гітлера провід німецької ноціонал-соціялістичної партії, наказав розстріляти кількадесят генералів та полковників, яких оскаржено за зв'язки та симпатії з виконавцями атентату.

Мені згадується інший похорон в Москві. Тоді я мав 17 літ. Не зовсім, правда: сімнадцять мало бути у квітні, а похорон відбувся в березні. Радіо нічого не передавало більше — тільки повідомлення про смерть "вождя і вчителя" та траурну музику. Людина з Заходу не має поняття, що значить *радіо* в Совєтському Союзі. Це — дерев'яний стовп. На майдані посеред містечка, по вуха втопленому у передвесняній чорноземній грязюці. На стовпі — великий баняк з алюмінію. З нього день і ніч гримить або марш, або пісня про свинарку, або лекція про марксизм-ленінізм. Ми там на Україні мали міцніші вуха... Тепер я б не витримав.

Починаючи з 5 березня 1953 року, гучномовець кілька днів підряд повторював те саме: гримучо-бляшаний голос Левітана, диктора московського радіо, знову і знову сповіщав про смерть Сталіна. Потім звучала макабрична, зіпсована ревищем гучномовця і механічними перешкодами, похоронна музика.

І так цілий день.

Як ми ставились до цього? З ентузіязмом! Бо все було таке нудне навколо... А нам було 17 літ, і ми закінчували останню клясу середньої школи. І хотілось, аби щось діялося... Правда, ми мали *Тарзана* і *футбол*. Тарзан саме тоді дійшов до нас — аж у 1952 році. Ми були захоплені ним. Але то тільки два вечори. Футбол же був кожний тиждень: по неділях наша дружина завжди грала з кимось. Ще була Вікторія — дівчина, що сиділа на лавці з другого боку кляси. Я часом поглядав на неї, а вона на мене. Трудно сказати, чи я аж так нею цікавився. Але в неї були великі груди...

У нашій 10"Б" клясі майже всі були *свої*, з Волині, й не любили *їх*. Кого *їх?* — "Совєтів, — звичайно". Кого відносити до "совєтів", і за яким критерієм — уже було неясно в 1953 році. Бо всі ми формально стали членами комсомолу. Мусили стати. Але все одно відчуття поляризації ("ми" і "вони") зберігалося. Майже всі ми раділи: "вождь і учитель" здох нарешті. Все ж таки щось змінилося у тому застиглому царстві, де всі чекали змін. О, як їх чекали... Ми виростали, слухаючи розмови наших батьків і дідів про те, що "в цьому році уже таки зміниться". Ця атмосфера панувала з 45-го року без перерви; війна в Кореї наелектризувала її ще більше. Всі чекали, що завтра нарешті *почнеться*... Ніхто не знав, *що* почнеться. Мабуть, вій-

на?... Але всі чекали, що совіти нарешті щезнуть. Розказували про гуцула, який ніколи не сходив зі свого хутора *на верхах* униз, до села. Тільки як сусід ішов з села, він виходив і питав: "Ну, яка влада в селі?" — "*Ще* совєтська"! І гуцул далі сидів у хаті. Це стало майже національною рисою: чекання *змін*. У Львові розказували історію про маляра Смольського. Його приймали до Спілки художників. Звичайно, найбільше їх цікавила "політична лінія". Але Смольський знав лише одну лінію — на папері; вся політика висловлювалась у нього кольорами.

— Смольський, розкажіть свою біографію.

— Ну, я народився ще за Австрії. Малював... І чекав змін. Потім прийшли поляки. Я малював. І чекав змін. А потім прийшли німці. Я малював... І чекав змін. А тепер прийшли росіяни. Одні малюють на-синьо, другі на-зелено. Я малюю...

— І чекаєте змін?

Ніхто не знав точно, чи то правдива історія, а чи львівська леґенда...

Радість свою з приводу смерти Сталіна ми не дуже й ховали, хоч і вголос не висловлювали. Але я був здивований, коли побачив, що Ніна Войтович... плаче. Ніна Войтович була гарненькою дівчиною з моєї кляси; як усі ми — сімнадцятилітньою. Вона мала чорні коси і дуже смагляві, але й разом з тим дуже рум'яні щоки. Хлопці дивилися на неї частіше, ніж на інших... І от вона — плаче... Умер Сталін... Здається, ще хтось плакав. Ми спробували їх висміяти, але скоро відчули, що тут не пахне жартами. Високо над школою, і над цілим містечком, і над воронами, що завжди галасували на високих деревах парку — над усім нашим світом було написано невидимими літерами "Архіпелаг Ґулаґ". Я тоді ще не знав про літаки, які тягнуть оголошення в небі над фльорідськими пляжами; і Солженіцин ще не написав тоді свого епосу. Але ми пізнавали ці літери внутрішнім зором, — вони висіли в повітрі, як курява у безвітряну спеку. Сибір був так далеко, за тисячі кілометрів, — і разом з тим стояв у кожного за плечима.

Ніна Войтович знала, що робить. І ми теж зрозуміли, що вона робить. Ніна погано вчилася... І не була певна, чи одержить "атестат зрілости" (документ про закінчення середньої школи). Тепер була добра нагода для неї. Поплакати за бать-

ком Сталіном не важко... Може, врахують це, коли вирішуватиметься її доля... Звичайно, плакала вона *крізь пальці.* То значить: дивилася крізь пальці, чи помічають вчителі її плач. У світі, де ҐУЛАҐ стоїть за плечима, щирість вивітрюється дуже рано. І кожний має свою дипломатію, плачучи крізь пальці.

Ми не знали, що Сталін умер ще за п'ять днів до оголошеної дати смерти. Лише пізніше, коли до нас, у Самвидав, потрапили спогади Хрущова, ми дізнались про містичну кімнату у підмосковній "дачі" Сталіна, де знайшли його мертвим на підлозі. Все це було, як у фільмі жахів — напівреальне — бо дач існувало кілька, і невідомо, у котрій є Сталін? І якщо є — невідомо, чи це він, бо в часи мого дитинства ходили версії між народом, що сталінів є сім — він і шість двійників. Лікар, коли приходить до нього, застає *сім однакових сталінів* (!?), і всіх лікує... Не дивно, що Сталін мав параною в останні роки життя. У цьому царстві семикратного повторення кожний міг збожеволіти. Бо дач, здається, теж було сім.

Ясно, що найменше п'ять днів пішло на те, аби вияснити, хто ж помер: Сталін чи один з шести його двійників? Там, у цій кімнаті з патефоном і купою платівок (російські народні пісні; на кожній плиті був напис Сталіна: "добре", посередньо", "дрянь" ("сміття" стояло семеро членів політбюра, викликаних Берією; *семирічна параноя* посилювалась. У голові котрогось з них могла зродитися ідея чудового "муві": один із сталінських двійників оголошує себе Сталіном; потому це робить ще один, і починається *війна межи семи дачами.* Кожний із семи сталінів викликає до себе військо, і в кожній дачі солдати думають, що боронять правдивого Сталіна... Ідучи в бій, кожний із семи загонів кричить: "За родіну, за Сталіна!"

Але в головах цих людей не було нічого, крім страху. Вони навіть не знали, чого їх викликано. Сталінські виклики не завше кінчались миром. Коли Сталін бував у доброму гуморі, то вибивав попіл з люльки на лисині Микити Хрущова. Коли ж бував у лихому — чиясь лисина сама перетворювалась на попіл... (То не вигадка: кримінальні в таборах часом спалювали у грубці (або варили в казані) кухаря, запідозреного у крадіжці харчів).

Берія... Він стояв першим біля гробу Сталіна на газетних знімках. Я ще не знав тоді, що писатиму "Репортаж із запо-

відника імені Берія", і що взагалі писатиму. Я тоді мріяв бути футболістом і готувався до навчання в інституті фізкультури.

... Був мокрий передвесняний день. Сірі, вогкі гілки дерев обліплені воронами — теж сірими. Сіра грязюка під ногами. І люди, що йшли вулицями Горохова, нашого містечка, були одягнуті в сірі фуфайки і сірі "кирзаки" — пародію на колишні господарські чоботи з правдивої шкіри. Наша школа теж була обляпана зверху сірим цементом. Здавалося, сам Бог подбав, аби день сталінського похорону був апогеєм сірости, яку Сталін творив ціле життя. Кажуть, у Москві день смерти Сталіна викликав великі емоції, навіть з людськими жертвами. Не знаю... У нас все було дуже сірим. За винятком червоного прапора над процесією. Ми ішли цілою школою (600 учнів) по бруківці, залитій рідким болотом, від школи аж до широкого пустища, де височів пам'ятник Сталіна — незграбний, із сірого гіпсу. Його зробили так: вмурували у фундамент залізні прути. Навколо прутів склали "кістяк" із цегли. І вже зверху якимось способом начепили гіпсову оболонку — ніби на скалічену руку чи ногу. Здається, такі гіпсові тулуби, порожні всередині, привозили готовими до містечок, а там вже одягали на залізно-цегляний каркас.

Коло гіпсової фігури був "мітинг", тобто маніфестація. Оркестра грала похоронні марші. Всі музиканти були добрі мої знайомі: то грала оркестра з Холонева, мого рідного села, сусіднього з містечком. Оркестрою диригував мій тато; він керував нею з 1927 року, і всі знали його в нашій околиці. Я був дуже вдоволений, бо мені дали нести червоного прапора через усе містечко і тримати його в час церемонії. Чи дійсно цей прапор щось означав для мене? Ні, звичайно. Майже всі ми вважтли його символом чогось ворожого. Але то була *церемонія*, і з прапором я йшов попереду. Хто ж не хоче в 17 літ іти попереду? Отак і творилось непомітно царство сірости: прапора, якого ми хотіли нести — синьо-жовтого — не було. Ми носили червоного, але то була тільки церемонія. З якої б червоної матерії його не шили, він все одно був для нас сірим. Так творилась советська людина, висловлена найкраще, можливо, у вірші одного з шестидесятників:

І серце моче морду у горілці...

(Коли мені було десять літ — ще пили чарками; коли сповнилось двадцять — уже пили шклянками).

У всіх нас на рукавах були червоно-чорні пов'язки — на знак жалоби. У всіх без винятку. Якби на цьому "похороні" опинився наївний західній журналіст, він сказав би, що ми 1) або всі фанатичною ґвардією Сталіна; 2) або влада усіх змусила під страхом смертної кари одягти пов'язки. Ні, не було ані того, ні другого. Був наказ вивісити над кожним будинком червоного прапора з чорною стрічкою, а на процесію вдягти червоно-чорні нарукавні пов'язки. Чий наказ? — Ніхто не питав. Тоді не питали. Писаного оголошення ніде не було, звичайно; то мала бути "спонтанна ініціятива мас". Ніде не висів наказ (великими літерами) про те, що кожний, хто не вивісить прапора, присуджується до смертної кари. Та прапора вивісили всі. Навіть найбідніші хатки на "Голендрах" (дільниця містечка). Коли б хтось не вивісив — на нього дивилися б, як на прозору тінь, уже неіснуючу; тільки мара від людини, а сама людина вже не тут. Не знаю, чи й кожний витримав би таке існування, під такими поглядами. Мабуть, слабші умерли б ще до Сибіру. Кажуть, що коли людина падає униз з великої висоти, то умирає зі страху ще в повітрі...

Але мені було не до страху в той вечір, напередодні похоронної процесії, що мала відбутися завтра. Я мусив знайти десь шматок червоної матерії, щоб зробити пов'язку на рукаві. Чорний шматок я мав: господиня, у якої я мешкав, закінчуючи школу, знайшла десь у шухляді. Але червоного не було...

Я йшов кривими вуличками, серед сливових садків. Було темно. І раптом мені прийшла до голови думка, стільки ж генеіяльна, як і проста: відірвати шматок червоної матерії з якогось прапора! Їх висіло безліч, на кожній хаті. Рідко кому хотілось лізти аж на дах, — прибивали прапори невисоко, над дверима. Деякі просто торкались голови, коли я проходив повз хату. Лиш простягнути руку... Я вибрав там, де найтемніше, і відірвав порядний шмат... Лягаючи спати, я уже мав пов'язку на рукаві.

То була моя перша диверсія проти системи. Правда, я ще не знав тоді, що через три роки буде диверсія правдива, коли Хрущов на 20-му з'їзді комуністичної партії оголосить Сталіна злочинцем і наведе яскраві приклади його злочинів. Ця

промова про "культ особи" справила враження бомбового вибуху. Дехто пробував після того критикувати систему взагалі. Цих скоро притиснули. Але на Сталіна Хрущов напосівся добряче. Після 22-го з'їзду комуністичної партії у 1961 році тіло Сталіна викинули з ленінського мавзолею. Це, зрештою, мало хто бачив. Але по всіх містах і містечках тисячі й тисячі гіпсових сталінських пам'ятників зникли. Переважно вночі. Та де-неде махнули рукою на таємницю, чи не зрозуміли, що і до чого, і скидали вдень. Робилося це так: потужний трактор зачіплював залізним тросом Сталіна за голову і тягнув до себе. Фігура переламувалась, і тоді всі бачили, що всередині Сталін мав дуже простий секрет: був змурований на залізних прутах.

Відбулась також "культурна революція": всі твори Сталіна забирали з бібліотек. Було їх кілька десятків томів, з червоними обкладинками. Кожна бібліотека, навіть найменша, мусила їх купити. Тепер на полицях звільнилося багато місця. У селах роль "десталінізаторів" виконали так звані заготівельники. То особлива професія: заготівельник працював у системі споживчої кооперативи. Не знаю, чим вони їздять тепер і чи існують взагалі. А в ті далекі часи заготівельник їздив возом і все купував: яблука, вишні, картоплі, яйця, старі ганчірки, папір. Фактично це була совєтська версія *лахмітника*. Заготівельник возив з собою промислові товари (дріб'язок, звичайно) і продавав на місці не за гроші, а за "натуру". У 1961 році заготівельник під'їздив до сільської бібліотеки і звалював на віз сталінські томи. Так, перемішаний з ганчірками і старими мішками, Сталін їхав до фабрики паперу на переробку.

Мій дядько Василь Мороз, сільський філософ, задумано казав, що цілий Сталін змістився на одному брудному возі... То була правдива диверсія проти системи! Найздібніший антикомуністичний штаб не видумав би такої! Те, що вважалось совєтською біблією довгі роки, звалили на брудного воза і викинули в сміття. На очах людей. Мабуть, це був перший момент, коли крига сталінської сірости почала розтавати. Наступний диктатор Хрущов — уже не виглядав статуєю Будди... Про нього ходила маса жартів. Правда, у нас, на Західній Україні, і Сталіна трактували гумористично:

Сталін-батьку, дай нам мила,
бо вже воші мають крила,

як до тебе полетять —
тебе з костями з'їдять.

Але то тільки в нас. Далі, на схід, за Сталіна розучились творити жарти. Зате правдивого розквіту зазнав цей жанр починаючи від Хрущова. Кажуть, що в Америці проживає третина всіх адвокатів світу. Я ж певний, що дві третини усіх жартів світу кружляє тепер по Східній Европі...

Коли скінчилося царство Хрущова — ніхто уже не шукав червоної матерії на пов'язку. Запахло іншим вітром. Підсумовуючи десятилітнє царювання Хрущова, кацапський віршований жарт проголошував:

Насмешили всю Европу,
показали простоту:
десять лет лизали ......
оказалось, что не ту.

Но народ не унывает,
ходит, песенки поёт:
наша партия родная
нам другую подберет.

Цікаво, що похорон Андропова відбувся на "Валентайнз Дей" ("День Валентина") — традиційне весняне свято. Англійське повір'я каже, що в цей день птахи починають шукати пару... Початок весни. Символічно... Чи приведе до змін цей новий похорон у Кремлі?

Чи дійсно пахне весною на Сході?

Ігор Ольшанівський

ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В 1984-му РОЦІ

Рік 1983 відзначився надзвичайними зусиллями української громади в Америці, щоб згадати самим і нагадати іншим про винищення української нації голодом у 1932-33 роках, який заплянувала і насильно довершила Москва. В 1983 році відбулися сумні спомини цієї трагедії в різних частинах Америки, завершені величною демонстрацією та концертом у Вашінґтоні.

В річницю п'ятидесятиліття голоду в Україні Американська преса заговорила про цей мало відомий ґеноцид, а в Американському конґресі з'явилося декілька проєктів резолюцій про нього. Це свідчить про зацікавлення і симпатії американських законодавців та їхню готовість морально засудити Москву за її злочини.

Все ж, мабуть, 95 відсотків американського населення в цій справі зовсім не поінформовані. У школах про цей голод не викладають, а по 1983-ім році уже нема згадок і в пресі, та й ті п'ять відсотків, які знають про цей голод, не мають чіткого уявлення про його особливість. Навіть Американський сенат стоїть на становищі, що голод в Україні був наслідком радянської аґрарної політики як засіб здійснення колективізації сільського господарства. Це хибна концепція, бо багато ниток ведуть до іншого висновку, а саме: що, навпаки, голод і колективізація були засобом для остаточного підкорення української нації. Сам Сталін писав, що село — це ядро, підстава і сила нації. Це особливо стосується до України, де в зрусифікованих містах завмирала українська культура та звичаї, а село століттями зберігало надбання українського народу.

У час, коли вже минули всі жалобні імпрези і виникла небезпека, що трагедія України знову піде в забуття, українська громада може перешкодити цьому, якщо докладе всіх зусиль для підтримки законопроєкту число 4459 в Палаті репрезентантів. Конґресмен Джеймс Флоріо з Нью-Джерзі спільно з 60-ма іншими конґресменами вніс цей законопроєкт (початкове число 3993) 27 листопада 1983 року. Якщо цей законопроєкт стане дійсністю, то буде створено спеціяльну комісію при Американському конґресі для дослідження причин і наслідків голоду в Україні.

Ця комісія складатиметься з 21-ої особи: двох сенаторів, чотирьох конґресменів, одного члена з департаменту стейту, одного з департаменту здоров'я, одного з департаменту шкільництва та дванадцятьох членів української громади. Головою цієї комісії буде конґресмен, назначений спікером Палати репрезентантів у порозумінні з демократичними та республіканськими провідниками Конґресу. Ця комісія буде періодично зустрічатися, щоб дати відповідні напрямки для дослідження українського голоду. Буде створене спеціяльне бюро Комісії зі сталими працівниками та екзекутивним директором. Завданням цього бюра буде керувати адміністративною діяльністю Комісії.

Крім того, Комісія затруднить знавців і дорадників з академічної громади. Цих науковців обиратимуть більшістю голосів членів Комісії (21), виходячи з їхнього академічного досвіду, зокрема, з їхнього дослідження голоду в Україні. Науковці отримуватимуть річні платні або домовлену суму на час існуваня Комісії.

Завданням цих експертів буде збирати інформації і факти в Америці та інших доступних країнах світу про голод в Україні, аналізувати і впорядковувати ці інформації, а наприкінці видати друком (мабуть, у кільканадцяти томах) результати цих досліджень.

Для допомоги науковцям Конґресова комісія влаштовуватиме переслухання заприсяжених свідків з правом судового виклику "супіни", які пережили голод, а пізніше опинились у вільному світі.

У підсумку ця Комісія виглядатиме так:

1. Комісія в складі 21 осіб:
   6 членів Конґресу;
   3 члени американського уряду;
   12 членів з української громади.
   Головою Комісії буде член Палати репрезентантів.
2. Адміністративне бюро Комісії:
   Правдоподібно 5-10 сталих платних працівників;
   Виконавчий директор (голова) призначений Конґресом.
3. До третьої частини Комісії входитимуть експерти-дорадники з академічної громади, які провадитимуть дослідження.

Комісія матиме право доступу до всіх департаментів американського уряду в пошуках потрібних документів.

Праця Комісії має тривати 3 роки. Її виданнями зможуть користуватися всі пресові аґенства, шкільництво, бібліотеки, урядові чинники, Конґрес та приватні особи. Всі кошти, пов'язані зі створенням і діяльністю Комісії, мають покрити державні фонди.

Це вперше в історії українського поселення в США, виникла реальна нагода одержати державні фонди для дослідження певного періоду української історії. Це не тільки заповнить прогалину історії, але й практично дасть нагоду американцям краще зрозуміти радянську систему та ідеологію — її нелюдськість і брутальність, щоб творити закордонну політику щодо Радянського Союзу без жодних ілюзій.

Завданням української громади в США у 1984 році є сконцентрування і натиск на американських законодавців, щоб законопроєкт голодової Комісії (Г. Р. 4459) став дійсністю. Тому всі особи українського походження мусять писати, телефонувати, посилати телеграми і мейлеграми до конґресменів та сенаторів, відвідувати місцеві бюра в їхніх виборчих районах, їхні бюра у Вашінґтоні, домагаючися, щоб вони були спонзорами законопроєкту число 4459 (Г. Р. 4459) та активно працювали за його впровадження.

Організація "Американці в Обороні Людських Прав в Україні" приготувала спеціяльний інформаційний пакет з інструкціями і зразками листів до американських законодавців. Зацікавлені особи, які хочуть отримати цей інформаційний пакет, можуть звертатися до:

Americans for Human Rights in Ukraine
43 Midland Place, Newark, New Jersey 07106

Орест Городиський

ВІДЗНАЧЕННЯ

● Німецька мемуарно-історична література про 2-гу світову війну є дуже чисельна. Появляються не тільки описи военних дій поодиноких дивізій, але й критика окремих визначних командирів. Між ними є праця про відзначення Лицарським хрестом у зброї СС. На 15 мільйонів нім. вояків Лицарським хрестом відзначено 7,293, в тому — суходільні війська — 4,780, СС — 465, фльота — 318 і летунство — 1,730. 28 добровольців не-німців одержали те високе й респектоване відзначення: 12 латвійців, 4 естонці (в тому один з дубовими листками), 3 данці, 3 французи, 3 голляндці, 3 вальонці і 1 фляманденць.

● Проєктодавцем т. зв. Східньої медалі (за перебуту важку зиму 1942 р.) був звітодавець з дивізії СС у "Ляйбштандарте Адольф Гітлер" — мистець Ернст Й. Краузе.

● Французький автор Jean Mabire написав історію СС танкової дивізії "Вікінґ", вказуючи на співпрацю добровольців різних народів, з різною ментальністю у боротьбі проти більшовиків. В тій дивізії були також і українці.

● 10-го травня 1982 р. створено в СРСР спеціяльну пам'яткову медалю на згадку 1,500-річчя Києва. Медаля є вибита у бронзі і має 32 мм у промірі На лицевій сторінці є зображений пам'ятник Жовтневої революції з написом в російській мові "В пам'ять 1,500-річчя Киева". На відворотній стороні є зображений будинок Верховної ради УРСР і в правій стороні частина Софіївського собору. Вгорі, посередині, є орден золотої зірки, і під нею напис російською мовою: "Містові-героєві слава". Стяжка до медалі є 24 мм широка і складається із слідуючих красок: 2 мм червона, 4 мм зелена, 0.5 мм золота, 1 мм зелена, 0,5 мм золота, 4 мм зелена і 2 мм синя.

Медалею нагороджується як цивільних, так і військових, які своєю працею причинились до розвитку міста, і які проживали в Києві або на передмісцях не менше 10 років. Медалю одержують також ті ветерани, які мають медалю "За оборону Києва", партизани і підпільники, які боролись з ворогом в Києві або в околицях Києва, всі ті, що брали участь у звільненні Києва, не зважаючи, де вони тепер живуть. Медалю носиться на лівій стороні однострою після медалі 250-річчя Ленінґраду. Джерела: The Medal Collector ч:12, грудень 1983 р. (U.S.A). Deutsche Wochen Zeitung ч:42 з 14. X. 1983 (Rosenheim, W. Germany).

● Початкові правила для одержання "Німецького хреста в золоті" за відвагу й геройство — для стрільців і підстаршин — було 6 геройських вчинків, за що кожний з них одержував Залізний хрест І кляси. Старшини мусіли виконати 8 геройських вчинків.

Минуле

Василь Федорович

ПОВІТРЯНІ ДЕСАНТИ В ЕВРОПІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Ідея використати літаки й парашути для перекидання військових частин на тили ворога виникла ще при кінці 18 ст., коли француз Ґаннерін вперше задемонстрував парашутний стрибок з бальону. Хоч той задум був привабливий, його не можна було тоді зреалізувати за браком технічних передумов. Тому війська надалі пересувалися пішки або кінно. Щойно винахід мотору і літаків започаткував нову добу в наземному і повітряному транспорті.

Вже під час Першої світової війни були спроби застосувати парашути. В жовтні 1916 р. німці скинули з парашута двох вояків поза російську фронтову лінію в околиці Рівного, з дорученням знищити важливу залізничу лінію. Парашутисти виконали своє завдання і 24 години пізніше німецький літак забрав їх до їхніх частин. Подібно робили французи на західньому фронті. Там в жовтні 1918 р. французькі парашутисти зіскочили поза німецьким фронтом, виконали призначену їм роботу, а потім через німецькі становища пробилися до своїх.

Проте щойно в Другій світовій війні десанти знайшли застосування в більших розмірах.

Німеччина

Після опрокинення Німеччиною Версайського договору, що між іншим забороняв їй будувати військові літаки, приступили німці до розбудови військово-повітряних сил. При обговорюванні літунських атак показалося, що самим тільки бомбардування не можна заняти і втримати ворожу територію, до того потрібні ще й люди. Тому важливу ролю відіграють повітряні десанти, які, згідно з воєнною доктриною Клявзевіца, мали б три основні елементи: швидкість, мобільність і можли-

вість заскочити противника неприготованим. Вже в 1935 р. створено окремий парашутний батальйон. Спершу публічна й військова опінія була проти тих "циркових" формацій, але це не спинило дальшого вишколу додаткових парашутних відділів.

В 1936 р. під час еспанської громадянської війни вжито до перевозу війська і воєнних матеріялів три моторові цивільні літаки, що належали до "Люфтганзи". Тоді перетранспортовано з Африки до Еспанії 9,000 вояків, 44 гармати і 137 тонн амуніції.

Після тої першої вдалої спроби німецьке військове командування присвятило більше уваги організуванню парашутних і десантних відділів. Тут уведено деяке розрізнення між обома формаціями. Парашутисти — це були спеціяльно вишколені і відповідно озброєні літунські відділи, призначені до нападу в запілля ворога: вони зіскакували на парашутах або висаджувалися на безмоторових літаках — планерах. Десантні відділи — це армійські групи, що їх перевожено на ворожу територію транспортними літаками вже після того, як парашутисти зайняли вороже летовище і приготовили ґрунт для приземлення літаків. На початку 1940 року сили німецьких парашутних і десатних з'єднань нараховували 16,500 чоловік, в тому 4,000 парашутистів, 12,000 десантного війська і 450 штурмових бійців.

В квітні 1940 р. існування парашутних відділів у Німеччині перестало бути таємницею. Німецьке військове командування постановило вжити парашутистів до швидкої окупації Данії і Норвегії. 10 квітня того року сотня німецьких парашутистів зайняла довгий на три і пів кілометра міст, що з'єднував голлянські острови Фальстер і Зелянд, та приготовила дорогу для наступу реґулярної армії на Копенгаґен. Так отже без попереднього бомбардування і без виміни стрілів стратегічно важливий міст завдяки несподіваній акції парашутистів опинився в німецьких руках.

В тому самому часі німецькі парашутисти опанували летовище Осльо в Норвегії і приготували його для десанту двох батальйонів війська. Не так справно пройшла друга операція на летовищі Форнебу біля Осльо. Густа мряка не дозволила парашутистам зіскочити в призначеному місці і вони мусіли вертатися до бази в Данії. Тим часом транспортні літаки з пі-

хотою, призначеною до десанту, в переконанні, що парашутисти зайняли летовище і приготовили його для приземлення літаків, висадилися на летовищі і тут зустрілися з норвезькою залогою. Проте німецькі відділи після короткого бою опанували летовище, а звідти скорим маршем пішли на столицю Осльо й зайняли її. Однак норвезький король не скапітулював, він очікував англійської допомоги. І справді 14 квітня 1940 р. британські війська висадилися в Норвегії біля Намос, а три дні пізніше біля Трондгайм. Тим часом дві німецькі сотні парашутистів, що після невдалої виправи на летовище Форнебу вернулися до Данії, прилетіли знову на те летовище і тут дістали наказ зайняти становища на півдні від висадки британських відділів і замкнути їм дорогу до з'єднання з норвезькими військами. Та операція не вдалася. Після 4-денного бою німці скапітулювали.

В травні 1940 р. вжито парашутні і десантні відділи для здобуття Голляндії і Бельгії. В Голляндії стратегічно важливими для дальших воєнних дій були мости біля Мердику, Дордрехту і Роттердаму. Парашутисти несподіваним наскоком опанували їх і промостили 18-ій армії дорогу для походу на Голляндію. Подібно було в Бельгії. Сильний десантний відділ і окреме з'єднання парашутистів висадилися біля міст Вельдвецельт і Вронгавен, з завданням здобути сильно укріплену твердиню "Ебен Емаель". Ударні відділи були вивінувані найновішою "таємною зброєю", що могла пробити найсильніші панцирні твердині. Ціла та операція відбулася справно, бельгійці були заскочені несподіваним ударом. Після упадку твердині дорога до центру Бельгії була відкрита.

Успіхи парашутних і десантних з'єднань в Данії, Норвегії, Голляндії і Бельгії піднесли їх престиж і військове командування заходилося збільшити і вдосконалити ті відділи, а внаслідок того зголошувалося до них щораз більше добровольців.

Операції парашутистів продовжувалися в 1941 р. В квітні перед закінченням походу на Грецію вони дістали наказ опанувати міст на каналі біля Корінту, щоб таким чином відтяти британському експедиційному корпусові відступ до пристані. Вантажні планери з парашутистами заскочили грецьку залогу моста. Німці внешкідливили вибухові заряди і взяли деяку кількість британських полонених. Операція могла бути

успішніша, якщо б її було здійснено два дні раніше (а це було можливе); тоді можна було б відтяти цілий експедиційний корпус і взяти більше полонених.

В травні 1941 р. відбувся найбільший подвиг парашутних і десантних відділів, а саме здобуття острова-твердині Крети. До тої акції вжито 4 полки парашутистів, 3 полки гірських стрільців, а крім того: один артилерійський батальйон, один літунський, один танковий, один санітарний та один інформативно-звітовий. До диспозиції вояцтва поставлено 520 транспортних літаків, а для підкріплення призначено 150 штурмовиків типу "Штукас", 200 бомбовозів і 180 винищувачів. Плян передбачував: на північному побережжі зайняти найважливіші пункти і летовища та встановити чотири мостові причілки, щоб таким чином позбавити залогу острова можливості перекидати військові відділи для підмоги потребуючим частинам. Згідно з пляном, перші мали зіскочити парашутисти, за ними мали висадитися гірські стрільці з одночасною доставою тяжкої зброї та боєприпасів. Плян мав одну хибу: через брак відповідної кількости транспортних літаків висадка мусіла відбутися в двох стадіях: перша — перед полуднем, друга по полудні. З тої причини несподіванкою була тільки перша висадка, другої залога острова вже сподівалася. У всіх місцях острова парашутисти натрапили на завзятий спротив, на всіх відтинках фронту положення німців ставало критичне. Першого дня німці не здобули ані одної місцевости, мали великі втрати в людях, спротив залоги на очах міцнів так, що без додаткових підкріплень німці не могли рахуватися з дальшим наступом.

Треба було конче здобути бодай одне летовище, щоб на ньому могли приземлитися допоміжні відділи гірських стрільців. Другого дня боїв німцям пощастило опанувати летовище в західній частині острова біля Малєне і негайно після того, ще під ворожим обстрілом, висадилися гірські стрільці й почали наступ на ворожі становища в східній частині острова. Після завзятих боїв при кінці травня столиця острова скапітулювала, два дні пізніше десант гірських стрільців з'єднався з парашутистами, які першого дня зіскочили в північній частині острова. Британська залога відступила до Єгипту. Бій за Крету закінчився.

Повітряний напад на Крету з багатьох оглядів повчальний. Німецька розвідка не дописала і військове командування не знало стану ворожих сил. Залоги на острові було більше, ніж німці сподівалися. До того мораль війська, не зважаючи на великі втрати, була висока до самого кінця кампанії. Німці не виставили відповідної кількости війська проти завзятого противника. А якраз при повітряних атаках, більше ніж при сухопутніх боях, треба достосувати свої сили до сил противника, так щодо кількости, як і щодо вишколу та озброєння. Крім того, треба мати резерву та своєчасну доставу важкої зброї і транспортних возів, бо мобільність висаджених у чужому терені частин є передумовою успіху. На Креті скинені першого дня парашутисти не мали резерви, а були здані на власні сили. Ще інша лекція: Десантні відділи мусять ще перед приземленням сильно обстріляти становища противника, а після приземлення помагати парашутистам, які звичайно не мають досить артилерії для зудару з ворогом.

Не зважаючи на успішне закінчення Кретської кампанії, німці не використали її для дальших боїв, бо тим часом розпочалася війна з СРСР і всі сили треба було кинути на східній фронт. З уваги на великі втрати в людях і літаках Гітлер постановив зліквідувати парашутні відділи. Він також спротивився плянам, щоб за допомогою парашутистів і десантів здобути Кіпр і Мальту, дарма що Муссоліні для здобуття Мальти запропонував своїх парашутистів. Внаслідок того німецькі парашутні і десантні формації зліквідовано, людей включено до піхоти, а транспортні літаки вжито для постачання воєнних матеріялів на Сході.

Після того вже не було більших парашутних операцій, хоч час від часу вживалося їх до поодиноких менших завдань. В червні 1943 р. вислано батальйон парашутистів проти першої альянтської висадки на Сицилії. У вересні того ж року, в дні капітуляції Італії, парашутний батальйон напав на італійську головну квартиру в Монтеротондо й захопив італійський військовий штаб. Того самого місяця німецькі парашутисти з доручення Гітлера визволили Муссоліні з ув'язнення на горі Ґран Сассо в провінції Абруцці над Адріятичним морем. В листопаді того ж року вислано ще парашутний відділ для встановлення мостового причілку на острові Лерос (на Еґейському

морю біля побережжя Туреччини). Останній раз вжито парашутистів під час офензиви в Арденах (Бельгія), щоб замкнути противникові шляхи постачання. Але та акція була згори засуджена на невдачу, бо не було вже більших парашутних з'єднань, а крім того літаками керували недосвідчені пільоти.

Такий був кінець німецьких парашутних і десантних акцій. Ініціятива перейшла в руки альянтів.

СРСР

Червона армія вже в 1930-их роках в засекреченні проводила експерименти перекидання військ повітряним шляхом. Перший явний виступ був у 1935 р., коли під час маневрів скинено на парашутах 1,200 вояків на землю, а після того на великих транспортних літаках висаджено десант в силі 2,500 чоловік. Присутній на маневрах британський генерал Вейвел був захоплений тим показом і звітував своєму урядові: "Якщо б я не бачив того власними очима, не вірив би, що така операція взагалі можлива". Після того першого показу в СРСР більше не показувано таких вправ.

На початку війни з Фінляндією в листопаді 1939 р. радянське військове командування пробувало висадити повітряний десант поза лінією Маннергайма, але без успіху.

В початках 1942 р. Червона армія вживала повітряних десантів для підкріплення партизанських відділів, що оперували між Смоленськом і В'язмою в запліччі 4-ої німецької армії. Їх завданням було помагати в наступі 1-ої ґвардійської кавалерійської дивізії. У зв'язку з тим 3 січня 1942 р. парашутний відділ в силі півтора батальйона захопив летовище в Юхнові (на південному заході від Москви), але не міг з нього користати через глибокі сніги. Через погані кліматичні умовини припинено повітряні десанти в тому районі. Новий повітряний десант одного батальйону мав підтримати наступ 33-ої армії, що продиралася щілиною між 4-ою німецькою піхотною і танковою арміями. Для того завдання 10 січня 1942 р. зіскочили в означеному місці парашутисти, зайняли більший простір і приготували пункти для дальших десантів. Протягом п'яти днів вдалося скинути 1,700 бійців, які, не зважаючи на німецький протинаступ, втримали зайняті позиції. Третя операція мала місце на захід від В'язми. 17 лютого 1942 р. цілий парашутний корпус

мав у двох стадіях перервати німецькі лінії постачання між В'язмою і Смоленськом. Серед несприятлихих кліматичних умовин і під обстрілом німецької протилітунської зброї висаджено — 2,300 парашутистів, яким вдалося на 5 днів затримати німецькі транспорти. Майже одночасно скинено парашутний батальйон в околиці Ржева, на північному заході від Москви з завданням допомогти військам Червоної армії вирватися з німецького кітла; це вдалося після 5-денних затяжних боїв. Більший десант висаджено в лютому 1942 р. в околиці Великих Луків (на півночі від Смоленська). На протязі 6 ночей тут скинено 7,000 парашутистів і 150 скринь вантажу з різними боєприпасами. Це перший раз більше десантне з'єднання виступило як самостійна оперативна одиниця. Проти нього німці мусіли вислати кілька дивізій, щоб втримати шляхи постачання. Коли пізніше німецька група армії "Південь" почала відступ на широкому фронті, Червоній армії вдалося створити на Дніпрі мостовий причілок, для поширення і закріплення його скинено три парашутні бриґади; але через мряку вони попали якраз в середину відступаючих німецьких військ і там було їх розбито.

Для поборювання ворожих десантів німці часто мусіли перекидати в запілля фронтові частини, а це відбивалося некорисно на їх офензивних плянах.

Велика Британія і США

Вже в половині 1940 р. Черчіл видав доручення сформувати групу парашутистів в силі 500 чоловік. В грудні того ж року почалися їх маневри, а при кінці 1941 р. була готова до акції одна парашутна і одна десантна бриґади.

Англійці почали парашутні акції малими групами. В лютому 1941 р. відділ парашутистів, зложитний з 7 офіцерів і 30 вояків, зіскочив в Італії біля гори Вольтурно. Тут парашутисти знищили водопроводи і пустилися пішки до заливу Салерно, звідки мав їх забрати англійський підводний човен. Але до заливу вони не дійшли, по дорозі попали в італійський полон. Інші малі десанти скидали англійці в Африці і Франції. Успіхи тих дрібних акцій не були щоправда вирішальні, але вони дали поштовх до розбудови інших парашутних з'єднань, а також мали політичне і пропаґандивне значення.

На 9 квітня 1943 р. заплянованo перший більший альянтський десант на острів Сіцілію. Він мав там підготовити

і забезпечити висадку армійських частин. В тій акції взяло участь 1,600 британських і 2,700 американських парашутистів. При співдії 7-ої американської і 8-ої британської армій, 82-га американська парашутна дивізія і 1-ша британська парашутна бриґада мали зіскочити на південно-східньому побережжі Сицилії. Через деякі технічні недомагання частина парашутистів злетіла в море, а ті що зіскочили на острів, попали під сильний німецько-італійський вогонь. З'єднання парашутистів розбилося на поодинокі групи, не було якогось одностайного фронту, тільки велися окремі незалежні від себе бої. Все таки в різних місцях постали малі гнізда спротиву, потворилися окремі мостові причілки, що забезпечили висадку морським з'єднанням. Коли німецьке командування довідалося про цей десант, негайно перекинуло на загрожені позиції стаціоновану у Франції резервну парашутну дивізію. Ранком 12 липня німецькі парашутисти почали зіскакувати на східньому побережжі Сицилії біля Катанії і відразу вступили в бій з альянтськими відділами. Щоб продовжувати наступ на острові, альянтське командування, наказало — без уваги на бої — скинути нарашутистів поза німецько-італійський фронт і зайняти там важливі мости. За ті мости велися завзяті бої, вони переходили кількакратно з рук до рук, але наступу альянтів уже не можна було спинити. Не зважаючи на недостатню координацію дій поодиноких частин та великі людські втрати і матеріяльні втрати, цей перший великий десант був успішний, німецько-італійський фронт захитався.

З причини великих втрат в сицилійському десанті американська публічна опінія була проти дальших подібних операцій. Військове командування носилося з думкою розв'язати існуючі десантські частини. Але коли в вересні 1943 р. австралійський парашутний полк підготовив успішну висадку армії на Новій Ґвінеї при зразковій координації дій між парашутними, сухопутніми й морськими військами, американське командування поновило плян формувати сильні десантні групи.

При інвазії в 1944 р. введено в дію більші альянтські парашутні з'єднання. Вночі з 5 на 6 червня біля містечка Каен в північно-західній Франції скинено британську парашутну дивізію для охорони лівого крила інвазійного причілка. Праве крило причілка охороняли дві американські парашутні дивізії,

що одночасно зіскочили в південно-східній частині півострова Контентін. Оба десанти мали багато втрат, але своє завдання виконали.

15 вересня 1944 р. альянти висадили парашутний десант у південній Франції. Дві години по півночі німецькі радарні апарати відкрили формацію ворожих літаків біля Тульон над Середземним морем. Туди скерували німці свою оборону. Але тут альянти вдалися до хитрощів. Щоб впровадити противника в блуд, вони спустили на парашутах в околиці Тульон манекінів, а справжній десант парашутистів наступив у зовсім іншому місці на віддалі коло 75 кілометрів на північ від Тульону. Його приземлення наступило згідно з пляном без найменшої перешкоди з боку німецької армії. Вже вечером першого дня альянти зайняли в тому районі кілька міст, а наступного дня скинули 9,000 вояків і 213 гармат та різні потрібні боєприпаси.

Після тих успіхів ставлення альянтського командування до повітряних десантів докорінно змінилося, було навіть переконання, що такими десантами можна розв'язати всі важливі військові проблеми.

Найбільший альянтський десант відбувся при кінці вересня 1944 р. в Голляндії в районі Арнгайм — Айндговен — Німвеґен. Цей прецизний, до подробиць опрацьований плян мав на меті прорвати німецький фронт і відкрити для британського танкового з'єднання дорогу до північної Рурщини. У тій операції завданням парашутистів було опанувати й втримати 7 мостів на каналах і ріках. До того призначено одну британську парашутну дивізію біля Арнгайм і дві американські дивізії в районі Айндговен і Німвеґен — разом 35,000 війська. Одночасно з тим десантом заплановано великий наступ британських танків. Але тут наступили непердбачені труднощі: танкові частини наступали надто повільно, десант парашутистів через брак транспортних літаків і погіршення погоди затягнувся на кілька днів, це дало німцям можливість кинути на фронт додаткові підкріплення та знищити британську парашутну дивізію.

Наступний парашутний десант відбувся 24 березня 1945 року в Німеччині біля ріки Везель в околиці долішнього Рену. Тут парашутисти сформували перехід через Рен і створили мостовий причілок на східньому березі ріки. В тій операції взяли участь десантні з'єднання, стаціоновані в Англії і Франції, що

висадилися в двох стадіях. Спершу приземлилася 6-та британська дивізія з 541 літаками і 17-та американська з 540 літаками. Після того прибули війська на 1350 вантажних планерах — разом висаджено 19,000 вояків. Цей десант попередила літунська атака, під час якої скинено 2,700 тонн бомб, що знищили німецьку протилітунську оборону, а в повітряних боях знищено багато німецьких літаків.

Цей останній альянтський десант різнився в дечому від попередніх. Висадка парашутистів відбувалася в засягу діяння середньої і важкої британської артилерії так, що коротко перед і негайно після приземлення парашутистам помагала власна артилерія. Тому вже по полудні першого дня 2-га британська армія осягнула приготований парашутистами причілок і почала на цілій ширині фронту наступ на німецьку територію.

Останнім десантом в Европі була висадка французьких парашутистів вночі з 7 на 8 квітня 1945 р. в Голляндії між Ґронінґен і Террен. Вони мали підготовити терен для наступу 2-ої канадської армії. В тісній співпраці з голляндськими повстанцями вони виконали багато саботажних актів і 12 квітня злучилися з наступаючою армією.

***

Ідея повітряних десантів жива й сьогодні в усіх арміях світу. Внаслідок розвиненої техніки до скидання парашутистів вживається здебільшого вертолетів, а до постачання воєнних матеріялів і для висадження війська — великих транспортних літаків, з яких скидають вантажні авта, гармати й танки прикріплені до великих парашутів. Парашутисти мають нову зброю, спеціяльні ракети, що можуть пробивати всі панцирі так, що в сучасній війні вони можуть зводити бій з танками. Є загальне переконання, що навіть в атомовій війні десантні операції знайдуть більше застосування, ніж у дотеперішніх війнах.

Василь Верига

МАХНО, БІЛЬШОВИКИ І ВРАНҐЕЛЬ

З поворотом більшовиків зимою 1919-20 р. в Україні продовжували діяти численні повстанські отамани зі своїми загонами. Деякі з них діяли в порозумінні з Директорією, але більшість не визнавала ніякої влади над собою. Таких отаманів в цей час були сотки, деякі начисляли по кілька тисяч повстанців, але більшість це були малі рухливі відділи. Найбільшою силою повстанців командував Нестор Махно із свого центру — Гуляйполе на Катеринославщині.

1920 рік був виїмково сприятливий для повстанського руху, бо збройна боротьба поміж різними групами за оволодіння Україною ще не була закінчена. З кінцем квітня розпочалась польсько-радянська війна, бо поляки, тепер у союзі з Петлюрою, також мріяли про відбудову Ягайлонської Польщі.

Користаючи з того, що більшовики були зайняті війною з Польщею на т. зв. Південно-Західньому фронті, на Криму почав дії ген. П. Вранґель зі своєю Добровольчою армією. Франція, бажаючи допомогти Польщі, яка вже в червні опинилася у критичному положенні у війні з більшовиками, заохочувала Вранґеля до відновлення воєнних дій з більшовиками. З тою метою вона визнала режим Вранґеля на Криму, як "уряд Південної Росії", і пообіцяла своєю фльотою охороняти береги Криму.

Заохочений Вранґель вирушив з Криму, захопив Північну Таврію і загрожував Донбасові. Для боротьби з Вранґелем москалі почали організувати 6-ту армію і, не маючи піддержки від місцевого українського населення, стягнули напочаток дві сибірські дивізії, лотиську стрілецьку дивізію, т. зв. "спецчастини" чекістів, та інші частини. Це все вони кинули проти Вранґеля. Цей відтинок боротьби Ленін виділив з початком серпня в окремий, т. зв. Південний фронт.

У вересні загальна ситуація більшовиків на Південно-західньому фронті раптом погіршала. Наступ Будьонного на Львів та Тухачевського на Варшаву заломались, і польсько-українські війська скоро посувались на Схід.

На Південному фронті ситуація також ускладнювалась, бо Добровольча армія, прорвавши більшовицький фронт, про-

сунулась дальше на північ і зайняла місто Олександрівське (Запоріжжя), важливий залізничий вузол на Лівобережжі, Синельникове, "столицю" Махна — Гуляйполе та Маріюпіль над Озівським морем. На початку жовтня частини Добровольчої армії розпочали переправу через Дніпро на Правобережжя коло Олександрівська, у напрямі на Кривий Ріг.

Щоб рятувати ситуацію, москалі перекинули на Південний фронт ще й першу Кінну армію, а командуючим фронту був призначений М. Фрунзе. Рівночасно був створений Реввійськом Південного фронту, до якого входили москаль С. Ґусєв та мадярський жид Беля Кун, провідник невдалого більшовицького повстання на Мадярщині.

Але операції Південного фронту найбільше загрожувало запілля: ворожо наставлене до більшовиків селянство та численні повстанські загони, а зокрема т. зв. "Революційна Повстанча Армія України" (Махнівці), якою командував Нестор Махно. В цьому критичному моменті хитрий Ленін наказав знову дійти до порозуміння з Махном, щоб приєднати його до боротьби з Добровольчою армією Вранґеля.

Більшовицькі уповноважені пішли на компроміс з Махном і визнали анархістичний рух, як одну з політичних партій України, яка могла вільно ширити свої ідеї, не виступаючи проти советської влади. Анархісти дістали дозвіл брати участь у виборах до 5-го Всеукраїнського З'їзду Рад та бути вибраними в делеґати.

За це визнання махнівці погодилися увійти у склад Червоної армії. Зберігаючи свій внутрішній лад, як окрема військова одиниця, вони мали воювати проти Вранґеля.

Цей догсвір, у порозумінню з Леніном, підписав командир Південного фронту — Фрунзе та член Реввійськкому — Беля Кун і Ґусєв; від махнівців — Кириленко і Попов.

В половині жовтня 1920 р. махнівці дістали свій окремий відтинок фронту: Олександрівське, Синельникове, Пологи і Бердянське, і виступили вже, як союзники Червоної армії проти Вранґеля. На протязі трьох тижнів вони очистили свій район від білоґвардійців аж до Озівського моря і відкинули їх знову на Крим. Махнівці і більшовики зупинилися під Перекопом, де вступ на Крим охороняли неприступні укріплення. Дальший наступ був прямо неможливий.

Тут справу розв'язали махнівці. Вони, з властивою їм очайдушністю, із своєю кіннотою перейшли через замерзле озеро Сиваш і, не зважаючи на великі втрати в людях, дісталися на Крим і заатакували білоґвардійців ззаду. Присутність махнівців в центрі Криму викликала паніку в рядах Добровольчої армії та здеморалізувала її до решти. Це використали більшовики, вдарили на Перекоп і здобули укріплення. Добровольча армія у переполосі відступила до берегів Чорного моря, де на неї чекали кораблі антанти. За цей час махнівці здобули Симферопіль. Крим, при допомозі "батька" Махна, опинився в руках більшовиків. Добровольча армія перестала існувати і Південний фронт був ліквідований.

Так само перестав існувати Південно-західній фронт, бо поляки, не звертаючи уваги на свого союзника С. Петлюру, розпочали мирові переговори з більшовиками. Маючи вільні руки, більшовики звернули усі свої звільнені із фронту сили проти повстанців в Україні та проти реґулярної української армії. Під впливом посиленого більшовицького наступу останні українські реґулярні частини перейшли Збруч на територію окупованої поляками Галичини 21 листопада 1920 р.

Але це зовсім не закінчило збройної боротьби в Україні, яка, не стративши надії на перемогу, горіла вогнем повстання. Літом 1920 р. великі повстання відбувалися на Київщині, головно в Терященевсьокому районі та частинно на Волині, де оперували отамани Мордалевич, Струк, Орлик, Богатиренко, Цвітковський, Лисиця, Ґонта, Деренщук та інші. На Поділлі особливою активністю відзначалися загони отаманів Хмари, Лихо-Дорошенка, Підкови, Пушкаря, Цимбалюка і Забалотного. В Миколаївській губернії — отаман Іванів; в Конотопщині — отаман Петренко, а в Брянщині на українсько-російському пограниччі — отаман Маруся. (Кучер, ст. 29 і Сальський, ст. 122). Більшість цих повстанських загонів, зокрема Правобережжя, були у зв'язку з урядом УНР.

Під впливом подій в Україні серед української еміґрації пробуджувалися нові надії на можливості визволення рідного краю. І так, у липні 1920 р. відбулося в Празі останнє засідання Стрілецької Ради, на якому було вирішено звернутися із закликом до всіх Січових стрільців, щоб вони повертали в Україну. Після цього частина повернула до Галичини а частина

на Наддніпрянщину. Вслід за тим під більшовицькою окупацією було створено конспіративну Військову Організацію Січових Стрільців (ВОСС), яка намагалася надати селянським повстанням організованих форм. Не відомо, який вплив мала ця організація, на всякий випадок, ще перед весною 1921 р. в Україні діяли вже такі повстанські комітети: Центральний Повстанський Комітет у Києві, у якому провідну ролю грали колишні старшини Корпусу Січових Стрільців, сотник Іван Андрух, пор. Микола Опока, сотн. Осип Думін та інші, на Одещині існувала т. зв. "Політична п'ятірка", на терені Кременчуцької губернії діяв Холодноярський Повстанчий Комітет. Подібні комітети існували також і на Катеринославщині, Херсонщині й у Таврії. (Кучер, ст. 30).

За підрахунками більшовицького командування, в Україні на території всіх губерній і Криму діяли 464 місцеві та мігруючі повстанські загони, яких кількісний склад виносив від 20-30 осіб у малих загонах, а у великих — від 400-500 осіб. (Кучер, ст. 9). Такий стан непокоїв окупаційні власті не тільки в Україні, але і в Москві. 29 грудня 1920 р. у Москві відбулося засідання спеціяльної комісії, членів російського уряду під проводом голови ЧеКа Фелікса Дзержинського та при співучасті головнокомандуючого всіма більшовицькими збройними силами в Україні М. Фрунзе. На цьому засіданні було схвалено, що ЧеКа візьме активну участь у поборюванні повстанського руху в Україні.

На Лівобережжі оперували великі повстанські загони отаманів Левченка, Кикотя, Мандрика, Христового та цілого ряду менших загонів, які діяли на Полтавщині та Кременччині. На Харківщині діяв отаман Волох.

Всі ці повстанські загони не мали централізованого керівництва, як це було з загонами Махна. Щойно наприкінці 1920 р. був створений один центр для всіх повстанських загонів на чолі з отаманом Юрком Тютюнником, т. зв. Головним Повстанським Комітетом, якого головний штаб був у Львові. Всі ці повстанські загони мали наладнану власну розвідку і ролю зв'язкових дуже часто виконували жінки, а навіть діти, що дозволяло цим загонам на вдалі наскоки на різні об'єкти. Завдяки загальній піддержці населення повстанські загони вдало оперували по цілій Україні, так що більшовикам не легко було

з ними воювати. У зв'язку з централізацією командування, Головний Повстанський Комітет перейменовував деякі загони, як наприклад: Повстанський загін Струка став 1-им Повстанським українським полком, загін от. Хмари — 144-ою Надбужанською дивізією, загін от. Богатиренка — 2-им Гайдамацьким запорізьким куренем смерти і т. п. Впарі з тим майже все Правобережжя було поділене Національною Козацькою Радою на бойові райони. Особливо сильно проявлявся повстанський рух на Київщині, в Таращанському й Білоцерківському повітах, де провід над повстанськими відділами мав отаман Цвітковський, член Національної Козацької Ради. Тут операції були дуже успішні й сягали часом навіть аж на Київ. (Рогозний: Базар, ст. 20).

Але серед повстанських загонів не бракувало й також таких, які не мали нічого спільного з національною боротьбою, а їх основним стимулом йти в повстанці була грабіж. Це були звичайні злочинці, які своєю діяльністю створювали чудове тло для більшовицької пропаґанди, що, мовляв, повстанці — це бандити. Такі засоби були тільки частково успішні й на загал населення прихильно ставилося до повстанців. Завдяки цьому, наприклад у Катеринославській губернії місцева влада не могла проводити в життя жодних заряджень, зокрема пекучої для Москви "продразвйорстки", бо селяни успішно оборонялися, не допускаючи на села представників влади. "Аналогічна картина спостерігається в 1921 р. в усіх без винятку губерніях. Відомий комуністичний діяч Попов писав, що "комуністи села продовжували жити в стані облоги, щохвилини натрапляючи на небезпеку зухвалого і нещадного винищення" (Кучер, ст. 10), отже, на більшовицький терор — село відповідало своїм терором.

Але діяльність національного повстанського руху з кожним днем у 1920-21 роках натрапляла на нові перешкоди. Ворог, звільнившися з різних фронтів, свої основні збройні сили перекинув в Україну. Починаючи з листопада 1920 р., більшовики застосували боротьбу з повстанським рухом за т. зв. "принципом ударности". Це полягало на тому, що місцеві совєтські й партійні органи разом із військовим командуванням вибирали найбільш неспокійний район, який охоплював один а то й кілька повітів і туди посилали відповідну кількість збройних сил... Протягом зими таку акцію було переведено в Канівсько-

му, Білоцерківському, Київському та інших повітах Київської губернії, а також і в Кременчуцькій, Чернігівській та Подільській губерніях. (Кучер, ст. 39-40).

Незважаючи на всі більшовицькі заходи ліквідувати повстанський рух в Україні, на весні 1921 р. покотилась Україною нова хвиля повстань, внаслідок грабування харчових продуктів різними продовольчими загонами та комітетами незаможних селян. Про це звітував навіть командувач більшовицьких військ в Україні, М. Фрунзе на П'ятому Всеросійському З'їзді Рад у Москві.

Для керівництва боротьби з українським повстанським рухом більшовики створили при Раді Народних Комісарів т. зв. Постійну Нараду по боротьбі з бандитизмом ще в другій половині лютого 1921 р., яка "розробляла основні пляни охорони державного майна і боротьби з повстанцями так по цілій Україні, як і в окремих її районах, які проголошувалися ударними тобто першочерговими. Її рішення були обов'язковими для військових і цивільних органів". Головою цієї Ради був голова Раднаркому Христіян Раковський, його заступником і діючим головою — жид Р. П. Ейдеман. До нього входили також секретар ЦК КПбУ, командуючий збройними силами в Україні, Фрунзе, та інші. (Кучер, 89).

Тоді як Постійна Нарада України була напрямним чинником, виконавчим органом її була Військова Рада України, створена 30 червня 1921 р. До її складу спочатку входили: помічник головнокомандуючого всіми збройними силами України ген. Ейдеман (голова), командуючий військами ЧеКа в Україні, Ф. Т. Фомін, члени колегії ВУЧК — Ю. Г. Євдокімов і К. І. Зонов. Подібні військові ради творилися також і при начальниках бойових одиниць. Як видно з переліку членів цих органів, українців між ними не було, а тільки росіяни або жиди.

Для ліквідації повстанського руху більшовики вживали й різних провокаційних методів, найголовнішою з них була поява спеціяльних провокаційних "повстанських відділів" під українськими прапорами. Довірливі селяни, не розбираючись у провокації, охоче приєднувалися до них. Після цього вони відходили до найближчого ліса і в першому зручному закутку ліса їх розстрілювали без суду". (Яновський: За Україну — Базар, ст. 92).

Але одним із найбільш випробуваних більшовиками методів було шпигунство. Вони висилали своїх шпигунів у середовище повстанців і цим способом вони зліквідували багато провідного повстанського активу. Їм удалося розконспірувати Національну Козачу Раду та Центральний Повстанський Комітет у Києві, внаслідок чого 39 їхніх членів більшовики розстріляли 28 серпня 1921 р. Тими ж самими методами більшовицька розвідка зуміла впхати до штабу отамана Ю. Тютюнника свого шпигуна, С. Каріна, який видобув у Львові всі інформації відносно плянованого походу в Україну та про зв'язкових, які приходили з України до штабу Тютюнника, про шифри, місця зустрічей тощо. (Кучер, ст. 99-100). Це власне і була одна із найголовніших причин трагедії, що розігралася в листопаді 1921 р. під містечком Базаром на Поліссі.

Ліквідація Махна

Першою жертвою Постійної Наради по боротьбі з бандитизмом, чи пак Військової Ради України, впала таки махнівська Революційна Повстанська Армія України. Більшовики наперед підступно викликали командирів поодиноких частин "для обговорення військових справ" і так їх по-зрадницьки захоплювали й без жодного суду розстрілювали. Після того окружили обезголовлені махнівські частини і безпощадно вбивали кожного, кого тільки дістали у свої руки. Все це сталося 26 листопада 1920 р. з махнівськими частинами в Криму, з головним махнівським штабом в Гуляйполі, з якого тільки Махно вспів висмикнутися, та з махнівськими представниками при уряді в Харкові.

Цю акцію попередив наказ командира Південного фронту М. Фрунзе з дня 23 листопада, в якому він ствердив, що "війна з Вранґелем закінчена і вже немає більше потреби на існування Революційної Повстанської Армії". Далі Фрунзе вимагав, щоб махнівські повстанські загони влилися в ряди Червоної Армії, що зрештою було б логічним закінченням. Але цікавим тут є те, що цей наказ не був поданий до відома ані Головному штабові Махна, ані окремим махнівським частинам.

Цей зрадливий напад більшовиків не зліквідував повністю махнівщини. Махно зорганізував нову армію, яка поповнялася селянами, а навіть цілими частинами Червоної Армії, яким

надокучили більшовицькі чекісти, і вони дезертирували. Остаточний кінець махнівщини прийшов у серпні 1921 р., коли Махно зі своїми кіннотчиками у силі 250 осіб перейшов Дністер і попросив азилю в Румунії.

Зліквідувавши Революційну Повстанську Армію України, більшовики взялися за ліквідацію всіх інших повстанських загонів і для тої справи призначили 150,000-ну армію на чолі з М. Фрунзе, що був назначений головнокомандуючим усіх збройних сил в Україні та головою т. зв. Військової Ради для боротьби з бандитизмом на Україні, тобто з повстанцями.

На боротьбу з повстанським рухом більшовики змобілізували Червону Армію і міліцію, яка прийшла на зміну царській поліції. Але найбільшим пострахом для населення була таки ЧеКа на чолі з Дзержинським. У Катеринославській губернії мобілізували робітників і службовців державних установ, разом близько 1,300 осіб і всіх висилали для поборювання повстанців.

Коли Махно опустив Гуляйполе, більшовики стали розправлятися з цивільним населенням за те, що піддержувало Махна і розстріляли більше 300 осіб за їхню дійсну чи уявну прихильність до повстанців. Подібні масові розстріли більшовики влаштували в Пологах, Малій Токмачці, Новосівці, Успенівці та інших місцевостях. Чекісти у боротьбі з повстанським рухом в Україні вживали найбільш жорстоких засобів, щоб терором змусити населення до послуху. Впровадивши закон збірної відповідальности, за повстанців відповідала ціла родина без різниці на стать чи вік. Жінок повстанців вони розстрілювали з немовлятами на руках, як наприклад, у Новоспасівці, а самих повстанців, чи навіть тільки запідозрених забирали хворих чи ранених зі шпиталів і їх розстрілювали без суду. Але й це не багато помагало, бо повстанський рух і далі не вгавав.

Щоб здушити повстання, військо, чекісти і міліція проходили повіт за повітом, волость за волостю і влаштовували свого роду облави й масові розстріли. Згідно з совєтськими даними, за час від кінця жовтня до 31 грудня 1920 р., в самих тільки лісах Чигиринського та Черкаского повітів чекісти вбили 1,658 повстанців.

На початку 1921 р. частини Червоної Армії, Чека та різні комуністичні загони для поборювання повстанців знищили зна-

чні повстанські з'єднання, але повністю ліквідувати повстанський рух більшовикам не вдалося. 24 лютого 1921 р. Катеринослава повідомляли в Раднарком України, що в частині губернії більшовицька влада існує тільки формально, бо там панували повстанці. Подібний стан був у Донецькій губернії, де "в переважній частині Старобільського, Грушинського та Словянського повітів, внаслідок повстанського руху, не існувало ніякої політичної влади". (Залевський).

За офіційними радянськими даними в той час в Україні оперувало не менше 40,000 українських повстанців. Протягом 1921 р. більшовики викрили коло 6,000 різних національних повстанських організацій і здобули в боях із ними 43 гармати, 1,812 скорострілів, 31,788 крісів, 2,312 шабель та 3,902 револьверів.

За терор більшовицької влади терором відповідали й повстанці. "За далеко не повними даними, — каже радянський дослідник, — тільки за 20 днів травня і червня 1921 р., на території Київської, Волинської, Подільської та Кремечуцької губерній... було вбито 107 партійних діячів та голів комнезамів". Повстанці знищили майже всіх комуністів Вознесенського повіту Одеської губернії, а в "Лисичанському районі Донецької губернії від 5 до 31 грудня 1920 р., було вбито понад 30 більшовицьких і партійних працівників". (Залевський).

Коли виявилося, що самим терором не вдасться зліквідувати повстанського руху, п'ятий Всеукраїнський З'їзд Рад, що відбувся у Харкові від 25 лютого до 3 березня 1921 р., на доручення Леніна, схвалив резолюцію про амнестію для тих, хто в минулому виступав проти радянської влади.

Проголошення амнестії викликало в рядах повстанців замішання і частина їх, близько 10,000, повірила в те і зголосилася до влади. Для пропаганди їм дозволено було повернутися до своїх місцевостей і жити нормальним життям. Одним із перших, що повірив у більшовицьку амнестію, був отаман Кундій у Зінківському повіті на Полтавщині. Він зголосився до більшовицької влади і заявив, що на далі буде льояльно ставитися до совєтського режиму. Його спочатку пустили додому на волю, але через кілька тижнів викликали до Харкова, ніби то у зв'язку з працею. Там його заарештували і розстріляли,

не зважаючи на амнестію. Так, скорше чи пізніше сталося з іншими повстанцями, що повірили у більшовицьку амнестію.

Тому що повстанський рух був вислідом жорстокої політики більшовицької влади в Україні, а головно її терористичної політики воєнного комунізму, ані терор, ані амнестія не могли його зліквідувати. Весною 1921 р. Ленін побачив, що його економічна політика довела Росію та окуповані нею країни до господарської руїни і наставила проти нього навіть і тих робітників, яких він намагався репрезентувати. Щоб рятувати ситуацію, він проголосив "Нову економічну політику" (НЕП), якою він зносив систему Воєнного комунізму. Нова економічна політика допускала частинно приватну ініціятиву у відбудові народного господарства. Але до України цей закон покищо не стосувався, бо вона не вив'язалася ще була із наложеного на неї континґенту здачі хліба. Осінню, коли Москва вихолостила всі хлібні запаси, все населення було залишено на призволяще природи. 1920 рік виявився сухим роком і врожай був ненадто добрим а 1921 рік ще гіршим, бо у степових губерніях України всі посіви вигоріли, так що місцями селяни не зібрали навіть того, що засіяли. Крім того "продовольственниє отряди" забрали все що знайшли "для держави", а також непосильні збірки хліба "для голодуючих на Поволжі", третина населення України стала перед маревом голодової смерти. Осінню 1921 р. ціла південна Україна голодувала. Те що не могла зробити ані амнестія, ані Нова економічна політика, ані політичний терор, те зробив голод, який сильно вдарив по повстанському рухові. Сама ж радянська влада вміла використати це, нібито стихійне нещастя, для закріплення свого режиму.

Іван Р. Костюк

ДМИТРО ПАЛІЇВ У МОЇЙ ПАМ'ЯТІ

З прізвищем "Паліїв" я зустрівся вперше, як ще був учнем народної школи УПТ — "Рідна Школа" ім. Короля Данила у Львові, яка сусідувала з залізничним двірцем "Львів-Підзамче", де в пропам'ятних "Листопадових днях" 1918 року проходили завзяті бої українських вояків з польськими "орлєнтами". Про Дмитра Палієва вчив нас, директор школи Денис

Снилик, який сам був старшиною Української Галицької Армії і брав участь в боях за Львів.

Згодом, коли в 1923 році я вступив на навчання до філії Української Академічної Гімназії, з прізвищем Паліїв я зустрічався частіше. Воно було на устах наших оо. катехитів, учителів та учнів вищих кляс, серед яких було тоді багато таких, що самі воювали нещодавно за Україну... Тоді то, наші старші колеґи, а зокрема пластуни-виховники, члени 7-го пластового куреня ім. Князя Льва Першого, часто розказували: "Осьтут, на цій лавці сидів Дмитро Паліїв"... "Ось, в цій клясі він приймав і видавав накази"... "Осьтут, в цьому будинку, в перших днях листопада 1918 року рішалася доля рідного міста"...

В Пласті, якого я був членом від вересня 1923 року, прізвище Паліїв було ставлено поруч найбільш заслужених вояків, політиків, журналістів та публіцистів. З Перемишля звідкіль після Визвольних воєн прибув на постійно до Львова Дмитро Паліїв, доходило до нас ще й ім'я, вже тоді визначної пластунки, рідної сестри Дмитра, Кекилії ("Цьопи") Паліїв.

. По закінченні навчання в УАГ, під час студій на Львівському державному університеті, я мав щастя особисто познайомитися з носієм цього прізвища. Крім участи у львівських студентських та громадських організаціях, я доробляв собі гроші на життя й студії граючи разом з Леонідом Яблонським, званим популярно "Ябцьо" (народився в Києві і був сином полковника Армії УНР Єфрима Яблонського й Евпараксії Тарнавської) в студентській оркестрі "Ябцьо-джаз". Ми грали на балях, вечерницях, забавах і дансінґах у Львові, а під час шкільних ферій в українському "Живці-Черче", біля Рогатина, там ми познайомилися з Дмитром Палієвим. Високого росту, з гарним мужеським обличчям, ясною чуприною та таким же вусом, з проникливими, світлого кольору очима, завжди усміхнений та до кожного, навіть до черчанського хлопця Михаська, що з качкою, яка танцювала під такт його музики на саморобній скрипочці, розвеселяв черчанських курортників, був ввічливий. Завжди перший танцюрист, перший в товариських іграх і забавах, перший при столовій "цинциличці" ("ремі-брідж"), при круглях в кругольні в товаристві визначних діячів, як Льва (Льоня) Лепкого, сотника Осипа (Юна) Навроцького, Романа (Галактіона Чіпки) Купчинського, Петра (П'єрра) Постолюка, Юліяна Шепаровича й інших.

У Львові на традиційних "Балях Преси", не обійшлось без елеґантного Дмитра Палієва. (Якщо не було Палієва, не було й справжньої забави зі "швунґом", говорив Льоньо Лепкий). У "Молодій Громаді" творилися нові ідеї, велися палкі дискусії, читалися доповіді на громадські, господарські теми, не обходилося й без політики та дискусій довкруги назріваючих конфліктів поміж молоддю та старшим громадянством, довкруги УВО, ОУН, УНДО, в яких Паліїв був вмілим дискутантом.

У 1931-1939 роках я працював секретарем Головної Ради Українського протиалькогольного і протинікотинного Т-ва "Відродження", яке в 1928 році перенесло свою централю з Рогатина до Львова. Головою Т-ва були наперемінy проф. Юліян Каменецький, проф. д-р Іван Раковський і д-р Софія Парфанович. "Відродження" щораз більше розросталося та розгортало свою діяльність не тільки у Львові, але й у всіх містах і містечках та селах Галичини, Холмщини, Підляшшя й Волині, де широкою мережею діяли філії, кружки й делеґатури Т-ва. Картотекою "Відродження", що були "метрикою" либонь усіх міст, містечок, сіл Західньої України, користувалися наші церковні, політичні, наукові і громадські діячі. Наші посли й сенатори до Варшавського сойму й сенату залюбки заходили до домівки "Відродження", яке розв'язала польська влада в 1939 році, та збирали для своїх потреб відомості про людей та про різнородну діяльність нашого тодішнього життя. Заходив до домівки "Відродження" й посол Дмитро Паліїв. У дружніх розмовах ще більше затіснювали наші приятельські взаємовідносини.

Під час і після ганебної "пацифікації" Дмитро Паліїв, який був тоді редактором "Нового Часу", придумав одну з багатьох йому типових політичну дію у парі з Т-вом "Відродження", яке у своїй діяльності мусіло придержуватися затвердженого польською владою статуту та наголошувати шкідливість вживання алькоголю й тютюну зі здоровельних, профілактично-медичних та суспільних мотивів, редактор Дмитро Паліїв використав "Відродження" для політичного бойкоту польських монополів — виробництва алькоголю й тютюну. Сам, налоговий курець, почав друкувати на сторінках "Нового часу", "Нашого прапору" й "Народної справи", — часописів, які були власністю пресового концерну Івана Тиктора, — заклики, статті, розвідки та нотатки на тему шкідливого вживання алького-

лю і тютюну, підливаючи ці пресові матеріяли "політичним со-сом". Очевидно, така акція була в користь Т-ва "Відродження", та не під смак польської влади, яка тільки й ждала на це, щоби мати в руках арґумент "протидержавної діяльности" "Відродження".

З іменем Дмитра Палієва була пов'язана одна подія, яка притрапилася напередодні Другої світової війни у Львові. Ось що пише про цю подію у своїй книжці п.н.: "Голос з Підпілля — Розповідь Кривоноса", Зиновій Книш (книжка видана у В-ві "Срібна сурма" в Торонто):

"Онуфрій Максимів (організаційне псевдо в ОУН "Кривоніс") абсольвент філії УАГ у Львові, помер в 1978 році в Торонто) розповідає: "В роках 1938-39 я перейшов до праці в політичному секторі ОУН. Було у Львові старе, всіма призабуте робітниче Т-во "Сила". Українського робітничого елементу в ті часи було у Львові чимало. Переважно це були молоді, ідейні українці, що не піддавалися комуністичній пропаґанді... Хто пішов на леп цієї пропаґанди, той переважно відставав від українського життя. Хоча комуністична партія мала назву — "КПЗУ" (Комуністична Партія Західньої України"), українців було в ній таки дуже мало... На першому місці стояли жиди, потім поляки, а щойно на самому кінці, пасли задніх українці... Виринула тоді на обрії трійка молодих, енерґійних робітників — націоналістів. Були це політично вироблені й ідейні хлопці: Юліян Петречко, Музика й Іванчук. Завдяки цій трійці діяльність Т-ва "Сила" скоро пожвавилася. Товариство придбало нову домівку в будинку "Народного дому" при вул. Краківській і почало видавати власний пресовий орган п.н.: "Голос басейну", який з цензурних оглядів друкувався у Львові, але виходив у Бориславі. Відповідальним редактором був один з братів Гладиловичів в Дрогобичі. Ідейну опіку над Т-вом виконував тоді редактор "Українського голосу" в Перемишлі Василь Качмар, який в той час був співробітником "Нашого прапору"... Редактор Василь Качмар частенько заходив до "Сили" з доповідями на суспільно-організаційні теми та своєю працею всяко сприяв національному й політичному освідомленні робітників — членів Т-ва "Сила". На короткий час перед війною була це найбільш численна, професійна українська установа у Львові. Не диво, найшлися "опікуни", які забажали ма-

ти свої власні впливи у цій установі. Комуністам був туди шлях замкнений. Зате загострила свою увагу на "Силу" новостворена партія "Фронт Національної Єдности", якої основником був Дмитро Паліїв, здібний, енергійний та відомий вже тоді на галицькому ґрунті політичний діяч, колишній член УВО, УНДО і посол до варшавського сойму. Після виходу з тюрми в Бересті Литовському, куди його запроторив разом з іншими послами, які були в опозиції до уряду Польщі — маршалок Юзеф Пілсудський, Дмитро Паліїв розійшовся з УНДО і в 1933 році заложив нову політичну партію під назвою "ФНЄ", яку у Львові ми називали "Файно Є". Пресовими органами ФНЄ стали тижневик "Батьківщина" та щоденник "Українські вісті". Довкруги нової партії та її органів згуртувалося чимало рухливих людей, які не були вдоволені діяльністю УНДО та її "угодово-нормалізаційною політикою".

Настирливі намагання Дмитра Паліїва й його однодумців опанувати Т-во "Сила" не принесли пожаданих наслідків. У висліді невдачної акції, на сторінках "Українських вістей" та "Батьківщини" розпочалася полеміка з націоналістами, що скінчилася доволі неприємно для обох сторін... Гарячекровні робітники, під проводом Юліяна Петречка, прийшли одного дня до приміщення ФНЄ, при вул. Підвальній та, здемолювали його, побили декого з приявних там в той час осіб. Цей неприємний випадок вийшов зовсім спонтанно. Він не був нарошно зорганізований з наказу ОУН, як це згодом про це писала преса. Просто напросто, українські молоді робітники, обурені протинаціоналістичними виступами "Українських вістей" та "Батьківщини" дали вияв так, як їх до цього спонукала гаряча молода кров та буйні голови юнаків".

Редактор "Нашого голосу" в Трентоні в Америці один із організаторів ФНЄ і співробітник його пресових органів, бл. п. інж. Дмитро Кузик, згадував про цей напад: "Попалося також на бублички нашим напасникам"...

Коли творилася Українська дивізія в 1943 році, Дмитра Палієва знову бачимо в перших рядах співтворців зав'язку Української Національної Армії...

Останній раз ми бачилися у Кракові в 1943 році. Ми коротко згадували минуле та сумували про майбутнє. На прощання він стиснув мені руку і сказав: "До побачення, Іване! І скоро додав: "Мабуть на тому, кращому світі"...

З радянського побуту

А. Комарницький

СОЦІОЛОГІЯ В СРСР

Зимою минулого року в Москві відбулася Всесоюзна конференція Радянської соціологічної асоціяції. За словами одного з учасників конференції, домарксистська, а також нині буржуазна соціологія не дає наукового розуміння об'єктивних законів розвитку суспільства. Лише Маркс і Ленін опрацювали матеріялістичне розуміння історії й перетворили соціологію на науку. Як виглядає ця наука в Радянському Союзі?

У випадку, коли уряд будь-якої західньої країни має намір запровадити економічні реформи або скореґувати свою політику в якійсь ділянці, він часто вдається до соціологічних досліджень: анкетування, усних опитувань тощо. Для цього існує цілий ряд установ. Кваліфіковані соціологи з різних ділянок, використовуючи багатий попередній досвід, висловлюють свою думку — чи матиме успіх даний економічний, соціяльний або й політичний захід.

Така методика, як відомо, не тільки не відповідає ідеологічним принципам КПРС, а й криє в собі явну небезпеку. Адже серйозне, справді наукове соціологічне дослідження могло б виявити, що партія не непомильна; воно виявило б і нежиттєздатність соціялістичного ладу, і потребу негайних соціяльних та політичних реформ і незадоволення населення умовами життя, і багато інших речей, у публічному обговоренні яких КПРС не зацікавлена.

Проте йдеться не тільки про так звані *непорушні* партійні принципи. Навіть у чисто господарських справах, безпосередньо не пов'язаних із партійною ідеологією, радянські соціологи опиняться перед неписаним табу. Наприклад, трапився 1981-го року неврожай у Радянському Союзі — Центральне

статистичне управління промовчало валовий збір зерна. Як тільки останніми роками почала зростати смертність серед населення СРСР — статистика припинила наводити дані про пересічний вік громадян, про смертність серед немовлят тощо. Адже потрібно було б пояснювати й причини цього явища, неначебто не притаманного першій країні "зрілого соціялізму".

Щоб опрацювати ефективні засоби боротьби зі злочинністю, скажімо, хуліґанством, пов'язаним із пияцтвом, або розкраданням державного майна, потрібно було б визнати *соціяльні* причини злочинів, тобто убогість, неможливість задовольняти свої духові та фізичні потреби, брак цікавих розваг, неможливість мандрувати. Чи може цей усім відомий факт публічно визнати партійне керівництво? Адже це перекреслило б чи не всі головні принципи марксистсько-ленінського вчення.

Важко після всього цього назвати радянську соціологію наукою. Зрештою, цією ділянкою в СРСР займаються головно партійні органи та ідеологічні працівники.

На початку лютого в Москві відбулася Всесоюзна конференція Радянської соціологічної асоціяції (виявляється, і така є), на якій сам голова асоціяції визнав, що в СРСР "не створено повноцінної системи підготовки соціологічних працівників середньої та вищої кваліфікацій".

А чи може бути створена така система під владою КПРС? Кожен чесний науковець (не ідеологічний працівник, а саме науковець) має всі шанси внаслідок свого професійного росту потрапити на лаву підсудних за неначебто спотворення радянської дійсности, за антирадянську пропаґанду й агітацію, як це трапилося свого часу з українським соціологом Михайлом Горинем, котрий проводив дослідження на Львівському заводі "Автонавантажувач". Результати його досліджень назвали антирадянською пропаґандою, а самого науковця запроторили на 9 років до в'язниці та 5 років заслання. Тепер Михайло Горинь знову за ґратами.

Пишуть інші

НАШІ СУСІДИ: ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА

ПАВЕЛ КОГУТ ПРО СЕБЕ, СОЦІЯЛІЗМ І ЗАХІДНІХ КОЛЕҐІВ

Павел Когут, чеський поет і письменник, живе на Заході від 1979 року, відколи його "видворено" з Чехо-Словаччини за його участь у русі опору проти комуністичної влади. Він і тут активний і, як звичайно, через свою діяльність і "контроверсійний", як багато інших дисидентів, що опинилися серед своїх земляків-поселенців, чи навіть так дивляться на них їхні західні колеґи. Свої переживання в Чехо-Словаччині він описав у "Щоденнику контрреволюціонера", а про окупацію своєї батьківщини Червоною армією вперше почув, сидячи у ресторані, від продавця газет, який вигукував: "Чехо-Словаччина окупована!" Так коротко й влучно не міг би був описати тодішньої ситуації та напруги навіть найкращий драматург, — каже Когут.

Про свої погляди й переживання говорив недавно Когут в інтерв'ю. У 1950-тих роках він оспівував і прославляв Сталіна у своїх поемах, а сьогодні каже: "Я його любив, я його звеличував, але він не був цього вартий. Це зовсім нормальне явище, якщо хтось, якийсь поет вірить у когось, задивлений на когось. Але зле і неправильно, коли той хтось, як Сталін і його прибічники, несправедливо використовують добру віру своїх поетів. Одначе я побачив дійсну ситуацію досить скоро та навчився досить багато, чого мені вистачить на ціле моє життя..."

"Якщо я був би залишився у Празі і співпрацював з режимом, сьогодні я напевно очолював би Спілку чехо-словацьких письменників, але я вже від 1955 року, коли написав п'єсу "Вересневі ночі", почав критикувати сталінську практику, виступати проти несправедливости властей. Я вже тоді був в опозиції та за те заплатив свою ціну".

Яке майбутнє стоїть перед соціялізмом? Когут думає, що на світі існує багато злиднів, велика частина людства живе в біді, тому соціялізм і комунізм завжди матимуть своїх послідов-

ників, а їхні ідеї притягатимуть до себе велике число людей. На жаль, циніки при владі у т. зв. соціялістичному таборі нещадно використовують ці кризові ситуації для поширювання своїх імперіялістичних інтересів. Тому що ми живемо у світі, в якому існуватимуть соціялістичні рухи й тому, що тепер існує велика держава, яка підтримує і поширює ці аспірації, ми мусимо покладати свої надії на реформаторські рухи; в іншому випадку матимемо до діла з другою альтернативою — війною знищення. Для людей "на Сході" — це не теорія, а просте питання, як вижити у даній системі. "З цієї причини, — каже Когут, — я розумію пасивність мого народу, хоч я сам ніколи не був пасивний. Вони кажуть собі: ми не маємо сили противитися радянській потузі, що не станеться, буде по волі радянської влади. Як довго в СРСР не прийде до змін, реформи, так довго в Центральній і Східній Европі існуватиме стан стаґнації. Тому там народи роблять найвищі зусилля, щоб вижити, щоб втримати свою національну індивідуальність. Захід мусить це зрозуміти. Але як на Заході "високі боси" простягають привітну руку культурі зі Сходу, це створює атмосферу депресії, безнадійности".

Европейська лівиця підсвідомо відчуває, що їхні колеґи з комуністичних країн, які опинилися на Заході, нищать їхні мрії про соціялізм своєю нещадною критикою соціялістичних держав. "Але те, що я критикую, — пише Когут, — не має нічого спільного з "соціялізмом". Багато на Заході цього не розуміє, хоч вони мали й мають багато нагод порівняти теорію з практикою. Вони самі зраджують свої ідеали, коли в ім'я детанту, чи "Ентшпаннунг" чи миру, виключають зі своїх публічних дискусій переслідуваних в Центральній і Східній Европі письменників, а на т. зв. конференції миру запрошують тільки тих, які згори відомо не зможуть прибути, або таких, які будуть "сприємливі для офіційних делеґацій" зі Сходу. В той спосіб на Заході вони причинюються до дискримінації, яка існує на Сході".

"Хартія 77" — відома заява чеських діячів культури, які її підписали, — це історична подія, для чехо-словацьких угрупувань. "Хартія 77" намагається збудувати мости порозуміння між поодинокими групами, поконати упередження і ворожнечу, яка їх ділила. "Хартія 77" — це видозміна ленінського мот-

то: “Якщо ми хочемо з’єднатися, наперед мусимо поділитися...” “Хартія 77” голосить: “Якщо ми хочемо поділитися в демократичному суспільстві, ми мусимо найперше з’єднатися, щоб осягнути цю мету...” Така єдність могла постати тільки на основі програми прав людини. Хоч вона не має політичних осягів, але цього не можна було сподіватися, проте ще й сьогодні ця ідея осталася живою і актуальною.

“Є великі люди, які черпають життя зі своєї власної витривалости, є люди, які тримаються завдяки моральному імперативові. Я не вірю, що сьогодні існує в Чехо-Словаччині людина, яка хотіла б іти слідом реформатора Яна Гуса в його дорозі до мучеництва. Але самий факт, що був такий чоловік на ім’я Гус, який сказав НІ! на синоді в Констанці і волів, щоб його спалили на костирі, замість відректися правди, яку він відстоював, дає нам надію 500 років пізніше, що наш народ відродиться”, — говорить Когут.

“Енкоунтер”

БУНТІВНИКИ ЧИ РЕВОЛЮЦІОНЕРИ?

Мане Спербер: про ґенерації — стару і молоду.

У післявоєнних роках на Заході доходило до різних кризових ситуацій, в яких ставилося під сумнів вартість родини, демократичного ладу, потреби урядів, церкви, критикувалося існуючі установи, все, що дотепер було остоєю суспільства, творилися рухи, молодь демонструвала, виходила на вулиці, нищила, палила. Сьогодні це вже притихло, як виклик славного французького письменника: “О, родино, яка ти ненависна!...” Хоч досі наслідки ще залишилися, особливо в Европі, нам цікаво буде познайомитися з думками Мане Спербера, відомого европейського психолога, соціолога, ровесника Кестлера, Мальро, Арона, Сільоне.

Родина має подвійну, протилежну собі ролю в людському і соціяльному чинах. З одного боку, вона дає приклад для авторитету, в деякому сенсі приготовляє дорогу для майбутнього громадянина — доброго й послушного для держави, а з другого, дає материнську охорону й в остаточному досягненні — особисту свободу; але осягнути зрілість не можна через вбивство батька, дитина сама мусить стати батьком.

Сьогоднішня молодь шукає за дорогою визволеня від ярма старшої ґенерації, але, як вона скоро переконується, — це просто не можливе, бо їхня матеріяльна залежність завелика, й молодь заразом хоче мати привілеї дорослих та дитячу охорону. Якщо мало б прийти до освободження, воно мусило б статися в іншій формі, а не бунтом проти родини. Вправді бунтування є одною фазою дозрівального процесу, але існує велика різниця між бун-

том і революцією. Бунт — це спротив проти чогось, зате революція, в ідеальному розумінні, це не тільки "проти" чогось, але рівночасно бодай надія на створення чогось нового, чогось іншого й кращого.

Бунтування 1960-их і 70-их років не були процесом оновлення, а комедією відмолоджування, — називає ці події Спербер. В той час старі знову почувалися молодими, демонстрували, ставали прапороносцями, виявляли романтичний ентузіязм — вони поринули у своїй другій молодості. Такого феномену не зареєстровано в цілій історії людства: щоб старі одягалися, як молодь, — колись молоді дівчата мріяли, щоб носити одяг старших, — тепер нагло матері й навіть бабусі почали вдягатися, як їхні дочки чи внуки. Це не була "криза молоді", а трагедія старшої ґенерації, яка опинилася у злому місці, зробивши зле й заподіявши собі зло.

Александер Мічерніх каже, що сьогоднішнє суспільство — це "суспільство безбатченків", спеціяльно в Німеччині, бо під час війни — та й по війні — німецькі жінки перебрали обов'язки мужчин, просто через те, що мужчин вдома не було. Через те діти виховувалися з упередженням до батьківського авторитету, а прихильніше ставилися до своїх матерів. До того, батьки самі почали себе винуватити в тому, що вони не противилися злові нацизму, а радше його підтримували — тому в них постали сумніви, докори. Це стосувалося не тільки батьків, а й до певної міри матерів.

У такій атмосфері виховувалася молодь у державі, яка сьогодні належить до одного з найбільш відкритих й ліберальних суспільств. Молодь почала була поводитися дуже по-дитячому, вимагаючи від держави харчів, даху над головою, відповідної праці, коли хтось хотів працювати, пенсії на старість тощо, а в той самий час вона проголошувала, що хоче повалити ту саму державу. Це більше виглядає на бунт в особистій життєвій сфері, ніж на політичну справу, — твердить Спербер. Побудова держави мусить мати цю саму основу, що добра родина, тобто однакове почуття щодо спільного, бо врешті мета й завдання в державі ототожнюються з особистими бажаннями більшости громадян.

Що діється сьогодні в Німеччині, нагадує Сперберові 30-ті роки, коли "нові рухи", діючи в імені лібералізації, звертаються "до мас", щоб повалити леґально й демократично вибраний уряд у тайному голосуванні й заступити його — ним? Охлократією — пануванням юрби? Це те саме, що еліта привласнює собі право вирішати за всіх, це оліґархія.

Така настанова пов'язана з вихованням нових ґенерацій, їхніх нових сподівань, політичних домагань. Стара приповідка каже: "Якщо хочеш вміти наказувати, наперед мусиш навчитися слухати". Це було мотто авторитарности, це означало, що ніхто не живе вічно, що після старих, прийдуть до влади молодші — дуже сильний арґумент на протязі нашої історії.

Але це, що діється в останніх роках, зродилося з непорозуміння і веде до шкідливих наслідків. Альфред Адлер вважав, що сильна авторитарність у дитинстві створює духовну невррозу, яка спричинює пізніше нездібність давати собі раду з життєвими проблемами. Тому слід підготовити дітей вдома і

в школі до переходу від авторитарности до неавторитарности. Одначе треба розрізняти неавторитарність і протиавторитарність. Неавторитарність у школі мають ті вчителі, які знають більше, й тим самим стоять вище своїх учнів, а антиавторитарні вчителі відкидають потребу навчання зовсім, витворюють у дітей ворожість до знання, — вони вважають, що ніхто не може їх нічого навчити.

Наші плюралістичні, парляментарні суспільства не можуть бути "авторитарними" вже заради своєї природи. Проте молодіжні рухи (часто керовані сивоволосими) голосять, що тільки вони можуть принести гуманність, леґальність. В дійсності вони "недемократичні", бо вони підривають демократичну партійну виборчу систему, вони самі диктаторські та всеохоплюючі. Авторитарна людина думає, що вона завжди правильна, вона все знає. Дати їй нагоду (або бодай доволі гучномовців) й вони не дадуть нікому прийти до слова. Наша західня демократична система є неавторитарна, ми всі маємо певні вимоги до своїх держав, ми хочемо, щоб несправедливість була направлена, ми хочемо законного процесу. Наш суспільний лад — це рамки для охорони і допомоги слабим і упослідженим.

У першому модерному законодавстві Франції була фраза про невід'ємність прав людини. Сьогодні повинні про це пам'ятати й повторювати на кожному кроці, що свобода кожної людини кінчається там, де починається свобода його сусіда. Такий "лад" забезпече кожному з нас привілеї, користі, які є можливі в суспільстві, кожний має рівні права й може користуватися існуючими можливостями.

В Німеччині ще й досі політику вважають за "брудну справу", що можна пояснити історичною ситуацією. Демократія в Німеччині прийшла недавно, а це слово має кислу й неґативну відтінь у німецькій мові. Це саме стосується слова "компроміс". В Англії, де демократія має найстаршу традицію, компроміс є рівнозначний з політичним життям. Як можливо, — можна спитатися, — щоб два громадяни, оба мудрі, чесні і вірні своїм ідеалам, прийшли до якогобудь порозуміння? А що було б, якби ми всі в наших товариських і політичних діях не хотіли б поступитися нікому на п'ядь, не хотіли б вести переговорів з надією, що друга сторона готова, як ми, дещо поступитися? Друге слово — це "консервативний".

Знаємо, що на протязі століть вважалося, що кожний, хто може мати дитину, давати потомство, той автоматично знатиме, як виховувати наступну ґенерацію. Сьогодні бачимо таке саме явище. Кожний, хто читає газети й журнали, хто слухає дебатів і дискусій про політичні й громадські справи, хто голосує і запишеться до партії, думає, що знає все про політику, громадські інституції й може висловлювати кваліфіковані опінії та має право встрявати колинебудь і денебудь у поточні справи. Чи дійсно це так? Треба сумніватися, бо освіта це дуже важке завдання в організованій суспільності, якщо освіта має виконуватися компетентно й уміло. А люди із знанням політичних справ, цього складного й сензитивного предмету, належать до дуже рідкої породи. Здібність робити правильні й вірні децизії рідше знайдемо в людей,

ніж ми цього хотіли б. "Найбільша небезпека для людства сьогодні, — далеко більша небезпека, ніж 'неуцтво', з яким зустрічалися сучасники Сократа, — це загально поширене практично знання нічого", — каже Спербер.

"Енкоунтер" ч. 2/84

Фейлетон

Ро-Ко

ІСТОРІЯ ДИВІЗІЇ

Як це все розчолопати? Для мене велика історія Аркаса а потім Тиктора була майже як Біблія; з набожністю забирався читати її та, мушу признатися, ніколи не докінчив, а на історію Грушевського дивився здалека й слухав, як інші її хвалять.

Я мав велику пошану до історії та істориків, аж поки не почав ходити на доповіді й слухати мудрих людей-професорів. Від них я почув таке, що мені важко було спочатку зрозуміти: історія — це фікція, — казали, — створена на мітах; нема правди на світі, бо кожний має свою правду. Професор права казав, що для нього існує правда судді, яку він вирішує на процесах. Ми не маємо своєї національної історії, бо нашу історію дотепер писали для нас наші вороги; не важливе, що написане в історії, а важливе, хто пише історію — славний історик напише славну історію, а невідомий автор може написати найліпшу, але вона не стане славною.

Коли я так почав проходити процес свого просвічування і сунутися, як слимак, до "історичної правди" (правди?), почув і прочитав, що пишуться історії товариств, округ, земляцтв і конче треба написати історію української дивізії для майбутніх поколінь. Щораз більше говорять про історію, яка вона мала б бути, підшукали навіть авторів: письменників, професорів, фотографів, навіть істориків. Почулися голоси, що кожний вояк дивізії повинен написати історію дивізії, бо він був творцем її — історії.

Спочатку я не знав, що думати про цю історію, але міркуючи, поволі мені прояснювалося в голові. Таку історію треба починати спочатку — від назви. Очевидно, в назві мусить бути "Історія". Але чого? Історія української дивізії, галицької дивізії, дивізії "Галичина", 14 гренадір дівізіон дер ваффен СС, 1-ої

української дивізії, 1-ої дивізії Української національної армії, 2-ої дивізії, української збройної сили? — І все це правда — дивізія всім тим була, якщо навіть не на сто відсотків, але була. (Історія фікція).

Далі, що написати в тій історії? Читав я чи чув (вже не пам'ятаю), що історія людства — це історія воєн і полководців. Чому так було і є? Тому, що великі історичні мужі хочуть бути славними, а найбільшу славу можна здобути у війні, якщо виграють багато воєн та поб'ють багато своїх ворогів. В українській дивізії не було багато "полководців", — було кілька "полководців"-німців, з яких ніхто нічого не написав. Бо що мав писати? Командир дивізії Фрайтаґ застрілився, командир гарматнього полку Баєрдорф написав свою історію тим, що в американському полоні відрікся всіх українських "бандитів", відділився від них зі своїми німцями, а команду над ("американською") дивізією перебрав сотник Козак. За його командування найбільшою подією було те, що штаб купив у німецького "бавора" якогось старого коня, з якого зварили зупу й з'їли, дослівно, з кишками й копитами, а що сталося з рештою, ніхто не знав. Історія не легка справа...

Мабуть, ті останні мають рацію: історію дивізії повинен написати кожний вояк. Назву слід прийняти спільну — й чим більшу, тим краще, наприклад: "Моя участь в історії 2-ої світової війни, в українських збройних силах, в українській національній армії, в дивізії (тут дати відповідну назву, як подано вгорі). Коли напише таку історію, повинен її видати на свій власний кошт (на це не треба аж так багато грошей — а справа велика) і матиме дуже гарний дарунок на своє ліття, хрестини чи весілля своїх потомків. Один обправлений примірник мусить обов'язково післати до дивізійного архіву для зберігання "Історії" для майбутніх поколінь, бо правдоподібно його власні "покоління" не зберігатимуть того твору дуже довго.

Така розв'язка виглядає мені найкращою, бо тоді кожний буде задоволений — матиме таку історію, яку сам схоче.

А може є і краща розв'язка — не перечу.

Нові книжки

В. Ф.

ТАКИ ЯДЕРНА ЗБРОЯ

Accepting nuclear weapons, by Sam Cohen.
Foreign Service Journal, September 1983.

Чи НАТО зреклося ядерної зброї? Сем Коген, винахідник нейтронної бомби, констатує, що в останніх вісьмох роках НАТО занехало ядерну зброю в надії, що дасть собі раду без неї, тобто при помочі звичайної зброї. В той час, як НАТО і ціла західня Европа з легким серцем відкинули думку про застосування ядерної зброї в майбутній війні, СРСР без вагання прийняв її. Коген вважає, що погляди політиків НАТО на стратегію СРСР є наївні і небезпечні. Вони, нпр., думають, що СРСР зі своєю незаперечною перевагою звичайної зброї почне тільки конвенціональну війну в Західній Европі. Захід відповість на атаку ядерною зброєю тільки в крайній потребі, щоб уникнути остаточної поразки. На жаль, — як твердить Коген, — мілітарна доктрина СРСР не звертає уваги на політику НАТО; країни Варшавського пакту приготовані вести в Европі ядерну війну й тому проводять відповідні маневри в переконанні, що переможе той, хто перший застосує ядерну зброю.

Тому вже раніше Картер, а тепер Реган вирішили почати продукцію нейтронної бомби, але на перешкоді стоїть до деякої міри сильна опозиція західньо-европейських держав, що не годяться на розміщення тої зброї на їхній території.

Останні досягнення в ділянці радарної техніки дають союзникам надію, що сили НАТО зуміють успішно спинити наступ сил Варшавського пакту, знищуючи ворожі танкові й армійські з'єднання поза фронтом. Раз радар відкриє ворожі танки, ввійдуть у дію малі прецизні бомби, що при помочі окремих спеціяльних апаратів полетять просто на ворожі сили і знищуть їх. Коген не має того оптимізму західніх стратегів і вважає, що такі міркування є передчасні і небезпечні. Незалежно від усього, треба рахуватися з фактом, що СРСР може перший вжити ядерну зброю.

Отже, завданням Заходу є змінити свої погляди й рахуватися з конечністю застосування ядерої зброї. Сама традиційна зброя не забезпечить перемоги і покладатися тільки на неї є самообманом.

НІМЕЦЬКА АРМІЯ І СУСПІЛЬСТВО

The Bundeswehr and German society, by Joe Gray Taylor.
Rarameters, September 1983.

Тактика залякування — це не тільки ядерні сили, що їх може поставити НАТО проти СРСР і країн Варшавського пакту; також звичайна зброя є

грізним чинником відплатної спроможности, що її НАТО може застосувати в Европі на випадок ворожого нападу. А тому, що головну ролю в европейській оборонній системі відограє Німеччина, то вага й сила залякування залежна в великій мірі від німецької армії — "Бундесвер". Нинішня німецька армія ще не пройшла боєвої проби. Силу армії міряють, звичайно, кількістю озброєних людей; але самі статистичні дані ще не подають цілої історії. Тут важливе місце займає якість і боєвий дух армії, готовість вояків на жертву для вищої справи.

Модерна німецька армія зазнавала багато перешкод з боку здемократизованого суспільства. Відродження армії було для багатьох німців небажане. Вони боялися відродження мілітаризму, так характеристичного для Німеччини 20 століття. Дві програні світові війни зневохотили німців і витворили в них дух антимілітаризму. Тому нова німецька армія спочатку виглядала бідно, не було дисципліни, старшини не стояли на належній висоті і треба було довшого часу, щоб завести потрібний порядок. Від самого початку основним принципом організації армії було гасло: "армія — це громадяни в уніформах", щоб таким чином якнайменше відривати громадянина від цивільного життя. Тому рекрутів стаціоновано близько їхніх домів, дозволялося носити цивільні одяги та брати часті відпустки. Ця тактика помогла зблизити армію з народом, вона стала немов інтеґральною частиною німецького суспільства. Якщо армія має боронити нарід, то вона повинна віддзеркалювати ідеали і традиції свого суспільства. Близьке і тісне відношення між німецькою армією і народом є запорукою її сили й успіху в війні.

ЗАГРОЗА: МІЛІТАРНА МАШИНА СРСР

The threat: Inside the Soviet military machine, by Andrew Cockburn. New York, 1983.

На підставі зібраних інформацій і різних свідчень автор приходить до висновку, що Захід переоцінює збройні сили СРСР та перебільшує значення їхнього плянування, ефективність зброї і справність персоналу. На його думку, американські військові спеціялісти навмисне підкреслюють радянську мілітарну потугу, щоб виправдати власні бюджетові вимоги. Для підтвердження свого погляду автор видвигає слабі пункти Червоної армії, як от: надмірне споживання алькоголю, нестача поповнень, незадовільні достави воєнних матеріялів. Правда, військовий бюджет СРСР постійно зростатиме, але це не причиниться до піднесення боєздатности армії, бо додаткові фонди будуть використані на коштовні досліди для винаходу і продукції більш скомплікованої зброї, яка в результаті доведе до зменшення її ефективности як воєнного інструменту.

Ті відважні й оригінальні твердження суперечать загально прийнятим на Заході поглядам на мілітарну машину СРСР. Тому, щоб мати вірний і об'єктивний погляд на ту справу, треба обов'язково простудіювати ще й інші твори, що підходять до того питання більш серйозно.

ВНУТРІ АРМІЇ СРСР

Inside the Soviet army, by Viktor Suvorov.
New York, 1982.

Книжка цінава, безпосередня в підході до справи, економічна в словах, переконує читача.

Автор, що виступає під псевдонімом, був офіцером танкових частин за часів Хрущова, брав участь в інвазії на Чехо-Словаччину в серпні 1968 р., а пізніше, розчарований комуністичною системою, втік на Захід.

Згідно з його твердженням мілітарна система СРСР зовсім інша від західньої, і тому майже незрозуміла для пересічного західнього спостерігача. Ця система брутальна, груба, але ефективна й має ясно визначені цілі, до яких змагає без уваги на жертви. Коріння тої системи сягають у минуле, її вміло практикують тепер, з твердим переконанням, що вона втримається в майбутньому. Завданням тої системи є вишколити вояка-автомата, який буде сліпо слухати начальства, буде переносити всі труднощі і пониження та буде вбивати або сам загине.

На думку автора Червона армія є великою загрозою для Заходу.

ВИЗВОЛИТЕЛІ: МОЄ ЖИТТЯ В ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ

The liberators: My life in the Soviet army, by Vistor Suvorov.
New York, 1983.

Це вже друга книжка Суворова. В серії анекдотів та особистих переживань автор представляє Червону армію в зовсім іншому світлі, ніж це зробив у першій книжці. Та армія нагадує "Патьомкінські села" — назовні ефективна, льояльна, надійна, а насправді в ній панує брутальність, корупція, облуда, величезна марнотратність, некомпетентність командного складу та загальний брак ініціятиви. Головним завданням армії є не розбудовувати ефективну мілітарну машину, але сліпо виконувати політичні директиви для втримання суворої дисципліни. В армії потоптано звичайні норми людської поведінки, зате на кожному кроці видно жорстокість, брутальність, неуцтво.

Не зважаючи на все, ця армія є далі загрозою для цілого світу.

ВІЙСЬКОВІ НОВИНИ

Міністер оборони Ізраїля, Моше Аренс, заявив, що він продовжуватиме наносити відплатні удари по партизанських гніздах у Лівані, не зважаючи на те, що Арафат і вірні йому частини палестинців покинули Ліван. Ми будемо, каже Аренс, робити тиск на Сірію, щоб вона знала, що поки терористичні банди в Лівані в районах, які є під сірійською контролею, не будуть знищені, так довго ми наноситимемо удари по цих терористичних цілях.

Відень, дня 31 грудня 1983

Вп. Пане Редакторе!

Дякуємо Вам за Вашу постійну дотеперішню поміч для УЦДОА, для наших біданів-залишенців в Австрії та для всіх наших біженців, що покищо перебувають на терені Австрії, якими наше УЦДОА цілий час опікується.

Просимо й у майбутньому їх всіх не забувати і помагати нам, бо без помочі наших братів по крові ми не були б всилі всім потребуючим помагати, бо наші фінансові засоби дуже скромні і українська громада в Австрії не виконала би цього, бо це понад її сили. Це справа всіх українців в розсіянні. Отже, помагайте нам допомагати. Заздалегідь дякуємо.

Теперішній стан втікачів: у нас зареєстрованих на 15. XII. 83 є 63 особи. З того числа 32 втікачі ждуть на виїзд на нові місця поселення за океан, плюс 12 таких, що залишилися в Австрії, яким також мусимо помагати, плюс 14 таких, що зареєструвалися і більше до нас не зголосилися (їх провадимо під знаком запиту, бо не відомо, що з ними є?), плюс 5 таких, що вже виїхали за океан (4 до Канади і 1 до США).

Дня 8 січня влаштовує наша парафія спільну ялинку, на яку ми запросили всіх втікачів і за них оплатимо всі кошти. Хай хоч раз відсвяткують спільно з нами свята, як колись це було у нас. Зачуваємо, що знову вибирається більша група з Польщі на захід і жде лиш на нагоду, щоби виїхати. Тому завжди мусимо мати постійний резервовий фонд, щоби помагати біженцям тоді, коли потрібно, а не вижидати, коли нам пришлють на цю ціль гроші, бо вони ждати не можуть...

18 заг. з'їзд делеґатів УЦДОА відбувся 30 липня 1983 в Зальцбурзі під проводом о. радника Івана Дашковського, нашого почесного голови. Перевибрано цю саму управу з малим доповненням (д-р Андрій Пшивий з Ґрацу став 2-им містоголовою, Контрольну Комісію очолив о. архипресвітер і мітрат УАПЦ Палладій Дубицький з Мюнхену).

Всі пожертви просимо слати просто до УЦДОА, бо ми маємо центральну картотеку і можемо справедливо, після потреби кожного розділити допомоги, не роблячи між біженцями різниць (а то буває, що хто спритніший і пише на всі сторони, дістає більше, як інші. А це вже не справедливо). Тому звертаємося до всіх людей доброї волі о поміч, бо двічі дає той, хто скоро дає, а громада по нитці, бідному сорочка. Бюро допомоги втікачам залишилося без змін, в тому самому складі, очолюване д-ром Нанловичом, ще належать оба наші священики, М. Волинський, Мирослав Савка і Христя Старух...

За Управу УЦДОА у Відні: д-р С. Нанлович, голова Українського Центрального Допомогового Об'єднання в Австрії, і представник ЗУДАК.

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

Стаття Валентина Мороза у "Вістях Комбатанта", ч. 3 за 1983 р. п. н. "КҐБ — з власного досвіду" надзвичайно цікава і вносить багато нового. У протиставленні давньої школи совєтської тайної поліції із методами грубого фізичного насильства над в'язнями, в періоді десталінізації впроваджено новий напрям ламати опір заарештовних при помочі хемії і психології. Тип "мордобийця" заступив інтелектуал з університетською освітою. На місце сталінського каґебіста, свойого роду ідеаліста, що вірив в комуністичну систему, прийшов новий каґебіст, кар'єрович-пристосуванець, для якого "капіталізм чи соціялізм... все одно, аби гроші". Тим не менше новий тип є більш небезпечний для в'язня, як старий.

Шкода, що В. Мороз не пішов по лінії освідомлювання публічної опінії Заходу про каральну систему СССР, зокрема КҐБ, концтабори й інше, коли в 1979 р. опинився в Америці на волі. Чомусь захотілося заатакувати інституції й особи, які на протязі десятка років дуже багато зробили для популяризації імени В. Мороза (з німбом національного героя) і його евентуального звільнення. Тими першими своїми виступами Мороз дуже багато пошкодив собі особисто і загальній українській визвольній справі.

Що міг і з національного боку повинен В. Мороз зробити? Як історик і наочний свідок, він повинен утривалити мартирологію української нації в ґулаґах, от хоч би на взірець Солженіцина. Існує досить багата на цю тему література різних авторів і в різних мовах, переважно автобіографічного характеру. На жаль, українська сторона (поминаючи Д. Шумука і коротке Є. Грицака) майже не заступлена. Так, як би українців в концтаборах зовсім не було. А справді було їх досить, пропорційно найбільше в порівнянні до інших національностей в СССР. Вже із чисто історичної точки зору, нам конечно потрібно мати документальні твори про ґулаґи, написані українськими авторами, насвітлюючи український бік справи (так само, як про великий голод в Україні 1932-33 рр.).

Є деяка аналогія між Солженіцином і Морозом, якщо вони забирають критичний голос про Захід. В одного і другого це не має великого сенсу. Зате про справи, зв'язані із їхніми батьківщинами, вони можуть сказати блискучі речі.

Петро Мельник

Валентин Мороз

ВІДПОВІДЬ НА ЛИСТА

О так, мене вже не раз питали, чому я робив такі чи такі помилки з часу приїзду на Захід. То, значить, було так. Приїхав я на Захід і бачу: жодний Українець на робить помилок! Я подумав собі: мусить же бути хоч один Українець на Заході, який робить помилки! І я почав. А потім, як набридло, закинув цю справу.

Відносно "освідомлення Заходу". З часу мого приїзду на Захід я спричинився до появи приблизно **семисот** матеріялів в не-українській пресі (англомовній, франкомовній, німецькій, еспано- та португаломовній). Переважно це інтерв'ю; є й статті, репортажі. Виступів на телевізії, мабуть, було не менше (останній — на "Ґреем-Кейбл" в Торонті, у годинній дискусії, зорганізованій членом канадського парляменту Джесі Флісом). Будуть ще. Я мав також до ста виступів у західних університетах та на різних конференціях для не-української публіки. Здається, трохи зробив для "освідомлення Заходу" про українську справу за ці чотири минулі роки; можемо назвати окремі еміґраційні партії, які не мають такої цифри й за сорок років свого існування на Заході. Правда, еміґраційне ґетто цього не помітило, бо живе переважно дріб'язками. У ґетті люблять взяти блоху, посадити її під мікроскоп і цілий рік про це говорити. Під мікроскопом блоха виглядає, як слонь. Правдивого слоня у ґетті ніколи не бачать... Це природно, і в цьому аспекті українське ґетто не гірше за інших; думаю, що ми одні з найкращих.

Що ж стосується моїх тюремних спогадів, то вони пишуться. Вважаю цю справу своїм святим обов'язком. Видати такі спогади можна й за півроку, але то буде знову ж таки для ґетта, для внутрішнього користування. А нам потрібні спогади **для світу**, видані у сильному видавництві з міжконтинентальними зв'язками.

Вони будуть!

З життя Комбатантських Організацій

В грудні 1983 р. відновила працю Рада Українських Комбатантських Організацій (РУКО). Нижче містимо резолюції і правильник. Ред.

РЕЗОЛЮЦІЇ ДЕЛЕҐАТСЬКОГО З'ЇЗДУ РАДИ УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Делеґатський З'їзд Ради Українських Комбатантських Організацій, що відбувається в середу, 30 листопада 1983 року, в Торонто, Канада, з участю делеґатів українських комбатантських організацій, сердечно вітає:

— український народ на рідних землях і на поселеннях, а зокрема вітає нескорених борців за національні права і свободу української нації, що караються в московських в'язницях, концтаборах, психлікарнях і живуть на засланні;

— Його Блаженство Патріярха Йосифа, Блаженнішого Митрополита Андрея, Високопреосвященних Митрополитів Максима, Стефана, Владик, духовенство й пасторат українських Церков, секретаріят і Президію СКВУ, українські політичні сили, суспільно-громадські централі, установи, організації, товариства, наукові інституції, молодечі та професійні організації;

— українських генералів, старшин, підстаршин, вояків, проводи й членство українських комбатантських організацій у вільному світі;

— всіх учасників і делеґатів IV конґресу СКВУ.

2. Делеґатський З'їзд українських комбатантських організацій відбувається в 45 роковини смерти сл. пам. полковника Євгена Коновальця й учасники З'їзду клонять свої голови в пошану й прославу Великому Синові України.

3. Учасники З'їзду закликають усі комбатантські організації до скріпленої і посиленої діяльности та активної співпраці в Раді Українських Комбатантських Організацій.

4. З'їзд закликає українську молодь набувати фахове військове знання у військових академіях і школах.

5. З'їзд приймає, що військовознавчий журнал "Вісті комбатанта" є віднині загальним українським військовознавчим журналом, і закликає українські комбатантські організації поширювати цей журнал серед свого членства й громадянства.

6. Учасники З'їзду закликають усіх вояків-українців, що не є членами українських комбатантських організацій, приєднуватися до українського комбатантського життя і бути активними членами тих організацій.

7. З'їзд вітає демократичні уряди вільних країн — членів НАТО та їхні заходи щодо зміцнювання обороних сил для збереження миру у світі та закликає своє членство підтримати такі урядові заходи.

8. Делеґатський З'їзд закликає кол. українське вояцтво плекати традицію українського вояка, побратимство духа й чину, бути вірним великим ідеалам української державности й тим ідеалам вірно служити в чесній праці для української нації і України.

Торонто, 30 листопада 1983 року.

ПРАВИЛЬНИК
РАДИ УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

I. НАЗВА: Рада Українських Комбатантських Організацій.

II. ТЕРЕН ДІЯЛЬНОСТИ: Західній вільний світ.

III. МІСЦЕ ОСІДКУ: Місце проживання голови Ради.

IV. ЗАВДАННЯ РАДИ:

а) підтримувати визвольну боротьбу українського народу;

б) об'єднувати й координувати діяльність українських комбатантських організацій у вільному світі;

в) репрезентувати в СКВУ, в українській діяспорі, а теж і в чужинному світі український комбатантський рух;

г) співпрацювати й допомагати в праці всім своїм членам — комбатантським організаціям;

ґ) підтримувати й популяризувати українські військовознавчі видання;

д) наголошувати плекання і зберігання традицій українського воящтва і його чести та гідности;

е) влаштовувати вояцькі з'їзди, зустрічі, конференції.

V. ЧЛЕНИ РАДИ:

а) комбатантські надбудови, ради й централі;

б) крайові комбатантські організації.

VI. ПРОВІД РАДИ:

а) Президія Ради;

б) Пленум Ради.

VII. ПРЕЗИДІЯ РАДИ:

1. Президію Ради Українських Комбатантських Організацій обирає Пленум цієї Ради в такому складі:

а) голова;

б) два заступники;

в) два секретарі: генеральний і другий секретар;

г) скарбник;

ґ) п'ять членів Президії (референти).

2. Засідання Президії Ради відбуваються раз у рік, або частіше, в потребі. Головує а засіданнях голова, у випадку його неприсутности — перший або другий заступник голови. Рішення приймаються порядком узгіднення.

3. Відписи протоколів засідань Президії одержують усі члени Президії.

4. Президія виконує постанови Пленуму, плянує і проводить загальну діяльність РУКО, втримує постійний зв'язок з членами Ради, видає обіжники, різні інформаційні та інші матеріяли, співпрацює з СКВУ, втримує зовнішні зв'язки.

5. Каденція Президії триває п'ять років.

6. Президія РУКО визначує з-поміж себе представника до Президії Секретаріяту СКВУ.

VIII. ПЛЕНУМ РАДИ:

1. Найвищим органом Ради Українських Комбатантських Організацій є пленум, що його творять:

а) Президія Ради;

б) Делеґати українських комбатантських організацій — членів РУКО, за таким порядком:

1. по п'ять делеґатів від комбатантських надбудов, рад і централь;

2. по три делеґати від крайових комбатантських організацій.

2. Усім делеґатам прислуговує право передачі голосів, одначе, кожний делеґат може мати лише три голоси.

3. Пленум обирає Президію РУКО, намічує плян праці Ради на чергову каденцію і ухвалює членські внески, а також і бюджет.

4. Пленум відбувається кожних п'ять років, тобто в часі скликання конґресу СКВУ.

5. Всі рішення Пленуму приймаються більшістю голосів. У випадку рівности голосів рішає голос голови Пленуму.

6. Проводить Пленумом обрана Президія: голова, заступник, секретар або два секретарі. В часі Пленуму працюють також обрані потрібні комісії: верифікаційно-номінаційна, статутова, бюджетна, резолюційна та інші, згідно рішення Пленуму.

7. До компетенцій Пленуму належить також перегляд Правильника Ради, його доповнення, уточнення, чи проведення потрібних змін, а відповідні пропозиції подає Пленумові статутова комісія.

IX. РОЗВ'ЯЗАННЯ РАДИ:

Про розв'язання Ради Українських Комбатантських Організацій вирішує Пленум, а остання Президія, чи ліквідаційна комісія полагоджує всі формальності та зобов'язання.

Цей Правильник Ради Українських Комбатантських Організацій (РУКО) був прийнятий і схвалений делеґатським З'їздом РУКО, 30 листопада 1983 року в Торонті, Канада.

12-ий З'ЇЗД СОЮЗУ ІНВАЛІДІВ В НІМЕЧЧИНІ

В суботу 26 листопада 1983 р. відбув Союз Українців Воєнних Інвалідів (СУВІ) свій 12-ий Делеґатський З'їзд, що його відкрив голова Головної Управи СУВІ Роман Дебрицький, попросивши о. архипресвітера майора Паладія Дубицького відмовити молитву. Опісля голова ГУ СУВІ привітав гостей та делеґатів, зачитав список померлих членів СУВІ, старших віком вояків українських армій та вдів по інвалідах і ветеранах, між ними прізвища довголітнього голови й почесного голови ГУ СУВІ — ген. Миколи Стечишина, заступника голови ГУ СУВІ — полк. проф. Якова Зінченка, голову Верифікаційної Комісії СУВІ — полк. Григорія Хомичевського, члена Товариського Суду СУВІ — сотн. д-ра Петра Савицького, члена Головної Контрольної Комісії СУВІ — Петра Прокопова та інших померлих інвалідів, — разом 20 осіб, крім того ще 11 ветеранів різних українських армій і формацій та 4 вдови по інвалідах і ветеранах.

Зчерги була обрана Президія З'їзду: Василь Вацик — голова; Стефан Кравчук — заст. голови; Іван Семененко — секретар. До почесної Президії були запрошені голова ЦПУЕН мґр. Антін Мельник та о. майор Паладій Дубицький.

Після затвердження порядку денного та устійнення правосильности З'їзду, від ЦПУЕН вітав З'їзд мґр. Антін Мельник, від УАПЦ — о. Дубицький, від УМХС — доц. інж. Г. Комаринський, від Крайової Управи Братства 1-ої УД УНА та рівночасно від Братства "Броди-Лев" — В. Душинський. Письмові привіти прислали: телеґраму — о. Іван Дашковський, Зальцбурґ, Австрія; Головна Управа Об'єднання Українських Жінок у Німеччині; цілий ряд інвалідів і ветеранів з Німеччини й Австрії.

Вибір ділових комісій — Мандатно-номінаційної, Бюджетово-допомогової та Резолюційної — відбувся одноголосно, теж одноголосно був схвалений Протокол 11-го З'їзду СУВІ.

Звіт з діяльности ГУ СУВІ склав Р. Дебрицький. Він вказав на те, що в часі великого переселення з Німеччини за океан воєнним інвалідам не дозволили на переселення, тому таке велике число інвалідів в Німеччині та Австрії залишилося й досі. На день З'їзду під опікою СУВІ перебуває 81 інвалідів, 6 старших віком і немічних ветеранів, 20 вдів по інвалідах і ветеранах та 1 сирота по інвалідові.

За звітний час вплинуло понад 180,000.00 нім. марок допомог зі збірок та пожертв та видано 115,000.00 нім. марок допомог для інвалідів, ветеранів та вдів і сиріт, на адміністративні видатки відійшло коло 13.000.00 нім. марок, в касі З'їзду було кругло 52.000.00 нім марок. З цих фондів буде роздана допомога на Різдво 1984 року.

Голова ГУ СУВІ склав щиру подяку жертводавцям та збірщикам, найперше Суспільній Службі Комбатантів у Філядельфії, тоді Край. Управі Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА в Канаді, Головній Управі і Станицям Б-ва 1-ої УД УНА в Австралії, преосв. Владиці Кир Іванові Прашкові з Австралії, Суспільній Службі Українців Канади, Союзові Українських Комбатантів Австралії та всім іншим установам і організаціям. При цьому Р. Дебрицький висловив окрему подяку для Української Стрілецької Громади в Канаді, що хоч тепер її пожертви на СУВІ змаліли, то всеж таки УСГ була тією першою і довголітньою меценаткою на допомоги інвалідам, почінаючи ще з 20-их років для УКТОДІ у Львові і продовжуючи це довгі десятиліття вже після 2-ої світової війни аж досі.

Дискусія над звітами була коротка і ділова, уділення абсолюторії відбулося одноголосно. В дискусії були вияснені деякі справи, як от писання одного старшини проти діяльности СУВІ в пресі, але усі делеґати після вияснення справи і прочитаня звіту Контр. комісії визнали такі писанини за безглузді і безпідставні.

На внесок Номінаційної комісії були вибрані керівні та контрольні органи СУВІ в наступному складі:

Головна Управа: Роман Дебрицький — голова; Василь Вацик — 1-ий заст. голови; Микола Фарима — 2-ий заст. голови; Федір Бондаренко — секретар; Микола Мозолюк — член Управи.

Контрольна Комісія: Андрій Глинін — голова; Володимир Слонь і Петро Дорошенко — члени КК.

Товарисьний Суд й рівночасно Верифінаційна Комісія: Іван Марчук — голова; Михайло Малець та Іван Семененко — члени.

В дальших нарадах З'їзд прийняв Резолюцію, опісля схвалив прелемінар бюджету, виніс постанови відносно опіки над могилами інвалідів і ветеранів та склав особливу подяку установам і особам, що їхніми пожертвами і збірками уможливили таку успішну діяльність СУВІ. Р. Дебрицький подякував за довір'я й перевибір.

М. Г.

ЗАСІДАННЯ КРАЄВОЇ УПРАВИ БРАТСТВА В США

Українська дивізія під Бродами

(О. Л-ий) — 4 лютого ц. р. в домівці Станиці Братства Дивізійників у Ньюарку відбулося пленарне засідання Крайової Управи Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА в США.

В часі нарад, після звітів голови та поодиноких референтів, продискутовано та вирішено ряд важливих питань внутрішньої та зовнішньої діяльности Братства в США, Суспільної Служби Комбатантів, видавничі справи, участь Братства в IV. Конґресі СКВУ, становище Братства в громадському секторі, тощо.

Згідно із резолюціями й рекомендаціями останнього Крайового Делеґатського З'їзду Братства, Крайова Управа проголосила 1984-ий рік Ювілейним роком для відзначення 40-ої річниці битви під Бродами у липні 1944 р., закликаючи усіх колишніх вояків Дивізії, а зокрема поодинокі Станиці Братства, відзначити цю історичну битву в тяглому звені боротьби українських збройних сил за відновлення української державности церковними Богослужбами та відповідними імпрезами (сходинами, відчитами, доповідями тощо) в міру місцевих обставин. Крайова Управа рекомендує станицям подбати, щоби одночасно на цілому терені США в неділю, 22 липня 1984 р., (тобто, неділю, найближчу до брідських боїв у липні 1944 р.) були відслужені в усіх українських церквах Благодарні Служби Божі в намірені українського народу й війська та пропам'ятні Панахиди за поляглих вояків Української Дивізії у боях під Бродами.

Голова КУ, Осип Голинський, звітував про участь представників Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в IV-му Конґресі СКВУ в Торонто та Раді Українських Комбатантських Організацій, діяльність якої відновлено, а на її голову обрано д-ра Мирослава Малецького.

Продискутовано братські видання, їхню розпродаж й можливість видання історії Української Дивізії. Рішено перебрати інвентар, книжки і т. д. видавництва "Червона Калина" з тим, щоб продовжувати традицію видань й імени "Червоної Калини".

Після звітувань та дискусії, одноголосно рішено, згідно з рекомендаціями Крайового Делеґатського З'їзду, потвердити попереднє становище Крайової Управи Братства в США щодо громадського сектора напередодні IV-го Конґресу СКВУ та вступити в членство Української Координаційної Ради при умові, що УАКРада буде проводити свою діяльність на демократичній базі.

Референт Суспільної Служби Комбатантів від Крайової Управи Братства, інж. Михайло Ліщинський, звітував про діяльність Суспільної Служби Комбатантів за 1983 рік. В загальному із добровільних пожертв та Листопадової збірки на Дар Українським Воєнним Інвалідам і ветеранам, потребуючим допомоги, вплинуло до кінця 1983 р. датків на суму 33,148.45 долярів, в чому збірка, переведена Станицями Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, становила суму 14,613.30 дол. Суспільна Служба Комбатантів виплатила у 1983 р. дотацій Союзові Українських Воєнних Інвалідів та інші допомоги на суму 40,265.55 долярів.

Чергові пленарні наради Крайової Управи Братства рішено відбути в червні ц. р. у Філядельфії.

О. Л-ий

ДО 40-ЛІТТЯ І УД УНА У ДІТРОЙТІ

Приїхав я на залю дещо заскоро і так на самоті почали напливати думки: це минуло 40 років від буревійних днів війни, коли у квітні 1943 року створено Українську Дивізію. Як могло дійти до такого рішення після наших по-

стійних невдач усіх попередніх намагань до розбудови власних збройних сил і навіть після короткого існування незалежної держави?

Пригадалися мені спомини Олександра Барвінського з останніх років XIX століття, де автор наводить популярну тоді серед українського народу пісню "Ой, сів пугач на могилі" з малою модифікацією (панували —воювали).

Ой, колись ми воювали,
Та більше не будем.
Того щастя, тої долі
Повік не забудем!

Кільканадцять років пізніше наші діди і батьки могли читати поезію Лесі Українки: "Тільки той ненависти не знає, Хто цілий вік нікого не любив!"

Або: "Будь проклята, кров ледача, Не за рідний край пролита!"

Не кожному ці слова подобалися, вони дражнять вразливі душі і сьогодні. А Олекса Стефанович, великий поет, який помер 14 років тому в США, глибокий мислитель і патріот, досліджував причини наших історичних невдач у зберіганні держави впродовж віків. Він порівнює битву над Каялою з нашими часами:

І от шляхи, немов підлога,
Риплять од хижих орд,
І крик возів — хтось наполохав
Десь лебединий хор.
І от степи од злоступання
І стогнуть, й стугонять;
І стріли осами од рання
До вечора сичать.
І не один шолом — на-двоє,
І ломляться списи...
І ничуть трави під вагою
Червоної роси.

. . . .

Душа із тіла — наче пташка —
Й працює Птахолов...
Вода в Каялі — тяжка-тяжка.
Вода в Каялі — кров.

Це також Стефановичеві належить поема "До Бродів", в якій пояснено і причини постання Дивізії, і зображено її героїчну та трагічну боротьбу під Бродами, де навіки спочили її герої:

І стоїть, рамена залізні
Розпростерши, над ними хрест,
Ніби боре мряки зловісні,
Ніби каже: "Вмерлий — воскрес".

Заля наповнилася публікою. Вечірня година. Святкове відзначення річниці заснування 1-ої УД УНА відкриває голова Станиці Братства колишніх Вояків Української Дивізії Мирослав Трешневський; святочне слово виголосив і закінчив молитвою отець ігумен Бернард Панчук, ЧСВВ, колишній майор американської морської піхоти і капелян нашого Братства у Дітройті.

На залі були теж парох церкви св. Йосафата з Воррену Константин Височанський, ЧСВВ; його брат з тієї ж церкви о. Димитрій Височанський, ЧСВВ; представники Товариства кол. Вояків УПА; Об'єднання кол. Вояків УПА; ОбВУА; приятелі і члени Станиці Братства з дружинами і дітьми.

Далі була вечеря, після якої окремі виступи заповідав із притаманним йому гумором голова Станиці М. Трешневський.

Святочну програму започаткував інж. Роман Крохмалюк, колишній член Військової Управи, своєю короткою доповіддю про формування УД та її значення для мілітарої історії України.

Вибрані поезії Богдана Бори, колишнього вояка Української Дивізії, рецитувала на високому мистецькому рівні Наталка Харевич, студентка механічної інженерії, донька вояка УД. У програмі був виступ жіночого Вокального ансамблю місцевого осередку СУМА. Мистецьким керівником Ансамблю є Петро Потапенко.

Зібрані мали нагоду почути далі виступ "Юних бандуристів" Школи Кобзарського Мистецтва в Дітройті під мистецьким керівництвом Михайла Сердюка та опікуна д-ра Романа Блюя. На закінчення Любомир Татух відчитав свій спомин "Мій перший бій". Молитву перевів о. Константин Височанський.

Загальне враження: це був вечір одної великої вояцької родини з усіх формацій і наших приятелів та тих, які не вагалися обстояти право на державність України збройною діяльністю. Можливо, що такий успіх завдячуємо атмосфері у Братстві, де немає ніяких конфліктів, які нині, на жаль, властиві іншим організаціям.

Юрій Тис-Крохмалюк

СТАНИЦЯ В СТ. КЕТЕРИНС

Річні Загальні збори Станиці відбулися дня 29 січня в Українському Чорноморському домі в присутності 20 членів. На заклик голови Омеляна Ґаврилишина вшановано пам'ять дуже доброго і активного члена Братства Степана Василіва, який помер 23 листопада 1983 р.

Зборами проводив Д. Казанівський, протокол записував М. Лисюк, а заступником предсідника був Л. Сьолковський. По звітах з діяльности Управи, присутні висловили задоволення і признання Управі. На внесок голови Контрольної Комісії Чорнописького, підтриманий Ф. Салітринським, ухвалено абсолюторію уступаючій Управі.

На слідуючий рік Управу вибрано в такому складі: голова — Омелян Ґаврилишин; заст. голови — Іван Бобик; писар — Кость Фіцик; касир — Петро Коваль; члени — Добромир Казанівський, Михайло Денис.

Контр. Комісія: М. Чорнописький, Ф. Салітринський і В. Михаськів.

Представники до КУК: О. Гаврилишин, Ф. Салітринський і заст. Д. Коник.

Провідник Зборів і всі присутні висловили подяку побр. Василеві Дерчачеві за добре ведення каси протягом багатьох літ.

Крім звичайної діяльности Станиця заплянувала зорганізувати пікнік вліті і відповідно відзначити 30-ту річницю Станиці, 40-ву річницю бою під Бродами і 70-ту річницю УСС-ів бенкетом 8 вересня.

Кость Фіцик, писар

ПАМ'ЯТНИК НЕВІДОМИМ ВОЯКАМ УПА В БАВНД БРУКУ СТАЄ ДІЙСНІСТЮ

У Провідну неділю, 29 квітня ц. р. колишні вояки УПА й українське громадянство, зібравшись на Упівському цвинтарі Українського православного цвинтаря в Бавнд Бруку, молитимуться не тільки за спокій душ українських синів і дочок, які загинули під прапором УПА, але дякувати Богові, за те, що здійснили будову Пам'ятника невідомим воякам Української Повстанської Армії, завершили давно почате діло, сповнення довгу супроти невідомих героїв, від яких не залишилося навіть могил, бо й їх ворог знищив і зрівняв із землею.

Будовою пам'ятника завершуються довгорічні старання і праця, які можна поділити на два етапи.

Перший — найдовший — почався в 1970 році, коли із ініціятиви покійних Івана Хоми-Богдана і Михайлика Озимка-Залізняка, Об'єднання колишніх вояків УПА рішило набути площу під Упівський цвинтар на Українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку. Справа набуття площі під цвинтар тягнулася довго. Причини були різні, а передусім йшлося про те, щоб до цієї акції приступили обидві упівські організації.

У грудні 1975 року станиці Об'єднання колишів вояків УПА в Нью-Йорку і Пассейку, та відділ Товариства колишніх вояків УПА в Ірвінґтоні створили Комітет співпраці колишніх вояків УПА для деяких спільних акцій та для спільного видання "Літопису УПА". Тоді також створено Комітет для закупу площі під Упівський цвинтар, а згодом для будови Пам'ятника невідомим воякам УПА. До Комітету увійшли: Лев Котляр (голова), Олександер Білевич, Богдан Мак і Володимир Юркевич.

Перший етап — набуття площі під Упівський цвинтар — завершено щойно в липні 1981 року. Тут треба підкреслити дуже прихильну поставу Митрополита Мстислава, який подарував також чотири ділянки під будову Пам'ятника невідомим воякам УПА. В жовтні того ж року на цвинтар перенесено тлінні останки майора Петра Миколенка-Байди і Івана Хоми-Богдана.

Справу будови пам'ятника взяв собі до серця полк. Юрій Лопатинський-Калина. Тут потрібно було подумати про фонди, яких не було, і про проєкт пам'ятника. На прохання полк. Лопатинського, проєкт виконав безкоштовно мистець Богдан Доманик. І коли був готовий перший макет пам'ятника, щоб

представити його на обговорення упівцям, прийшла несподівана смерть полк. Лопатинського, 16 листопада 1982 року. Знаючи, як близька серцю Покійного була справа будови пам'ятника, його дружина попросила "замість квітів" складати пожертви на цю ціль. Відгук українського громадянства був спонтанний і дуже щедрий. В першу річницю смерти полк. Лопатинського на будову пам'ятника була сума 17,595.00 дол.

Справою будови пам'ятника займається далі Комітет, який в грудні 1982 року переорганізовано. Очолює його далі Л. Котляр. Крім О. Білевича, Б. Мака і В. Юркевича до Комітету увійшли ще М. Лебедь, І. Дмитрик (касир) і О. Мостовий.

У квітні 1983 року Комітет будови пам'ятника прийняв проєкт Богдана Доманика (з деякими змінами, які він зробив) і запросив до нагляду над будовою архітектора Богдана Ґеруляка, який безкоштовно віддає багато часу цій справі.

Взявши до уваги кошториси різних фірм, Комітет прийняв пропозицію української фірми Ф. Чуя в Ірвінґтоні. Ціна пам'ятника, виконаного в сірому ґраніті, виносить 28,640.00 дол. Пам'ятник, величини майже 10 на 10 стіп, зображує військовий хрест. Такі самі пам'ятники, розміром 4 стопи, передбачені на поодинокі могили.

Н. І.

"ТІЛЬКИ ЗБРОЯ ДАСТЬ НАМ ВОЛЮ"

Під цим гаслом велися святкування 40-ліття постання Першої Української Дивізії — Української Національної Армії, що їх улаштувала Станиця Братства колишніх вояків Дивізії, в дні 1-го жовтня 1983 р. в залі церкви св. Йосафата в Рочестері, США.

Це гасло є основою ідеологічної концепції, яка історично обґрунтовує віру, що нашу самостійність можемо здобути тільки силою власної зброї та

жертвою крови. Метою святкувань було закріпити цю історичну правду в умах громади та передати грядучому поколінні як заповідь Батьків.

Оце ще раз оживають пройдені події, ситуації та люди і родяться нові думки, нові оцінки і висновки; оживають приспані надії і сподівання... До цього дає нагоду "Одноднівка" під печаттю наведеного гасла, яку мистецько оформив Евстахій Загачевський і зладив із власних архівів виставку світлин, відзнак, книжок, періодиків 1-ої УД УНА та Братства.

Свято відкрив Голова Станиці Братства в Рочестері Василь Білан. Він привітав священство, побратимів, членів станиць ОбУВА, УПА та американського леґіону станиці "Івана Онуфрика", як рівнож гостей із Станиць Братства Торонто, Сан Кетерінс та Капітули Відзначень, гостей, представників місцевих товариств та молодь. Вшановано повстанням та мовчанкою впавших друзів та окремо пом'янули "Великий голод" — геноцид із 1932-33 рр.

Кульмінаційною точкою святкувань був апель, що ним провадив службовий старшина, колишній хорунжий 1-ої УД, д-р Володимир Мотика.

Команда СУМА в складі: Уляна Ґрасман, Роман Дяченко та Марко Цап зложили вінок на символічній могилі незнаному Воякові, що була на сцені мистецьки оформленій Евстахієм Загачевським. До СУМА долучились члени ПЛАСТУ: Микола Ванжа, Володимир Будзяк і Адріян Кравс зі своїм прапором.

Відтак з вояцькою піснею "Машерують добровольці" під командою Василя Білана вмаршував на залю відділ комбатантів з прапорами. Зформовану почесну три-лаву до Апелю зголосив В. Білан почотові в складі: сот. М. Мартинець, Теодор Бабюк (УСС) та д-р Остап Сокольський (Представник Капітули Відзнак та Головної Управи Братства). При похилених прапорах д-р Володимир Мотика відчитав "Апель за Поляглих".

У другій частині Апелю відзначено дивізійними та пропам'ятними відзнаками. Декорування довершив сот. М. Мартинець в асисті В. Білана, д-р О. Сокольського та Е. Загачевського, як відпоручника Ресорту Військових Справ — УНР в екзилі.

На культурну програму склались: деклямації дружинниці СУМА, Єлисавети Бездух і юнака СУМА, Марка Чолача, та промова колишнього хорунжого 1-ої УД УНА мґр. Миколи Оглюка.

У своєму спогаді, на канві своїх особистих переживань в час військової служби, автор змалював картину відносин і настроїв своєї частини та власну долю і недолю вояка.

Бенкет започаткував д-р В. Мотика представленням почесних гостей: пароха церкви вс. Йосафата о. архимандрита шамбеляна д-ра Віктора Поспішила, пароха церкви св. Богоявлення о. Василя Бучека та його дружини, Марії; сотрудника церкви св. Йосафата о. Миколи Шіпушича та д-ра Остапа Сокольського; поодиноких представників місцевих громадських організацій.

Далі д-р Остап Сокольський ґратулював місцевим дивізійникам за улаштування свята та побажав дальших успіхів.

Дивізійник

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

В часі від 16 лютого до 15 квітня 1984 р. адміністрація В.К. одержала від Організацій, передплатників і прихильників журналу слідуючі вплати на пресовий фонд:

Головна Управа Української Стрілецької Громади Канади — — — $300.00

П-ні Іванна Шкарупа, Парма, із збірки замість квітів на свіжу могилу мужа св. п. Юрія, помер 14. 2. 1984 р. — — — — — 150.00

Д-р Роман Бучок, Вінніпеґ — — — — — — — — — — — — 100.00

Олекса Задойко, Торонто — — — — — — — — — — — — 50.00

Діловий Комітет Комбатантських Організацій в Рочестері, частина приходу із вечерниць "Червоної Калини" — — — — — — 50.00

Богдан Федик, Роселл — — — — — — — — — — — — — 50.00

Іван Костюк, Трентон, в пам'ять незабутнього друга музика св. п. Леоніда Яблонського — — — — — — — — — — — 50.00

Станиця Братства в Сіднею, Австралія, замість квітів на могилу довголітнього члена Станиці св. п. Ілька Дутки — — — — — 40.00

Замість квітів на свіжу могилу друга св. п. Григорія Яремчука зложили Андрій Закревський, 30.00 і Атанас Кобрин 10.00, разом: — — — 40.00

по дол. 35.00:

Маріян Цьолко, — Гасбрук, Н. Дж., Лев Ткачук, — Рорт Ірі, Онтаріо — 70.00

Іван Ґайда — Ліон, Франція — — — — — — — — — — — — 31.00

Александер Луцький — Філядельфія, непринятий зворот коштів квитка вступу на бенкет Українського Культурного Центру у Філядельфії, як представника Станиці — — — — — — — — 30.00

Д-р Юрій Кушнір — Йонкерс в пам'ять померлого в дні 5. 1. 1983 р. в Англії св. п. брата Остапа — — — — — — — — — — — 30.00

Володимир Боярський, Юніон, замість квітів на могилу приятеля св. п. Адама Тимрука — — — — — — — — — — — — — 25.00

по дол. 20.00: Станиця Братства 1 УД УНА в Ст. Кетеринс і Осип Торищак із Садбур, в пам'ять недавно померлого побратима св. п. Богдана Сокольського — — — — — — — — — — — — — 40.00

по дол. 20:00: Василь Чемний — Австралія, Тарас Качмарчук — Торонто, Степан Ремеза — Оттава, Роман Дуда — Блюмфілд, Павло Остапович — Торонто, Богдан Маців — Монтреаль, разом: 120.00

по дол. 10.00: Орест Гуйтан — Ст. Томас, Богдан Лавринів — Тіменнс, Теодор Семенюк — Німеччина, Александер Гуцайлюк — Торонто, о. канц. Михайло Ратушинський — Англія, Микола Бурда — Фінікс, о. Сергій Кіцюк — Рокфорд, Василь Недошитко — Торонто, Володимир Пирський — Філядельфія, Мирослав Ткачук — Едмонтон, Андрій Джердж, Іван Кобрин, Михайло Кобзан, Микола Мик і Григорій Щипний, всі п'ять із Сіднею, Австралія, Володимир Гуляк — Торонто, Сидір Securities Securities

Монтреаль, Ілля Яремчук — Тандер Бей, о. д-р Іван Біланич — Філядельфія, Богдан Панчук — Монтреаль, Михайло Дендерис — Торонто, Українське Т-во "Просвіта" — Ляшіни, Михайло Цяпа — Ен Арбор, Андрій Вільшанський — Парма, Іван Лотоцький — Фльорида, Степан Царик — Торонто, Михайло Семегин — Вінніпеґ, раз.: 300.00
Євген Рибалко — Австралія — — — — — — — — — — — — 8.00
по дол. 6.50: Клим Панасевич — Боффало, Петро Мулик — Австралія 13.00
по дол. 5.00: Степан Кучварський — Колюмбія, Михайло Проць — Австралія, д-р Евстахій Юркевич — Рокфорд, Іван Кайдан — Севен Гіллс, Микола Кулик — Торонто, Василь Савка — Ванкувер, Михайло Савчук, Олекса Соляр, Теодор Романюк — всі три з Тандер Бею, Роман Янчишин — Чікаґо, Михайло Гетманчук — Торонто, Володимир Мазяр — Торонто, Петро Ярмак — Ютіка, Володимир Боярський — Юніон, Микола Клюфас — Торонто, о. Володимир Волощук — Кантон, о. Маріян Давидко — Брендон, Микола Ґайда — Монтреаль, — разом: — — — — — — — — — — — — — — 90.00
Григорій Ткачишин — Тандер Бей — — — — — — — — — 2.00

Разом: 1,589.00

Наше щире співчуття пересилаємо родинам, приятелям і знайомим Покійних: Леоніда Яблонського, Ілька Дутки, Григорія Яремчука, Остапа Кушніра, Богдана Сокольського і Юрія Шкарупи.

Дякуємо всім жертводавцям та Управам Організацій за так щедрі вплати. Просимо і в будучому пам'ятати про наші потреби та наш журнал піддержувати своїми пожертвами.

Заходами Ділового Комітету в склад якого входили представники всіх комбатантських Організацій діючих на терені Рочестеру та при піддержці Українського Золотого Хреста — Відділ 18 та Союзу Українок Америки чч.: 46, 47 і 120, влаштовано беннет і вечерниці "Червоної Калини" в дні 18 лютого 1984 р.

Із чистого приходу суму 50.00 дол. переслав голова ОбВУА побр. Теодор Бабюк.

Станиця Братства 1 УД УНА в Нюарку нас інформує, що побр. Богдан Федик від ряду тижнів перебуває в лікарні по поважних двох операціях. Помимо несприятливих обставин, він цікавиться життям Братства а в тому і нашим журналом. Доказом цього хай буде його поважна вплата на пресовий фонд В. К., читачем якого він є від появи першого числа Вістей Комбатанта. Бажаємо побр. Федикові скорого приходу до повного здоров'я та до участи в нашому братському житті.

Адміністрація "В. К."

Ті, що відійшли...

ПОМЕР о. д-р МИХАЙЛО ВАВРИК

1 березня помер в Нью-Йорку о. Михайло Мирослав Ваврик, ЧСВВ, відомий воякам дивізії під час полону в Ріміні. Він був відпоручником преосв. Івана Бучка до Апостольської столиці й допомагав у рятуванні перед репатріяцією до СРСР. За це дивізійники з нагоди його золотого ювілею священства нагородили його медалею, на похороні стояли почесною вартою і несли труну з церкви. Попрощав його Роман Данилюк, заступник голови Головної управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА:

Почесну стійку тримають дивізійники; 1-ий ряд: Роман Данилюк, Іван Мокрівський; 2-ий ряд: Семен Федюк, Роман Іваницький; 3-ій ряд: Роман Костирка, Володимир Лодзюк; по середині Владика Лостен, зліва — о. Войтина; зправа — о. ігумен Пащак.

"...Роки зустрічі нас, дивізійників, з о. д-ром Михайлом — був час, коли покійник, повний сили й енергії, серед спеки і повоєнних невигод, ніс свою місійну працю за дроти, до 10 тисяч українського вояцтва, які опинилися далеко від рідної землі під загрозою насильної репатріяції. О. Михайло належав до штабу тих отців, які на чолі з бл. п. преосв. Іваном Бучком, невтомно працювали, запрягаючи всі можливі дипломатичні можливості Святішого престолу, щоб до цього не допустити, — говорив Р. Даниллюк. — Він був частим гостем в таборі полонених в Ріміні, відправляв Сл. Божі, підбадьорював на дусі в тодішній замряченій ситуації... Опісля цікавився нашою долею, тим більше, що його брат Богдан був старшиною в дивізії. Будучи зв'язковим в ті часи між табором і нашим осередком в Римі, я часто зустрічався з о. д-ром Вавриком, який завжди був веселий, радий і готовий помогти чи в справі еміґрації, нав'язання контакту з родинами за океаном чи в Німеччині; чи в справі шкільництва у таборі, чи послання студетів з табору на кошт конґреґації на студії до Еспанії.

Пізніше в моїх щорічних зустрічах в Гантері в Америці о. Михайло, завжди повний віри у свій народ, підкреслюючи всі його позитиви, радо згадував про давні роки, почувався членом дивізійної родини"...

Народився 16 ґрудня 1908 р. в с. Ласківцях на Поділлі, в 1922 р. вступив до чину св. Василія, чернечу обітницю склав 1925 р., а одержав св. Тайну священства з 1938 р. Його праця багатогранна: майже 35 літ провів у Римі, де 15 років був віцеректором, професором і вихователем питомців в колеґії св. Йосафата, пізніше був їхнім духовником. Впродовж 12 років був консультантом Головної управи отців Василіян, редаґував їхній науковий журнал "Записки ЧСВВ".

У США був від 1949 до 1961 рр., виявляючися як добрий проповідник-місіонер, вдруге приїхав у 1979 р., проживаючи у манастирі в Ґлен Кові, де займався письменницькою працею, був професором і вихователем василіянських семінаристів.

У його проповідях, виховній праці й творах виявляється патріотизм і любов до свого народу.

о. Ваврик проявляв велику любов до книжки й науки, маючи небуденне знання, належав до найбільших сучасних вчених. Його ділянка студії: історія нашої Церкви, східнього обряду, василіянського чину, Східньої Церкви. Серед його праць варт згадати "По наших Василіянських манастирях" та "Нарис розвитку і стану Василіянського чину", докторська праця — історія монашої професії, написана в латинській і грецькій мовах; він був дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка. Отримав з Апостольської столиці грамоту й медалю "Про еклезія ет понтіфіче".

У своєму житті притримувався щоденно науки св. Василія Великого: "У самопокоnанні — постійність, у молитвах — невтомність, у братній любові — співчуття, відносно потребуючих — щедрість, у способі думання — покора".

Р. Д.

ОСТАП ПОЛЯКІВ-СКВИРСЬКИЙ

*** 3. 4. 1903 — † 22. 1. 1984.**

Остап Поляків-Сквирський народився 3 квітня 1903 р. в містечку Сквира на Київщині. Молодим юнаком зголосився в 1918 році до армії УНР, був учасником Зимового походу армії УНР під командою ген. Омеляновича-Павленка. Після невдачі просидів довший

час в польському таборі інтернованих у Вадовицях. Звільнений з табору, важко пробивався у житті. В 1928 р. одружився з Анною Сквирською і з нею мав двоє дітей: сина Ярослава (помер у 1934 р.) і дочку Марію Ірену, яка померла у Монтреалі в 1963 році (замужем Заґурська). В роках 1928-1929 співав у хорі Оперного театру у Львові. В 1939-1941 знову стає членом Львівської опери, де виступає в головних ролях в різних операх.

У 1943 р. зголошується до Української дивізії, де після окремого вишколу, хорунжим служив у 1-му ескадроні постачання, виконуючи обов'язки коменданта чоти і заступника командира ескадрону сотника Долинського.

Учасник бою під Бродами в липні 1944 р., вирвавшись з окруження, продовжує службу в цьому ж ескадроні на Словаччині. В 1945 р. вертається до краю і тут перебуває у підпіллі до 1947 р. В тому році пробивається до Німеччини, де виступає в операх у театрі Блавацького. У 1950 р. прибуває до Монтреалу, де знову приходиться йому важко працювати. У 1959 р. спроваджує до Канади свою дружину і дочку з зятем і внучками.

Працював як організатор Українського Народнього Союзу і шофером таксі. Помер 22 січня 1984 р. після довшої недуги, похоронений у дні 26 січня цього року.

Був активним членом Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, Української Стрілецької Громади, Українського Націоального Об'єднання і місцевого Відділу КУК.

Над могилою прощав Покійного від Братства кол. дивізійників і других організацій О. К. Винницький.

ІЛЬКО ДУТКО

*** 2. 8. 1924 — † 28. 1. 1984**

28 січня 1984 р. несподівано помер в Сіднеї, Австралія, Ілько Дутко, член управи Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, громади і Церкви, щедрий жертводавець на корисні українські цілі. Від церковного Братства прощав покійного о. митрат Іван Шевців, а на поминках від Братства св. Андрія диякон Ждан Коломиєць, ген. Сава Яськевич, пані Сеньковичі і від Станиці Братства дивізійників М. Мик.

М. М.

АДАМ ТИМРУК
*** 1922 — † 1984**

В Кіппенгам, Слоуґг, Англія, помер на атаку серця 22 січня 1984 р. Адам Тимрук. Він народився в селі Станин, Радехівського повіту. В молодому віці був зв'язковим і членом ОУН. До дивізії зголосився на весну 1944 р., закінчив шоферський курс, згодом підстаршинську школу; брав участь у боях на фронті під Фельдбахом. Після переїзду з полону біля Ріміні до Англії, працював у відділі для шукання невибухливих мін і бомб. Згодом там одружився і оселився.

У пам'ять мого друга і односельчана Адама складаю 25 долярів на пресфонд "Вістей Комбатанта".

Володимир Боярський

ОСТАП КУШНІР

Вістун 1-ої УД УНА
*** 17. 11. 1914 — † 5. 1. 1983**

Остап Кушнір народився 17 листопада 1914 р. у Львові в учительській родині Луки та Пелагії Ґіжовських, Кушнірів. Вступає до гімназії в Тернополі, а згодом, по її розв'язанні польською владою, переходить до середньої технічної школи у Львові, яку закінчує 1936 р. 1937 р. починає студіювати у Краківській академії мистецтв, яку не довелося йому закінчити через вибух Другої світової війни. Він повертається до Львова та працює учителем в Бережанщині. 1941 року по занятті України німцями, починає студіювати у Львові на Львівському політехнічному інституті, на аґрарному факультеті.

1943 р. голоситься до 1-ої української дивізії, де в 14-му запасному полку перебуває аж до капітуляції. По капітуляції пробивається із тітовського окруження та попадає із рештою дивізії до полону в Італії. По переїзді до Англії й звільненні із полону поселюється в містечку Рочдейл де проживає аж до кінця свого життя

В Рочдейл бере активну участь в українському громадському житті, — стає одним із перших організаторів школи українознавства, й як її учитель присвячує довгі роки праці для виховання української молоді.

Похоронено його в Рочдейл.

ТАРАС СІМКІВ

*** 31. 1. 1921 — † 7. 2. 1984**

Дня 7. 2. 1984 р. помер у Мюнхені на серцеву недугу Тарас Сімків, підстаршина 1-ої УД УНА. Народжений 31. 1. 1921 р. в Райтаровичах біля Самбора, в родині вчителя, звідкіля переселився з батьками до Коломиї, де закінчив гімназію. Вступив добро-

вольцем до 1-ої УД. Ранений під Фельдбахом, попав у більшовицький полон, звідкіля вдалося йому втекти з транспорту в Мадярщині за допо-

могою полоненого німецького старшини Дивізії, що доглядав його аж до австрійського кордону, де він зголосився до американського табору полонених. В таборі ДП у Міттенвальді відкрив з дружиною харчову крамницю, яку провадив згодом у Мюнхені-Мозаху. Був активним комбатантом при будові пам'ятників поляглим побратимам у Штірії під проводом голови Б-ва сл. п. Любомира Ортинського. В теперішній Управі був кількалітнім заступником голови, згодом касиром, а востаннє головою Контр. комісії. Над домовиною Покійного держали почесну стійку: заст. голови Б-тва В. Душинський, секретар В. Длябога, земляк Покійного побр. Г. Макарчук, Ст. Пішина та прапороносець М. Савка. Хоронили його три душпастирі. Над могилою прощав Покійного, примірного християнина, о. Мирон Мольчко, а від мюнхенської громади й приятелів голова ЦПУЕН мґр. Антін Мельник.

Від Б-тва Дивізійників прощав крайовий голова Р. Дебрицький, що поклав на могилу грудку землі з України й висловив надію, що кости Покійника спочинуть колись в українському "Айрлінґтоні", де горітиме вічний вогонь слави.

Крім родини й приятелів склали вінки: Крайова Управа Б-тва в Німеччині, Союз Українських Воєнних Інвалідів, Станиця Б-тва у Штуттґарті та землян Покійного, Гриць Макарчук з Австрії.

Замість квітів на свіжу могилу ТАРАСА СІМКОВА на пресфонд "Вістей комбатанта" складає 100 німець. марок — Родина Яримовичів,

Мюнхен, Німеччина.

Хоч парлямент Сан Сальвадору схвалив закон про дальшу продаж землі селянам таким чином, що кожний із них може дістати можливість набути 17 акрів і її можуть отримати 65,000 тих селян, які її досі орендували, але на ділі, цей приділ нездійснимий. Одною із головних причин у зволіканні це те, що всі землі заходяться в районах, де діють партизани.

Військові новини

Північна Корея різко збільшила продаж зброї і військову технічну допомогу країнам, які у більшості перебувають під впливом СРСР. Посередниками, чи пак помічниками у цій діяльності є дуже часто робітники північнокорейських посольств у різних країнах. Але останні авантюрничі кроки за кордоном почали викликати незгоди у правлячій кліці, що породжує боротьбу за владу і впливи на верхах північнокорейських правителів.

Прем'єр-міністер Канади, П'єр Е. Трудо, закликає лідерів п'ятьох великих країн, США, СРСР, Китай, Британію і Францію, які володіють атомовою зброєю, щоби вони зустрілися та встановили контролю для ядерної зброї. Трудо закликає також до нових зобов'язань нерозповсюджування ядерої зброї, зрівноваження звичайних зброєнь та заборони космічної зброї. Відвідавши Пекін, Лондон, Париж, Трудо заявив, що йому доведеться "добре обдумати і з'ясувати" справу перед Вашінґтоном, щоби за їхньою згодою вдалося здійснити цей його новий роззброєневий плян.

Після перебування у полоні ПВО понад 14 місяців були звільнені шість ізраїльських вояків та повернулися до своїх родин. У тому самому часі Ізраїль звільнив приблизно 5,000 арабських полонених, захоплених під час ізраїльського нападу на Ліван влітку 1982 року. Звільнені араби перебували в окремому таборі полонених і разом з ними були теж звільнені деякі арабські терористи, які були ув'язнені за доконані ними акти терору.

Від того часу, як Москва проголосила початок приготувань для розміщення оперативно-тактичних ракетних систем у Східній Німеччині і Чехо-Словаччині, від тоді появилися явні познаки громадського та офіційного незадоволення цим рішенням. Румунія була першою країною, яка висловила обурення щодо плянів Москви, впровадженням ракет до країн Східньої Европи. Кореспонденти повідомили, що цілі кляси студентської молоді і тисячі фабричних робітників підписали петиції до уряду, протестуючи проти розміщення ракет у Чехо-Словаччині. Такі самі випадки подібних протестів появилися масово перший раз у Східній Німеччині, а навіть у дещо меншій формі навіть у Мадярщині.

Американське військове літунство перевело експериментальні випробування знищити лейзерною зброєю на відкритому морі об'єкт, який у своєму полеті нагадував крилату ракету, подібну до тієї, якою вже від давна Москва страшить США. Ці "застрашування" Москви розпочалися з того часу, як США розпочали розміщувати в країнах НАТО свої ракети "Першінґ-ІІ". У повідомленні літунської команди було сказано, що випробування відбулося дуже успішно і що літани за кілька секунд знищили запримічений об'єкт, який летів низько над водою на Пацифіку біля Каліфорнії.

Кореспонденти чільних американських часописів повідомляють з Мозамбіку, що ця країна з 14-ма мільйонами населення в десять років після здобуття незалежности, визволившись від колоніяльного правління Португалії, переживає постійно економічну, політичну, а тепер і військову кризу. Увесь південь країни захоплений протиурядовою партизанською війною, яку веде протиурядова і протикомуністична організація "Національний резистанс Мозамбіку" проти уряду президента Самори, що намагається перетворити цю країну, подібно, як це сталося із Анґолею у комуністичного, просовєтського сателіта. Самора запросив на допомогу із сусіднього Зімбабве, але це не принесло Саморі ніякої полегші, а навпаки, загострило напруження і бої.

Німецька військова розвідка повідомляє, що після розміщення перших американських ядерних ракет, середнього засягу "Першінґ-ІІ", починає збільшуватися терористична активність пацифістів. Шеф західньонімецької розвідки, Г. Геленбройх, заявив нещодавно на зустрічі з закордонними журналістами, що радикальні елементи, об'єднані у т. зв. "Русі борців за мир", починають вимагати від своїх членів більшої активности щодо організування спротиву проти американських ракет, не виключаючи при цьому примінюваних саботажів.

Дуже багато військових та цивільних осіб, які займали високі пости під час правління військової хунти в Арґентіні, почали в останньому часі покидати країну. Досі новий уряд президента Рауля Альфоніса заборонив колишньому президентові країни, генералові Рейнольдові Біньоне, та іншим 30 старшинам армії та поліції покинути країну тому, що вони відповідальні за вчинені ними злочини під час проведення ними кампанії проти лівого тероризму у 1970-их роках. У загальному обчислюють, що у цій "політичній чистці" загинуло понад 10,000, між ними багато невинних людей, а інші пропали без вісті.

Новоназначений начальник Генерального штабу американської армії, Дж. А. Вингем, заявив, що погана дія зброї та спорядження в його військах, викликані були у першу чергу недолінами перевірки у військовій промисловості. Як приклад, генерал подав, що із 16-ох пробних невдач у польотах ракет "Першінґ-ІІ" були зроблені аж шостикратно невдачі "Корпорацією Марієта" у Бетезда.

Із столиці Пакістану, Іслямбаду, повідомляють, що це вже другий раз афганські урядові війська в боротьбі з повстанцями використали таку зброю, як вода у водозбірнику греблі Даля, поблизу міста Аркандаб. Урядові війська відкрили вночі шлюзи греблі і раптовий потік, який залив позиції повстанців, наніс великої шкоди чотирьом довкільним селищам, у яких втопилося понад 60 повстанців і селян. У тиждень після того, повстанці напали на кілька окремих відділів урядових військ, теж вночі, і в рукопашному бою вбили і поранили понад сотню вояків, захопивши при сьому велику здобич у різнорідній зброї. Із урядових військ 55 перейшло до повстанців.

Президент Румунії Чаушеску і прем'єр-міністер Папандреу зробили спільну заяву, в якій закликають СРСР і США припинити розміщення ракет в Европі та повернутися знову до переговорів про зменшення кількости ядерної зброї. У цій заяві обидва лідери висловили свою "особливу затривоженість" розміщення нових ракет в Европі та перерванням переговорів у Женеві. Вони дуже побоюються, щоби розповсюдження ядерної зброї не перекинулося зокрема на Балкани.

Із Абіджану, Берега Слоневої Кости, західні кореспонденти повідомляють, що після того, як капітан Томас Санкара захопив у перевороті владу, лівійські вантажні літаки почали причалювати на летовище столиці Уаґадуґу із новою зброєю, щоби таким робом, підсилити новий уряд, який до речі, був установлений за порадою Лівії. Новий лідер, якому західні політичні речники закидають, що він розпочав курс нового приєднання Слоневої Кости до Лівії, заявив, що ці поголоски неправдиві, але із усього того, що він досі вчинив, виходить, що це таки правдоподібно.

Міністер Закордонних справ Іраку, Тарік Азіс, заявляє, що багато американської зброї напливає до Ірану різними окружними дорогами, а це тільки готове продовжувати цю безвиглядну війну, яка починає вступати у четвертий рік. Президент Іраку Саддам Гуссейн сказав, що він не обвинувачує Адміністрацію президента Реґена за "офіційне чи таємниче постачання", але кількість американської зброї продовжує тільки цю війну. Гуссейн закликає СРСР і США, щоби вони виступили з ініціятивою і в погодженні з Радою Безпеки ОН закінчили цю війну, бо на самому ділі, все тут залежатиме тільки від цих обидвох великих держав.

Це вже, здається, не буде ніякою фантастичною вигадкою, але розвиток електронічної технології, особливо у США, досягнув уже таких "висот", що добре вишколена людина зможе з допомогою окремих і суперчутливих "лейзерських сензорів" — підслухувати навіть звичайну людську розмову, коли тільки захоче і в будь-якому місці чи окруженні. В колах вчених і заавансованих в електроніці людей, це насправді неабияка радість, що технологія створює таку можливість для людства. Але і не менше цим журяться теж знавці з розвідчих ділянок, щоби такий винахід не попав до рук найбільшого ворога США — СРСР...

У північному Таїлянді здалися властям понад 5,000 партизанів та їхніх прихильників. Під час офіційної церемонії у приявності 30,000 добровільців оборони Таїлянду, зложених із патріотичної молоді у провінції Нан. Провінція Нан була останньою комуністичною фортецею у північному Таїлянді, яких підтримував Ляос, чи, уточнюючи, СРСР за допомогою Ляосу.

Ціна: $3.25